

1999. IV. évfolyam 6. szám

GRAMMÓN

Az igényes zenerajongó lapja

Ára: 385 Ft

FOTÓ: DOROTHY DARR

A HÓNAP INTERJÚJA

Charles
Lloyd

FILHARMÓNIA BÉRLET

Öt hangverseny a Zeneakadémián 19.30 órakor

1999. szeptember 26.

A Budapesti Zenei Hetek nyitóhangversenye

NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR ÉS ÉNEKKAR

(Karigazgató: Antal Mátyás)

Vezényel: **KOCSIS ZOLTÁN**

Közreműködik: **RÁNKI DEZSÓ, MOLNÁR ANDRÁS**

BARTÓK: Két kép • 2. elégia, 1., 3. bulversz (Kocsis Zoltán átírata)
LISZT: Haláltánc • Faust-szimfónia

1999. október 7.

MAGYAR RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ SZIMFONIKUS ZENEKARA

Vezényel: **KRZYSZTOF PENDERECKI**

Közreműködik: **CHEE YUN** - hegedű (USA)

PENDERECKI: Metamorphosen 2 (magyarországi bemutató)
SOSZTAKOVICS: 6. szimfónia

1999. november 27.

SVÉD KIRÁLYI KAMARAZENEKAR

Vezényel: **MATS LILJEFORS**

Közreműködik: **NAGY ISTVÁN ZSOLT** - fuvola (Svájc)

J. H. ROMAN (1694-1758): Drottningholm szvit • **MOZART:** G-dúr fuvolaverseny, K. 313
MOZART: A-dúr szimfónia, K. 200

2000. január 17.

„A KING'S SINGERS FARSANGJA”

Kísér a **MISKOLCI SZIMFONIKUS ZENEKAR**

Vezényel: **JUSTIN BROWN** (Anglia)

Műsoron R. Strauss, Saint-Saëns, Gershwin, Arlen, C. Porter, H. Oram, C. Davis, J. Lennon műveinek feldolgozásai

2000. február 5.

NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR ÉS ÉNEKKAR

Vezényel: **KOVÁCS JÁNOS**

Közreműködik a Filharmónia Budapest Kht fiatal szólistája

BEEHOVEN: versenymű • **STAVINSKY:** Zsoltárszimfónia

A bérletek ára: 7.900-6.900-5.900-3.500,- Ft

EGYETEMI BÉRLET

Négy hangverseny a Zeneakadémián 19.30 órakor

1999. október 18.

MOSZKVAI VIRTUÓZOK

Művészeti vezető és az est szólistája:

VLADIMIR SZPIVAKOV

Közreműködik: **ALEXEI UTKIN** - oboa

CORELLI: G-dúr („Karácsonyi”) concerto grosso, No. 8.

ROSSINI: g-moll szonáta

MARCELLO: c-moll oboaverseny

ROSSINI: C-dúr variációk oboára és zenekarra

ALBINONI: C-dúr hegedűverseny

VIVALDI: e-moll hegedűverseny

BOCCHERINI: „Az ördög háza” - szimfónia

1999. december 8.

LISZT FERENC ZENEAKADÉMIA SZIMFONIKUS ZENEKARA

Vezényel: **STÉPHANE DENÉVE**

Közreműködik: **ANGELIQUE ENGELS,**

LIONEL GRELAZ, RENAUD DERRIEN,

BRUNO ROSTAND, MAJA PAVLOVSKA - ének

„IN MEMORIAM JEAN COCTEAU”

MILHAUD: A szegény matróz

A. HONEGGER: Antigone - részletek

F. POULENC: Az emberi hang

2000. január 16.

NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR ÉS ÉNEKKAR

Vezényel: **JURIJ SZIMONOV**

Közreműködik: **BORIS BELKIN** - hegedű

BÁTHORI ÉVA, ANDREJ LANCÓV, ANATOLIJ FOKANOV - ének

BERLIOZ: Beatrice és Benedikt - nyitány

BRAHMS: Hegedűverseny

RACHMANINOV: Harangok

2000. május 2.

DEREK LEE RAGIN (USA)

kontratenor dalestje

AMERIKAI EST

Műsoron A. Copland, S. Barber dalai, néger spirituálék

A bérletek ára: 5.600-4.800,- Ft

Középiskolai, főiskolai és egyetemi csoportok részére 3.000-2.200,- Ft

A BARTÓK VONÓSNÉGYES

(Komlós Péter, Hargitai Géza, Németh Géza, Mező László)

1999. szeptember 28.

BARTÓK VONÓSNÉGYES

Közreműködik: **Fias Gábor** - brácsa, **Éder György** - cselló

MOZART: G-dúr vonósnégyes, K. 387.

BARTÓK: 2. vonósnégyes

BRAHMS: G-dúr vonóshatos, op. 36.

1999. október 15.

KODÁLY VONÓSNÉGYES

Közreműködik: **Németh Géza** - brácsa, **Mező László** - cselló

HAYDN: G-dúr vonósnégyes, op.77.

RAVEL: F-dúr vonósnégyes

BRAHMS: B-dúr vonóshatos, op. 18.

ÉS A KODÁLY VONÓSNÉGYES

(Falvy Attila, Szabó Tamás, Fias Gábor, Éder György)

2000. február 2

KODÁLY VONÓSNÉGYES

Közreműködik: **Mező László** - cselló

MOZART: C-dúr („Dissonanz”) vonósnégyes, K. 46

KODÁLY: 2. vonósnégyes

SCHUBERT: C-dúr vonósötös, D 950

2000. április 18

BARTÓK VONÓSNÉGYES

Közreműködik

Falvy Attila - hegedű, **Szabó Tamás** - hegedű

Fias Gábor - brácsa, **Éder György** - cselló

HAYDN: D-dúr („Pacsirta”) vonósnégyes, op.64. No. 5

DEBUSSY: g-moll vonósnégyes • **MEINELSSOHN:** Esz-dúr oktett, op. 20

KAMARAZENEI SOROZATA

Négy hangverseny az MTA Disztertermében 19.30 órakor

A bérletek ára: 5.000,- Ft

A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Keressék a már kapható **MATÁV EXKLUZÍV HANGVERSENYSOROZAT** bérletünket is, a részletes programot megtalálják a jegyirodáknban és a MATÁV hirdetéseiben!

Ha bérletét a Filharmónia Budapest Kht. Mérleg utcai jegyirodájában vásárolja meg, 10% kedvezményt kap! A Filharmónia bérlet tulajdonosai 10% kedvezménnyel vásárolhatják meg 2000. tavaszi Bach-bérletünket!

A műsor- és szereplőváltoztatás jogát fenntartjuk!

Bérletek válthatók:

Gramofon június lemezajánló

EÖTVÖS PÉTER

Atlantis

KODÁLY ZOLTÁN

Psalms
Hungaricus

TIHANYI LÁSZLÓ

A katona
sírfelirata

PATRICIA BARBER

Café Blue

ACOUSTIC UNIT

Acoustic Unit

Mandel Róbert

Egy új zenei nyelv kialakulása

Huszonhárom éve tekintem magam aktív zenésznek, de ha az ezt megelőző többévi komoly zenerajongást is figyelembe vesszük, akkor már túl vagyok a harmadik ikszen. Már gimnazistakoromban igyekeztem minden jelentősebb zenei eseményen megjelenni. Akkortájt indult a táncház Sebőékkel, de akkor még volt Syrius-hajó is, ahol Chick Corea-lemezeket játszottak a szünethetben, volt Szakcsi Lakatos Béla és Kisrákfogó a Kapás utcában, jazz a Marczibányi téren és Török Ádám a Bem rakparton. Néhány év múlva beindult a VÁZA-klub, amelyre bizonyára sokan emlékeznek kortársaim közül, hiszen Muszty Bea és Dobay András, az eredeti Bojtorján, Dévényi Ádám, Pámiczky Misi és a Kántor Inform, valamint megszámlálhatatlan bendzsós, gitáros, töröksípós és velem együtt tekerőlantos is ott mutatkozott be a „szakmának”. Komoly nemzetközi sikereket könyvelhetett el Lantos Iván és a Kolinda, jött az Unikum együttes Róbert Gyurival, jött Krulik Zoli és Szőke Szabolcs, a Binder Quartet, és ne feledkezzünk meg Márta Pista happeningjeiről a Fialat Művészek Klubjában, a Szemző Quartetről, a 180-as Csoportról és a Kalákáról a Vízivárosi Pinceklubban. Nagyon izgalmas korszak volt ez a közel tizenöt év a hatvanas évek végétől a nyolcvanas évek elejéig, hiszen kibontakozóban volt egy új, univerzális zenei nyelv, amely korábban nem látott kulturális értékeket hozott létre a zenei életben.

Az egész nemzetközi zenei masszából hiányzott azonban egy olyan átfogó kategória, amely egy „kosárban” értelmezte volna a népzene-t a blueszal, a jazzt az etnóval, a klasszikus indiai zenét a dél-amerikai indiánok muzsikájával vagy a repetitív zenét a japán udvari zenével. Így gyakorta előfordult, hogy kénytelenek voltak rádiós szerkesztők Szabados György teljesen új és korábbi műfajokba nem sorolható kompozícióit jazzműsorokban bemutatni, vagy a Makám, a Pangea és a Tin-Tin együttesek új zeneanyagait népzenei adásokba sűríteni. Hasonló problémákkal küzdöttek a fesztiválszervezők világszerte, hiszen furcsa lehetett Ravi Shankar fellépése a világ legnagyobb rockfesztiválján, és ugyancsak furcsa volt a bolgár asszonykórus, Ali Farka Toure, Hamza el Din, L. Shankar vagy Trilok Gurtu szereplése európai jazzfesztiválokon Oscar Peterson, a Modern Jazz Quartet vagy Miles Davis mellett. Ez a hiánypótló zenei kategória lett a „World Music”, amely hasonlóan a meghatározó műfajokhoz, saját magát hozta létre, és sokéves tapasztalat késztette világszenei események megrendezésére azokat a szervezőket és zenei szakembereket, akik tudták, hogy az addig meglévő zenei irányzatok között kallódó és hanykolódó zenei kísérletek – köztük sikeres produkciók – végre teljes értékűvé válhatnak world music-fesztiválokon.

Az első között híressé vált angol WOMAD fesztivál már második évtizede rendezi meg fesztiváljait, de időközben olasz, francia, osztrák és amerikai helyszínek is jelentkeztek hasonló eseményekkel. Mára már tucatnyi world music-hanglemezkiadó, produkciós iroda és információs centrum létezik Fokvárostól Oszakáig, és büszkék lehetünk arra, hogy közöttük a magyarországi világszenei intézmények igen rangos helyet foglalnak el. Az elmúlt évek számos jó és rossz tapasztalatot hoztak, amelyekből igyekeztünk tanulni, de egyúttal egy határozott letisztulási folyamat is végbement az évek során, ami már azt jelzi, hogy magát a „világszenét” sikerült meghonosítanunk, és ma már a specializálódás korszakát éljük talán. 1993-ban, amikor a legelső WOMUFE világszenei fesztivál zenei programját állítottuk össze, még annyira ismeretlen volt itthon a „világszene” fogalma, hogy igyekeztünk tágabban értelmezni a fesztivál üzenetét. Ám az évek hamarosan bebizonyították az immár kikristályosodott műfaj térhódítását, így, részben az itthoni sikereken felbuzdulva, a környező országokban, Szlovéniában, Szlovákiában és Ausztriában egyre több és több rendezvény jelent meg. Ezalatt az egy év alatt csak Budapesten négy újnak számító világszenei eseménysorozat is megvalósult.

Részben jónak tartom, hogy az 1993-ban még totálisan ismeretlen műfaj elérte a „divathatárt”, de sajnos tudom, hogy a mellettünk gomba módra szaporodó és szerveződő események egy része (tisztelet a kivételnek!), ha anyagilag képes lesz rá, átlendítheti az értékekre épülő és azokra őszintén vigyázó „world music-mozgalmat” a silány divatvilág irányába. Nem kell más, csak egy behízog technós lüktetés magnetofonszalagon (sőt akár egy rideg minidiscen), néhány elektronikusan előállított afrikai és indiai dobhang, maximum egy-egy strófányi eredeti népzenei felvétel, és máris kész a kasszasiker... Az 1997-es ötödik jubileumi, immár hivatalosan MATÁV-WOMUFE műsorának összeállításakor elhatároztuk, hogy nem állunk be a hígított világszenét ömlesztők közé, és a korábbinál is értékesebb programot teszünk az asztalra.

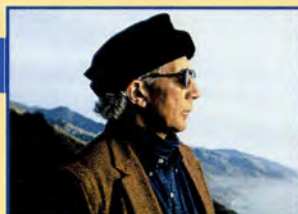
Az első hat év sikere már kötelez minket, hogy folytassuk, amit elkezdtünk. Igaz, újra és újra komoly akadályokat kell leküzdenünk ahhoz, hogy eredeti elképzelésünket megtarthassuk. Az irányt azonban, amelyet kijelöltünk, még jelentős kasszasiker reményében sem változtatjuk meg.

A Gramofon júniusi hírei

3

4 A hónap interjúja:

Charles Lloyd

Sztárközelben: Yo-Yo Ma

7

Antológia – Mozart: Così fan tutte

10

Salzburg '99 – Beszélgetés Csobádi Péterrel

12

Földvár és Fertőd – Beszélgetés Strém Kálmánnal

14

Forrás-estek a Gramofonban

15

A Budapesti Fesztiválzenekar a Gramofonban

16

18 KLASSZIKUS

18

22

24

World music

29

33 JAZZ

33

34

43

A Budapest Music Center a Gramofonban

44

A Bartók rádió a Gramofonban

45

A Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. ajánlata

46

LAPUNK TÁMOGATÓI:

- Nemzeti Kulturális Alap
- Fővárosi Kulturális Alap

Internetcím:

<http://www.bmc.hu/gramofon>

E-mail-cím:

Gramofon@usa.net

Kiadja:

Amfisz Kft.

Iványi Margó

Felelős kiadó

1025 Budapest

Mandula utca 31.

Tel./fax: 212-4782

Terjeszti:

a Hírker Rt., az NHE,
a Kiadói Lapterjesztő Kft.
és alternatív terjesztők

Terjesztésszervezés:

MediaTrade Bt.

Tel./fax: 342-2362

Nyomtatás:

NYOMDACOOP Kft.
Budapest

Felelős vezető:

Szabó József

ISSN 1416-1109

A Sambosi koncertiroda július 2. és szeptember 2. között hat koncertből álló sorozatot szervez a Matáv Zeneházban. Az első előadáson ifj. Szakcsi Lakatos Béla, valamint Szakcsi Lakatos Róbert szólószongora-produkciója hallható. Az iroda rendezi ugyanezt a Zappelbude együttes magyarországi bemutatkozását június 17-én. A németországi együttesről, amely Tony Lakatos is felvonultatja, áprilisi számunkban olvashattak részletesebben.

A Bori Jazz, a ceglédi öregszőlőkben megrendezendő fesztivál idén június 19-én a következő programot kínálja: Aquarell; Trio Twilight + Berki Tamás; Eichinger Sextet; Silent Way; Grecsó-Baló-Markó-Benkő Quartet; Taxfree Funky Band. További információ a szerkesztőség telefonszámán kapható.

Szezonzáró estjéhez érkezik június 20-ával Jazz Garden-beli rendszeres összejövetelünk, a Fülöngő, azaz a Gramofon jazzkritikusainak klubja. A következő „áldozat” kiléte, akinek fel kell ismernie és minősítenie a lemezeket, legyen ezúttal is meglepetés. Aznap este a Trio Midnight játszik a Gardenben (Bp. V., Veress Pálné u. 44/a), ahol a koncertek minden este fél kilenckor kezdődnek. Minden olvasónkat szeretettel várjuk!

A bécsi jazzfesztiválon (június 17–július 11.) fellép Ray Charles, Herbie Hancock, Brad Mehldau, Ruben Gonzalez, Al Jarreau, Abbey Lincoln, Bobby McFerrin, John McLaughlin a Shaktival, az Ellington-programban Wynton Marsalis és a Louie Bellson vezette „öregfiúk”. Interneten olvasható a részletes program az alábbi címen: www.viennajazz.org, a montreaux-i fesztivál (júl. 2–17.) műsora pedig a www.montreuxjazz.com címen. A következő dátumok és címek szerint is érdemes tájékozódni: Isztambuli Jazzfesztivál, július 7–17. (www.isfest.org), North Sea, Hága, július 9–11. (www.northseajazz.nl), Umbria Jazz, július 9–18. (www.umbriajazz.com).

Marcello
design

exkluzív bútorok
hangszerekből

bútortervezés és kivitelezés

zenei témájú festmények,
szobrok, dísz tárgyak

Rendezkedj be
zenével!

Vendégségben

Charles Lloydnál

Blues,
tárogató
és
Szolgálat

Charles Lloydal először a Debreceni Jazznapokon találkoztam 1990-ben. Hamarosan különleges barátság alakult ki köztünk. Abányszor Európában járt, ha csak tehettem, elutaztam koncertjeire. 1991-ben, amikor az USA-ban jártam turistaként, meghívott a házába. Most is itt találkoztunk. A ház, vagy villa inkább, a Santa Ynez-begyben van, Santa Barbara városa fölött, a Csendes-óceánra néző kilátással. A következő telek több mint egy kiáltásnyira van innen, úgyhogy ez igen csendes környék. Vastag, okkersárga falak, háromszáz éves, Peruból származó faajtók, modern padló és hatalmas tetőablakok.

A tágas nappaliban ülünk le (nagyobb, mint az egész pesti lakásom), Lloyd felteszi nekem új lemezét. A hangminőség teljesen levesz a lábamról, amikor a csöves Research Audio erősítője és B&W stúdióhangfalai megszólalnak. Az ezután következő beszélgetésből olvashatnak részleteket.

Gramofon: Új lemeze, a *Voice In The Night* nemrég jelent meg. Ezen az albumon gitáron John Abercrombie-val, bőgőn Dave Holland-del, dobon és ütőkön Billy Higginsszel hallható. Visszatérése, a *Fish Out of Water* óta ez az az első lemeze nemcsak hogy Bobo Stenson, hanem egyáltalán zongorista nélkül. Kinek az ötlete volt, hogyan jött létre ez az együttes?

CHARLES LLOYD: Az előző lemezeimet, a *Cantót* kedves barátomnak, Billy Higginsnek ajánlottam, mert akkoriban súlyos beteg volt, azt sem tudtuk, megéri-e a holnapot. Májátültetésen esett át, mindannyian imádoztunk érte. Ezért akkor minden koncertemet *Az áldás* című imával kezdtük. Amikor felvettük a *Cantót*, az ECM vezetője, Manfred Eicher megkérdezte egyszer Münchenben, vacsora közben, hogy ha már Billynek ajánlottam ezt a lemezt, miért nem csinállok egy különleges projektet Bobo, Billy Hart és Anders nélkül, ezúttal Billy Higginsszel? Bár már nagyon hozzászoktam Bobo játékához, csodálatosnak tartottam az ötletet, hiszen Billy és én már 18 éves korom óta játszunk egymással, hosszú történet a mi barátságunk. Ráadásul néhány éve európai és közel-keleti turnét terveztünk Dave Hollanddel és Billyvel trióban, de Billy megbetegedett, és nem tudott eljönni. Dave és én azóta beszélünk erről, úgyhogy ő is nagyon várta, adott volt, hogy Dave-et hívom. Billy Higgins igazi nagymester, nagyon érzékeny, teljesen eredeti dobos. És hogy más legyen ez a kvartett, John Abercrombie régóta szeretett volna velem játszani. Nagy hatással volt rá az a zene, azok a felvételek, amelyeket Szabó Gáborral, a magyar gitárossal készítettem sok évvel ezelőtt. Tudja, Gábor érdeklődését én fordítottam az indiai klasszikus zene, Ravi Shankar, Ali Akhbar Khan és a többiek felé. Gáborra a magyar cigányzene és népzene is hatással volt, így tört fel belőle az az érdekes stílusvegyület, amikor átjött Amerikába, és Ravi Shankar zenéjével is megismerkedett. Egészen különleges hajlításokat kezdett alkalmazni. Abercrombie viszont azt mondta, hogy ez felszabadító hatással volt rá a maga stílusának kialakításában. Megéreztem, hogy meleg szimpátia alakulhat ki közöttünk. Úgyhogy lekötöttem a New York-i Birdlandet Abercrombie-val, hogy lássam, hogyan tudunk együtt játszani még hónapokkal a felvételek előtt. Nagyon jól éreztük magunkat. Amikor aztán felvettük a lemezt, a szeretet uralkodott, erőlködés nélkül sikerültek a dolgok. Szép felvétel volt és különleges.

G: Turnézni is voltak már együtt, vagy később fognak?

C. L.: Turnézunk már, de újra fogunk. Európában telt házak előtt játszottunk. A folytatásban a New Orleans Heritage fesztiválon, majd a keleti

parton és a középnyugaton lépünk fel, végül a nyugati parton. Nagyon sok dolgunk lesz, mert nyáron újra játszunk Európában, nem is tudom a városokat kapásból, de Párizsban biztos játszunk, és újra az isztambuli fesztiválon, amiről jó emlékeim vannak.

G: És hogy van Billy most?

C. L.: Teljesen felépült, ha jól tudom, egy 21 éves ember máját kapta. Egyfolytában ugrál, borzasztó aktív. Hála a Teremtőnek érte.

G: Gondolom, ez nem jelenti, hogy a Bobo Stenson trióval nem fog újabb felvételeket készíteni és koncertezni.

C. L.: Épp múlt héten beszéltem Bobóval, és majd újra elindítjuk a „teljes kiszolgálás” zenekart, így hívom őket. De most ez a lemez jelent meg, és a turnékon ezt ünnepeljük. Majd ha össze tudjuk egyeztetni, akkor Bobo és én újra csinálunk együtt dolgokat, mert nagyon mély és erős kapcsolat fűz bennünket össze.

G: Már jó néhány lemez óta nem játszottak mások szerzeményeit, csak a sajátjait. Az első meglepetés az új lemezen az Elvis Costello–Burt Bacharach-szerzemény, amelyik tulajdonképpen popsláger. Ez hogy került képbe?

C. L.: Autóztam egyszer, amikor meghallottam a rádióban Elvis Costello énekével, és teljesen kiüjt. Nagyon tetszett. Nem tudom, hogy miért pont ő. Már hallottam különböző dolgokat tőle, amik tetszettek. Van még valaki a túlpartról (Nagy-Britannia – a szerk.), aki hasonlít rá, Van Morrison. Van valami különleges abban, ahogy ők kö-

zelítenek ehhez a zenéhez. Egyszerű, őszinte, közvetlenül az érzelmekhez szóló dolgot hallottam ennek a srácnak az énekéből a rádióban, ami megérintett. Mintha keringő lett volna, pedig lassú szám volt. Azt éreztem, hogy én is el tudnám énekelni, el is akarom énekelni a magam módján. Azt hiszem, örülök ennek a meglepetésnek.

G: Egy Billy Strayhorn-standardet is eljátszanak.

C. L.: Ez a standardje, a *Flower Is A Love-some Thing*, amit nem hallani olyan gyakran. Abban sem vagyok biztos, hogy egyáltalán valaha hallottam lemezen, de nekem tetszik. Azt is elhatároztam, hogy a program változatosságát, a felvételek finomságát emeli, ezért döntöttem mellette. Azt hiszem, nagyon szépen sikerült, és John Abercrombie gyönyörű dolgokat csinál rajta, és mindenki. Valójában egy hallatlanul elegáns blues, de tele akkordváltással és változatos hangszínnel. Nagyon csendes és mély.

G: A *Forest Flower* is felvették, ami eredetileg a Keith Jarrett, Jack DeJohnette és Cecil McBee részvételével készült 1968-as lemezén szerepelt. Mi volt az oka az új felvételnek?

C. L.: Átnéztem a régebbi dolgaimat. Elég hosszan éltem már ahhoz, hogy életművet mondjak magaménak, és úgy is tekintek ezekre, mint a gyermekeimre. Látni akartam, hogy ez a gyermek hogy él most. Elővettem, leporoltam, hogy lássam, tud-e még repülni és lebegni.

G: Pedig ezt gyakran játssza koncerten.

C. L.: Azért, mert meg szokta érinteni az embereket. Ez egy különleges szám. Amíg van

benne élet, és amíg frissnek érzem, boldogan játszom. De a lemezen olyan véglegesnek tűnő változatot vettünk fel Keithtel, Jackkel és Cecillel a régi időkben. Felvettem Gáborral is korábban, még Chico Hamilton együttesében, úgyhogy hallani akartam egy gitáros felvételen is.

G: Van itt egy blues is...

C. L.: Nemcsak egy, hanem egy egész zseb tele...

G: Persze, hisz ez a szám címe, Pocket Full of Blues. De nem játszik gyakran bluest.

C. L.: Nos, ez érdekes. Tudja, hogy ennél a csodálatos társaságnál, az ECM-nél vagyok. Nagyon széles játékkört engednek nekem, hogy azt a zenét játszom, amit akarok, és ezért a lehetőségért roppant hálás vagyok. Ezen a lemezen viszont valamit be akartam mutatni a gyermekkori hatásokból, amik értek, és ez főleg a blues, hiszen Memphisben nőttem fel. De mindezt modern szövegkörnyezetben, egy kis mosollyal és humorral. És meg kell mondanom, hogy merész dolog volt Manfred Eicher részéről a bátorítás és a szeretet ehhez. Az

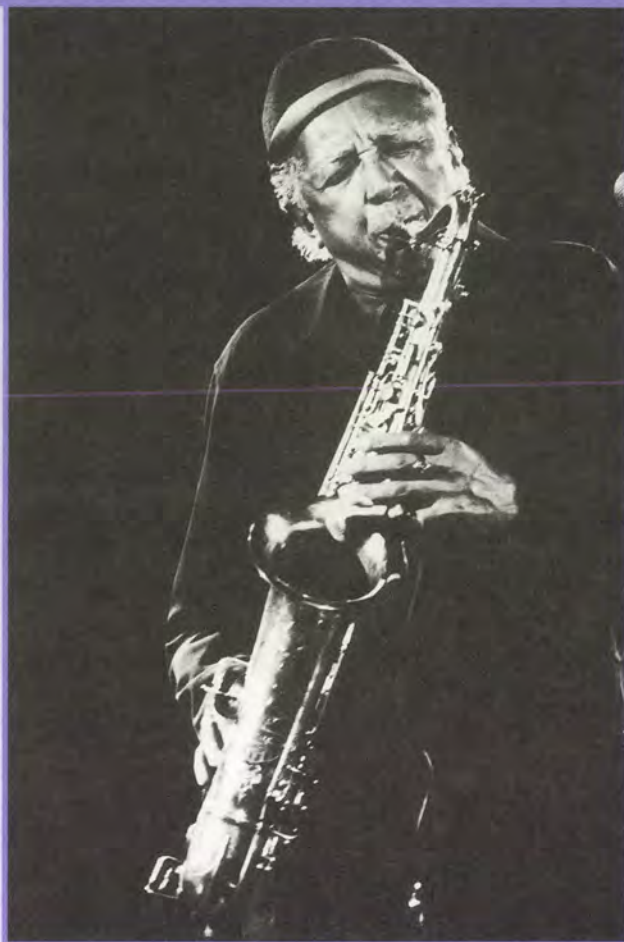
emberek azt mondják, hogy az ECM-nél nem lehet bluest játszani. Ez nem igaz. Manfred cégének a neve Editions of Contemporary Music. Amikor csak zene születik, ráérez. Nagyformátumú, kiváló producer.

G: A lemezein gyakran játszik más fúvós hangszereken, de itt csak tenorszaxofonon. Van ennek valami külön oka?

C. L.: Nos, magával ragadott a felvétel lendülete. Vettem fel fuvalás darabokat is, de amikor az egészet meghallgattam, ezek nem különösebben illettek bele az egészbe. A lemez felvétele akkora öröm volt, mintha le sem tettem volna a szaxofont egész idő alatt. A másik oka, hogy egy folyótájon tenoron játszom, hogy amikor az ember szaxofonozik, a nádnak a fúvókában mindig nedvesnek kell maradnia. Ha leleszem a hangszert, akkor a nád kiszárad, és akkor újra fel kell frissíteni, be kell melegíteni, hogy újra játszani lehessen rajta. Úgyhogy ha valami beindul egy jó náddal, akkor szeretek annál maradni (nevet). Legalábbis valami ilyesmi.

G: A fúvós hangszerekről beszélve, nemrég vett egy tárogatót Dresch Mihálytól.

C. L.: Nem mondhatnám, hogy vettem, ez valójában ajándék volt tőle. Csodálatos gesztus volt a részéről. Csodálatos muzsikos és különleges ember. Meglátogatott a szállodámban tavaly ősszel Budapesten, elhozta ezt a hangszert, és játszott is rajta, és megengedte, hogy én is ki-

próbáljam. A lemezét is ajándékba hozta, amin szintén hallottam őt tárogatón játszani. Nagyon kíváncsiá telt a hangszerezelle kapcsolatban. Rögtön megszereltem a hangját, és rögtön a sajátomnak éreztem.

G: Hallott azelőtt tárogatót?

C. L.: Igen, egyszer, egy muzsikos meglátogatott, és játszott rajta, amikor a Debreceni Jazznapokon szerepeltünk. Cimbalmot is akkor hallottam először. Úgyhogy amikor Dresch testvér elhozta a tárogatót, ez rögtön elkezdett bennem rezonálni, volt valami ismerős vonása, ami mélyen, belül megérintett. Úgyhogy megható volt számomra, hogy elküldte nekem a saját hangszereit. Érdekes hangszerek ezek nekem, mert még kevés tapasztalatom van róla, egy kicsit a sötétben tapogatózom, mégis nagyon lelkesít. Tegnap elmentem egy barátom stúdiójába, hogy felvegyem a hangját. Csodálatos hangja van. Remélem, hogy felnövök a feladathoz, és nem sértem meg a magyar hagyományt azzal, hogy játszom rajta.

G: Elképzelhető, hogy egy újabb lemezén hallani is fogjuk, hogyan játszik a hangszereken?

C. L.: Hát... ki tudja? Azt biztosan tudom, hogy nagyon fellelkesültem iránta. De nem könnyű játszani rajta. Különleges fafúvós hangszerek, ami emlékeztet a klarinétra az ujjtechnikában és a nyitott szelepekkel. De olyan káprázatos hangja van. Van egy tibeti oboám is, amit néhány éve kaptam valakitől, és amit például a

Canto című lemezen is lehet hallani. Nagyszerű hangszerek, de bizonyos fókuszra korlátozott, csak néhány szelep van rajta, a tárogató ehhez képest sokkal bonyolultabb, és sokkal több lehetőség van benne, ami áldás és átok egyben. Az áldás a nagy lehetőség, az átok, hogy meg kell tanulnom bánni vele.

G: A halvtanús évek végén Keith Jarrettel és Jack DeJohnette-tel játszott, akik szintén az ECM-nél készítettek felvételeket. Most újra felvette a Forest Flowert. Lát esélyt arra, hogy újra játsszon velük?

C. L.: Nos, annak már harminc éve vagy még több. Én nem vagyok már ugyanaz az ember, és ők sem ugyanazok már. Ezen nem szoktam gondolkodni. Azt hiszem, ők fantasztikus zenészek, mindig áldás volt rajtam, hogy ilyen nagyszerű zenészeket vonzottam, és mind a két esetben, Keithtel és Jackkel meg még Cecillel is, ők szerettek volna játszani velem, és tudomásomra is hozták, hogy szeretnének játszani velem, ez így jött létre. Most megvan a saját életük és a saját pályájuk. Feltételezem, hogy ha meg akarnánk csinálni,

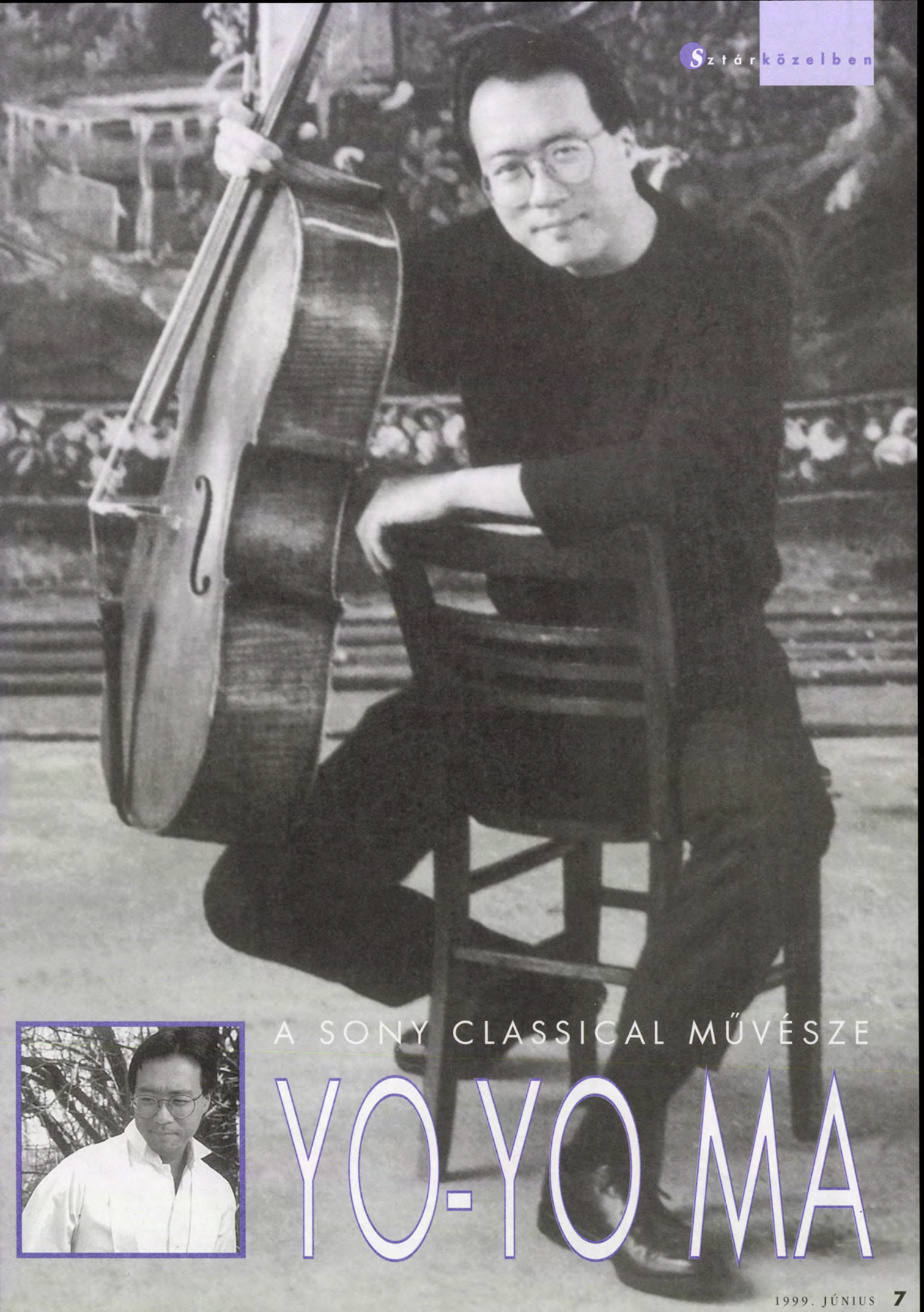
akkor meg is csinálnánk, de ehhez az kellene, hogy mindannyian akarjuk. És az már sok embert jelentene. Azt hiszem, ez most egyikünknek sem az aktuális kívánsága.

G: Mit tervez a közeljövőben?

C. L.: Most néhány nagyon érdekes dolog foglalkoztat. Egy operát írok. De nem tudok sokat beszélni róla. Azután van néhány brazil barátom, akikkel zenélek. Higginsszel van egy duó is, nagyon különleges dolog, ahol érdekes ütőhangszereken játszik, afrikai és indiai hangszereken. Gitározik is, én pedig előveszem a fuvalót, a tibeti oboát meg a szaxofont. Az egyik érdekes hatása az új lemezeknek, hogy egy csomó muzsikust megnyitott, akik megkerestek, hogy szeretnének velem játszani, és ez nagyon érdekes.

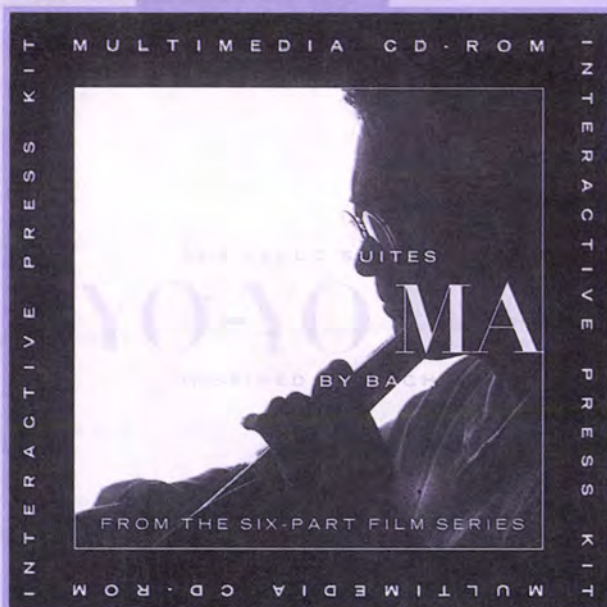
Úgyhogy valamennyire kitágítottam a horizontomat. Van egy csodálatos német csellista, aki Starker Jánosnál tanult, Ania Lechnernek hívják. Ott van Dino Saluzzi, aki szintén az ECM-nek dolgozik. Vele mindig volt egymás iránt valami affinitásunk, és kettőjükkel is tervezek valamit a jövőben, csellóval és bandoneonnal. Nagy csomó terv van a fejemben, sok festmény van, amit a zenével meg szeretnék festeni, és úgy érzem, hogy sok művészi terv fog megtermékenyülni bennem a közeljövőben. Megpróbálom őket még ebben az életben megvalósítani. Én tulajdonképpen a Teremtőnek játszom. Szolgálok.

Mező György

A SONY CLASSICAL MŰVÉSZE

YO-YO MA

Talán nincs a zenének olyan területe, amelyben a kínai szülők gyermekeként Párizsban született csellista ne mártózott volna már meg. A hagyományos klasszikus kompozíciók rendszeres tolmácsolásán kívül jazzt, filmzenét, americanát, tangót, de úgynevezett crossover darabokat is szívesen vesz fel repertoárjára, sőt újabban a régi, eredeti hangszerek kínálta különleges hangzás is rabul ejti, „a hangzás és kifejezőmód semmi máséhoz nem hasonlítható új világa” – ahogy több alkalommal is fogalmazott. Utóbbira példa a Sony gondozásában a közelmúltban megjelent új CD, a „Simply Baroque”, amelyen a Ton Koopman vezette Amszterdami Baroque Zenekar kíséretével Bach legnépszerűbb alkotásait, afféle igazi dallamos „barokk slágermúzeumot” játszott lemezre. Ezen hallható a Máté-passió Erbarne Dich tétele, a D-dúr szvit Airje, továbbá számos kantáta legismertebb részleteinek átírata – Jesu, bleibet meine Freude; Sei lob und Preis mit Ehren; Dein Blut, der edle Saft –, végül a sort Boccherini két gordonkaversenye zárja. A produkció minden bizonnyal további híveket szerez a 44 esztendőes művész számára, aki sohasem titkolta, hogy repertoárjának szisztematikus tágításával a lemezhallgatók új, 21. századi nemzedékét kívánja meghódítani.

Yo-Yo Ma a különleges CD anyagát egy 1712-ből származó „Davidoff Stradivarius” csellón szólaltatta meg: igazi „historikus” hangszer, egykor Jacqueline du Pré tulajdonát képezte, és az eredmény: egy sokkal intimebb hangzás. Yo-Yo Ma a kimondottan barokk darabok megszólaltatására felkészített hangszert játék közben végig biztonságosan a lábai között tartotta. Persze a varázsos hangszínek megszületéséhez nem is ez az amúgy nem elhanyagolható formai változtatás járult hozzá, hanem azok a bélhúrok, melyek az acélból készült húrokat váltották fel a hangszeren. Az eredeti játékmódhoz igazított, finom kezek munkája nyomán felújított régi hangszer átférfalását a párizsi S. A. Vatelot Rampal, illetve a londoni John and Arthur Beare cég végezte. A csellista a felvételek előtt persze hosszabb időn keresztül tanulmányozta azokat az előadói technikákat, a zenei előadásmód 18. századi sajátos hangzásait, amelyek Bach korában voltak divatban, és amelyekhez a zeneszerző akarva-akaratlan hozzászóthatott.

A Bach csellósztitjeit tartalmazó másik CD, az „Inspired by Bach” felvételei előtt Yo-Yo Ma ráadásul egy másik különleges vállalkozásba is belefogott, amikor több művészeti ág jeles képviselőjét hívta segítségül egy multimédia-együttműködés keretében abból a célból, hogy a slágerdarabokként elkönyvelt hat csellósztitvet tökéletesen új interpretáció keretében keltse életre. Nemcsak a hangzóanyag készült el, hanem hat rövidfilm is. A különleges vállalkozás – miközben jó példa a folyamatosan újat kereső, kísérletező kedvű csellista művészi filozófiájára – vizuális részében közreműködik egy-egy koreográfus, kabukiszínész, kertművész, filmrendező, építész, valamint egy műkorcsolyázó páros: a teljes élmény az ő művészi teljesítményüknek és természetesen Yo-Yo Ma gordonkajátékának kreatív elegye. A Sony Classical persze nem a Bach-lemezek előtt írt alá exkluzív szerződést a művésszel, hanem sok-sok évvel ezelőtt, az együttműködés sikerére pedig mi sem jellemzőbb, mint az a több mint negyvenöt, közöttük tíz Grammy-díjjal is jutalmazott CD-album, amely a gondozásában megjelent a művéstől. Az első díjat még 1986-ban ítéltek neki, Elgar, illetve Walton gordonkaversenyeinek tolmácsolásáért. 1990-ben két újabb versenymű, Barber, és Britten darabjának előadása vívta ki a szakmai zsűri egyöntetű csodálatát. Ezután még – többek között – Beethoven, Mozart és Brahms trióinak tolmácsolását, egy

ízben pedig „New York Album” néven Stephen Albert, Bartók és Bloch csellóműveinek megszólaltatását jutalmazták Grammyvel. A legutolsó díjazott felvétel Astor Piazzolla tangózenéit foglalja csokorba, és erre, mint 1999 legkiválóbb klasszikus crossover albumára, minden bizonnyal Yo-Yo Ma hasonlóképpen büszkén tekint.

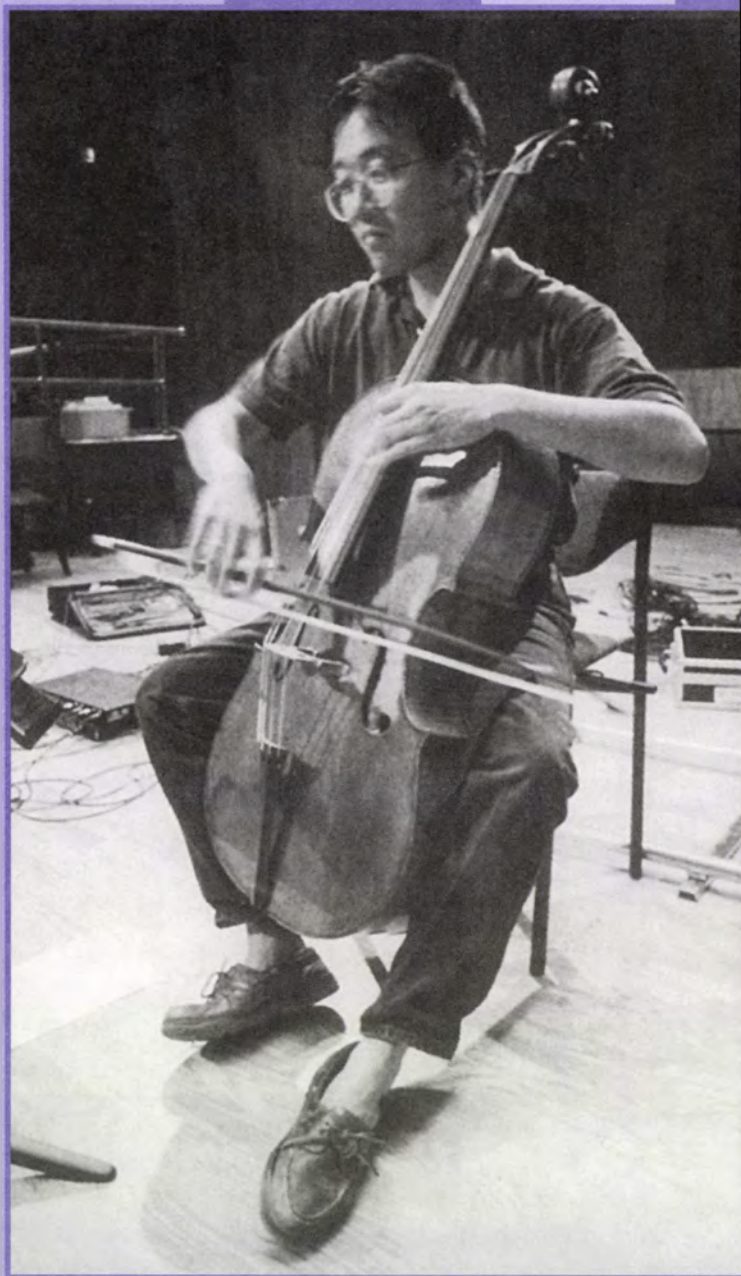
Ki is ez a világ koncerttermeit folyamatosan meghódító művész? A Franciaországban született gyermek éppen csak négyéves, amikor már csellóórákat vesz édesapjától, sőt egy évre rá már első önálló hangversenyét adja Párizsban, majd a magyar származású Scholz János, utóbb pedig a csellólegenda Pablo Casals növendéke lesz, és még mindig csupán hétesztendő, amikor a különlegesen tehetségnek ítélt fiút a New York-i Juilliard School of Music nagynevű gondokatanára, Leonrad Rose tanítványául fogadja. „Abban az időben a zene minden típusa erős hatással volt rám, a késő hatvanas esztendő popmuzsikája vagy a jazz-zene éppúgy, mint a klasszikus, illetve a kortárs zene és annak legkülönfélébb kísérletei, a minimálzenétől a szerializmusféle próbálkozásig.” A kínai, francia és amerikai kultúra emlőin nevelkedő, szüntelenül mosolygó csellista huszonhárom éves, amikor elnyeri a rangos Avery Fisher-díjat, miközben tanulmányokat folytat a Harvardon is, amely 1991-ben tiszteletbeli doktorátussal tiszteli meg.

A művész, aki az említett Stradivari csellón kívül még egy 1733-as évjáratú, Velencében készült Montagnana hangszer is birtokol, igazi „világcsavargó”: nemcsak gyakori hangversenyeire kell gondolni, hanem például arra, hogy Yo-Yo Ma több ízben adott már mesterkurzust szülőhazájában, Kínában is, ahol igyekezett ismerkedni az ősi kínai zenével. Szakított időt arra is, hogy az afrikai Kalahári sivatagban élő busmanok között élve, tanulja a népcsoport nyelvét, megfigyelje zenélési szokásaikat. „Meg akarom mutatni, mire képes a zene mint legfőbb kommunikátor a nyugati és nem nyugati kultúrák összekapcsolásában. Valamikor előadó, zeneszerző, improvizáló művész egyetlen személy volt. Hol van az már?” – teszi fel Yo-Yo Ma a költői kérdést, majd hozzáteszi: „szívesen birtokolnám a háromszáz évvel ezelőtt élt zenészek különleges tudását, amelynek szerves része volt a tökéletes improvizációs készség.” Miközben maga is szívesen improvizál, és a „diszciplinált spontaneitás” tökéletesen magával ragadja, amikor például Haydn, Boccherini és más romantika előtti zeneszerzők versenyműveinek kadenciáit tolmácsolja.

Mint előadó igyekszik egyensúlyt tartani a nagyzenekari esteken fellépő, valamint a kamaraesteken és önálló koncerteken a közönség elé lépő művész kötelezettségei között. Gyakran hallani ismert zongoristák és hegedűszólisták partnereként, mert a közös szereplések „rám mindig inspirálóan hatnak”, így Emanuel Ax, Daniel Barenboim, Isaac Stern mellett gyakran lép fel Peter Serkin, Mark O'Connor vagy éppen Bobby McFerrin társaságában is, akik – hasonló okokból – valamennyien örömmel vállalják az együttes fellépéseket a kínai-amerikai csellistával.

Yo-Yo Ma folyamatosan táguló repertoárjának egyre stabilabb elemét jelenti eközben a kortárs zene. Nem véletlen, hogy számos kompozíció ősbemutatója fűződik a nevéhez, így John Corigliano, John Harbison, Leon Kirchner, Peter Lieberman, John Williams és Christopher Rouse mellett a kínai Chen Kszigang és Tan Dun darabjainak elindítását is magára vállalta, miként idejéből – ki tudja, hogyan – futja még tehetséges fiatal zenészek istápolására is az amerikai Interlochen, illetve Tanglewood fesztiváljain.

Lindner András

YO-YO MA

Mozart „mesteroperáinak” egyike sokak szerint a da Ponte abbé szövegére komponált darabok legtokéletesebbike, mások szerint hanyatlás, visszaesés a *Don Giovanni*hoz vagy a *Figaro házassága*hoz képest. El szokták mondani róla, mennyire megvetette a XIX. század, elítélte Beethoven és Wagner, mivel erkölcstelennek, frivolnak és... formátlannak ítélték. A mi századunk első felében pedig túl hosszúnak és színpadképtelennek tartották. Mai legjobb tudásunk szerint – remekmű, melynek egyetlen hibája van, a túlzott tökéletesség.

Álom-antológia

Mintegy negyven komplett felvétel szerepel a *Così* diszkográfiájában, ám most mégis rovatcímünknek, az antológia szónak eredeti jelentését figyelembe véve, elsőként néhány elszórt részletet szeretnék csokorba gyűjteni, amelyek különböző lemezcégek kiadványain szerepelnek. Virtuális keresztmetszetemet a Bruno Walter vezényelte nyitánnyal kezdeném, hiszen a század első felének karmesteróriásai közül ő legalább ezt a zenekari részletet rögzítette, míg a többiek, Toscanini, Furtwängler, Erich Kleiber tudomást sem vettek a darabról. A fájdalmas hiányok sorát más területen folytatva, azonnal Réti József neve ötlük fel. Tudjuk, ő éppen a két Ferrando-ária révén került be a nagy Mozart-énekesek zárt klubjába vagy – ha úgy jobban tetszik – panteonjába. Szerencsére a Hungaroton, különböző kompilációkban, de rendszeresen forgalmazza Réti Mozart-felvételeit, így a magyar és külföldi lemezbarátok újra meg újra ellenőrizhetik, mi az a tökéletes érzékenység, hajlékonyság és finomság, amit minden későbbi Ferrandótól elvárunk. Büszkén állítjuk, hogy a mérce magyar, s sajnáljuk, hogy a „mi” Rétiünk mégsem hagyott maga után eredeti nyelvű, tehát nemzetközileg is értékelhető komplett operafelvételeket.

Fiordiligik és Dorabellák

Van egy ritkaságnak számító 1959-es EMI-kiadvány, fekete lemez, amelyről Fiordiligi áriáit másolnám át az ideális keresztmetszet új hordozójára. Teresa Stich-Randall előadásában igazi szenzáció szerintem a *Come scoglio* kezdetű ária, minden általam hallottnál drámaibb és sötétebb tüzzű előadás. Szemben áll mindazzal, amit megszoktunk. A közhiedelem ugyanis Fiordiligi szerepét virtuóz koloratúrszopránok bájos csipogásának vagy erődemonstrációjának tartja. Ebben a különlegesen nagy ugrásokkal megkomponált s igen

MOZART

Così fan tutte

exponált mély hangokkal, veszedelmes magasságokkal megtűzdelt szerepben az amerikai szoprán a női sors teljességét képes feltárni. Bár a legtöbb karmester és rendező elfogadja a magas hangfekvést s a világos hangszínt (a vele járó virtuóz megoldásokért cserébe), nem tagadhatjuk, hogy a közép- és mély regiszterben való otthonosság tartalmilag sokkal többet kifejezhet. (Teresa Berganza és Cecilia Bartoli, bár a hagyományos megközelítés szerint mindketten a másik testvér szerepének gazdái, Decca-felvételeiken megmutatják, hogy Fiordiligi nem sikoltozó hisztérika és nem is affektáló úrilány.) Ugyancsak a figura teljességéért és plaszticitásáért kedvelem Sena Jurinac szopránénekesnő alakítását, aki arról híres, hogy mindkét testvér szerepet műsoron tartotta. Őt egy, a Testament kiadásában megjelent (eredetileg EMI-felvétel) jóvoltából tud-

juk megidézni Fiordiligiként, mely a glyndebourne-i fesztivál 1950-es produkciójából rögzít részleteket Fritz Busch vezényletével.

Cecilia Bartoli, korunk tipikus énekművésze azt fejtegeti, hogy érzése szerint ennél az operánál nem ismer keserűbbet, fájdalmasabbat. Olyan történet – mondja –, amelynek nincs megoldása, hiába a férfiak és nők erőfeszítése, hiába az erőszak – még sincs megoldás. A művésznő idei nagy sikerű duettlemezéről (ld. Gramofon, 1999/4), mindenképpen át kell menteni Dorabella és Guglielmo kettősét. A partner: Bryn Terfel. Ebben a minidrámban, amely a megelőző recitativóval sem több öt percnél, benne van a Mozart–Da Ponte-féle színház kvintesszenciája. Semmi különleges virtuozitás, semmi túltengő líra (erre ott a másik páros a színpadon) és semmi cinizmus, kívülről (ez meg az „öre-

gek”, a „fel nőttek” dolga, Don Alfonsóé és Despináé). A második felvonás udvarlási jelenetében (*Un core vi dono*) Guglielmo ügyes és tapasztalt férfi: tudja, mit kell mondani, mit kell csinálni. Közben egy röpké pillanatra még barátjára is gondol – Szegény Ferrando! –, ám észreveszi, hogy szavai hatására felforrósodik a levegő, s megszületik az az intimitás, amelyből csak egyetlenegyszer lehet „kiszólni”. Minden szó, minden zenei gesztus, minden hangszín a boldog beteljesedés felé sodorja mindkét szereplőt. Nagyszerű pillanat a zenehallgató számára, ám a drámai végkifejlet szempontjából egyetlen pont csupán. És – sajnos – képzeletbeli antológiánkba nem férnek bele azok a nagyszabású együttések, amelyek a történéseket a maguk komplexitásában mutatják be. A „csemegézés” után át kell térnünk a teljes előadások meghallgatására!

A legelső...

Itt van mindjárt a Fritz Busch vezényelte – „komplett” – *Così fan tutte* a glydenbourne-i fesztiválról (1935 – EMI-Reference). Persze „teljessége” a kor normáinak megfelelő: előadási verzió, rengeteg húzással. Ám évtizedekre előremutató érvényel itt születik meg az a líraiság és könnyedség egyesítő hang, amelyben az ironiának is helye van. A felvétel telitalálata a két lánytestvér (Ina Suez és Luise Hellesgruber). Soha azóta ilyen pontosan nem követték Mozart elképzeléseit, aki az első, bécsi színpadra állítás előtt énekeseinek egyéniségét alaposan kiismerte (koncertáriákat írt számukra), majd operájának figuráit az ő képességeikhez szabta. Suez tartalmas középregiszterrel rendelkező drámai szoprán (vö. Donna Anna ugyancsak Busch felvételén), Hellesgruber pedig ugyancsak szoprán: érzések kifejezésére alkalmas, ám könnyedén szárnyaló hang birtokosa, semmiképp sem mezzo, mint a későbbi felvételek legnagyobb részén.

Fogyaszthatóvá varázsolt klasszikusok

Ugyancsak „előadási verziót” vesz hanglemezre Londonban Herbert von Karajan (1954 – EMI). A karmesternek talán legjobban sikerült operafelvételéről van szó, s meg memém kockáztatni, hogy a hanglemezgyártás történetének egyik csúcspontja. Lényege: a dolgok többértelműsége, az érzések kavargása és a cselekmény emberi drámáinak mély, pszichológiai gazdagon árnyalt énekesei átélése. Elsősorban Elisabeth Schwarzkopf Fiordiligi-alakítását szokták dicsérni, jog-

gal! Ezernyi finom szín és átmenet, egyszerre erő, hősiesség, határozottság és nagyon nőies ellágyulások sora jellemzi. Ráadásul a diszkográfia számomra legmeggyőzőbb – és legfinomabb – Ferrandója, Leopold Simoneau énekel mellette, de ezen a lemezen mindent és mindenkit csak dicsérni lehet.

Karl Böhm, a *Così* legelsőantabb terjesztője és élharcosa, három hivatalos és megszámlálhatatlan kalózfelvétel karmestere. Őt nem nagyon érdekli a színház, a zenei anyagot pedig kedvére trancsírozza, saját koncepciója szerint. Említsük meg 1949-ből a Suzanne Danco, Giulietta Simionato, Libero de Luca nevével fémjelzett genfi előadást (Rodolphe), majd a Decca nemrég CD-n, s igen kedvező áron, kiadott felvételét. Aki szereti Lisa della Casa éteri tisztaságú, ám támasz és valódi mélységek nélküli hangját, eszmények-ideálok megtestesítésére aspiráló alakítását, annak ez utóbbi lemez lesz a legnagyobb Böhm diszkográfiájából. Aki viszont a sztereo hangzás híve, s az érettebb Elisabeth Schwarzkopfot (1962-ben) olyan világnagyságok partnereként kívánja hallani, mint Alfredo Krauss vagy Christa Ludwig, annak az EMI katalógusához kell fordulnia. Hivatalos kiadás, de „első” felvétel a DGG verziója. Böhm még 1974-ben is ragaszkodik régi, jól bevált húzásaihoz, amelyek az együttések nagy részét csökkítják, s számos recitativót kiirtanak az előadásból. A két lánytestvér viszont itt is megmenti a helyzetet: remek Gundula Janowitz Fiordiligi-ként és Brigitte Fassbaender mint Dorabella.

Teljes, kottahű Mozart

A hatvanas évek végén radikális változást hoz a szöveg-hűség igénye. Ekkortól szokás a teljes Mozart-partitúrát lemezre venni, a kritikai kiadás figyelembevételével. Az úttörő ebben Erich Leinsdorf (1969 – RCA) és Colin Davis (1975 – Philips). Kettőjük közös jellemzője, hogy más – elsősorban olasz – repertoárban járatos sztárokat mozgósítanak, ezzel a Mozart-rajongók veszítenek, a nagy hangok kedvelői esetleg nyerne. Abszolút pozitívum viszont, hogy végre egyszer igazán jól éneklő Despina szerepel csipogó szubrettek helyett Davisnél: Ileana Cotrubas. Idesorolható Solti György két felvétele is. Az elsőnek (1974 – Decca) az alaphangulata jobb, és kiváló a Dorabellája: Teresa Berganza. A maestro utolsó éveinek általam egyáltalán nem kedvelt lemeze (1995 – Decca) valójában csak Renée Fleming szereplése miatt érdekes. A felfutóban lévő világsztár valóban figyelmet érdemel. Fiordiligi törekeny és emberi, lélektanilag árnyalt, hangilag talán a Lisa della Casa

vonalba sorolható. Szerencsés kézzel választotta meg Solti a cselekmény mozgatóerőit, s olasz művészekre bízta Despina (Adelina Scarabelli) és főleg Don Alfonso (Michele Pertusi) szerepét. Ő maga azonban utolsó éveiben is megőrizte erőszakosságát, az öncélú „drámázást”, amely mintegy piros aláhúzásokkal, durva gesztusokkal, sokkoló hangsúlyokkal veszi el a partitúra természetes lélegzését, s a zenei folyamattól idegen, mesterséges teatralitással fűszerezi előadását.

Così-dömping

Napjaink futó verzióinak mindegyike kínál érdekességet: Alain Lombard lomha és esetlen vezénylése (1977 – Erato) páratlan női hármast állít középpontba: Kiri Te Kanava, Frederica von Stade mellett a remek énekes színésznő, Teresa Stratas végre el is jászsa Despina szerepét. Ugyancsak a szobalány a legnagyobb pozitívuma az egyébként színházszertű és igen korrekt színvonalon énekel, Riccardo Muti (1982 – EMI) vezényelte salzburgi előadásnak: minden idők legbájosabb szubrettjét, Kathleen Battle-t halljuk (s a videó segítségével látjuk is) igazán neki való szerepben. Levine ugyancsak a Bécsi Filharmonikusok társaságában vette lemeze (1988 – DGG) a darabot. Angol–amerikai sztárjaival színvonalas nemzetközi produkciót hozott létre, amelynek legfőbb erénye, hogy hallhatjuk Ann Murayt, Thomas Hampson (aki ráadásul a függelékben szereplő Guglielmo-áriát énekl!), Ferruccio Furlanettet. Mindnyájan szerepelnek más *Così*-produkcióban is, más szerepben. Dame Kiri itt végre megfelelő kísérletet kap: még mindig illúziókeltő tud lenni, s csordogál az aranyszínű méz, gyönyörűségben úsznak a hangfalak, ha Fiordiligiének szíve ellágyul.

Ha Haitink 1981-es glydenbourne-i produkciójának (EMI) felvételét hallgatjuk, úgy érezzük, bezárult a kör. Nincs semmi hiba, az énekesek hol jobbak (Aler, Desderi), hol gyengébbek, ám az utolsó bekezdésben felsorolt előadásoknak mintha nem volna elég tétjük. Hiányzik az igazi kihívás. Bár szívesen hallgatjuk mind egyiket, s nosztalgizunk a társaságukban, érezzük: a miénk már egy másik előadástörténeti korszak. A historikus előadásmód, az autentikus megszólaltatás igénye Östmann felvétele (1984 – Decca – Oiseau Lyre) óta a szöveg-hűségen fölül a stílusbeli tisztánlátást, a karmesteri elkötelezettséget és a korabeli hangszerek használatát is megköveteli. Néhány ebbe a körbe tartozó fontos felvételről Vashegyi György tanulmánya fog önöknek beszámolni a Gramofon következő számában.

Zala Szilárd Zoltán

Karajan, Fricsay és Schiller Elza – a hang- dokumentáció nagy korszaka

Salzburgi beszélgetés

Csobádi Péterrel

Csobádi Péter, a Salzburgi Egyetem irodalom- és zenetörténet-professzora nagy idők tanújaként olyan nagyságok mellett dolgozott, mint Fricsay Ferenc és Herbert von Karajan. A beszélgetést azonban egy olyan személyiséggel kezdjük, aki ritkán kerül szóba, pedig a hangrögzítés ezen időszakában igen fontos feladatot látott el. A neve Schiller Elza. Egy törékeny, magyar asszony, aki a Deutsche Grammophon Gesellschaft nagy időszakában – a háború utáni fellendüléskor – a hanglemez-birodalom egyik motorja volt. A beszélgetésnek a DG jubileuma is különös aktualitást kölcsönöz: a cég a közelmúltban ünnepelte százéves fennállását. Csobádi professzor urat Salzburg melletti lakásán kerestük fel.

GRAMOFON: Hogyan ismerkedett meg Schiller Elzával?

CSOBÁDI PÉTER: Fricsay Ferenc által ismertem meg őt. 1956-os menekültként sokat kínlódtam Bécsben, állást keresve. A Doblinger kiadónál lettem lektor 1959–60-ban, ahol Mozart, Haydn és kortársainak műveit adtuk ki, és megpróbáltuk ezeket elő is adni. Közöttük volt Haydn Mária Terézia koronázási miséje. Megbízta, hogy Fricsay Ferencet kérjem fel ennek előadására. Hamarosan titkárának vett fel, és így ismerkedtem meg Elzával, aki mindig ott volt, ahol ő vezényelt. A Bécsi Ünnepi Heteken akkoriban több zeneszerzői ciklust vezényelt Otto Klemperer, Bruno Walter és Fricsay Ferenc. Elza néni – ahogy neveztük – a nagy betegségből feljavult, de húsz kilót lefogyott Fricsayra mint egy művészmama vigyázott. Fricsay egészségéért mindenki aggódott, hiszen korának egyik legsikeresebb művésze volt. Elza jóvoltából lemezre került szinte valamennyi produkciója. Schiller Elza eredetileg zongoraművész volt – Dohnányi Ernő tanítványa. Nagy jövőt jósoltak a kicsiny, kövérkés alkátú művésznőnek. Magyarországról még a háború előtt került Németországba, ahol származása miatt hamarosan életveszélybe került. A náci időkben a Siemens család tagjai rejtegették. Elza egy idő múlva úgy érezte, nem kockáztathatja barátai életét, és feladta magát. Terezienstadtba került, de túlélte a borzalmakat. A háború után a Siemens család révén az amerikai zóna rádiójának (RIAS) zenei osztályvezetője lett. Jellegző volt rá, hogy saját felvételeit nemhogy közölni nem hagyta, de le is törölte. Éveken át készített gyönyörű műsorait a teljes ke-

leti szektor hallgathatta. 1952-ben lett a Deutsche Grammophon (DGG) programigazgatója. 1963-ig volt ebben a funkcióban, és ebben az időszakban alapozódott meg a klasszikus repertoár, készültek el az első teljes operafelvételek, és indult meg a sztereó lemezek kiadása. Ebből a pozícióból Elza egy zenei birodalmat épített fel, és természetesen, hogy sok magyar művészt is foglalkoztatót. Fricsayval felvette Mozart nagy operáit, Bartók, Kodály, Dvořák igen sok művét. Minőségükre jellemző, hogy CD-sorozatban ismét megjelentek, és kitűnően szólnak. A zongoraművész sztárok között volt Anda Géza és Vásáry Tamás, de a Fischer Annie-Tóth Aladár házaspár is gyakran járt nála. Ezekben az években készült Fricsay vezényletével Fischer Annie ritka DGG-felvétele – Beethoven c-moll zongoraversenye. (A múlt évben készült Beethoven-összkiadás részeként egyébként egy archív felvételeket tartalmazó albumban ismét megjelent ez a gyönyörű felvétel.) Kodály Zoltánnal levelezésben volt, nemritkán telefonon is beszélgettek.

G: Milyen volt Schiller Elza mint munkatárs és magánember?

Cs. P.: Hiába volt Frau Professor Schiller, mindenki csak Elsie-nek szólította, az üzemben népszerű ember volt. Szakmai tudása biztosította számára a tekintélyt. Fricsayhoz fűződő szinte anyai gondoskodása sem akadályozta abban, hogy Fricsay súlyos betegsége idején elmenjen Karajanhoz, és rávegye, menjen át a DG-hez az akkor már – Walter Legge jóvoltából – EMI sztárstátusból. Tudta, hogy Fricsay nem lesz képes folytatni saját tervét, és hasonló nagyságú művészre lesz szükség. Karajan Fricsayval kapcsolat-

ban nem mindennapi emberi gesztust tett: meghívta Salzburgba egy opera vezénylésére, amelyet Karajan rendezett volna. Erre már nem kerülhetett sor... Elza viszont ritka jó kapcsolatot alakított ki Karajannal. Mindig adott a mester az ő véleményére, és számára bármikor rendelkezésre állt. Magázódtak, de mintha Karajan a tanácsadójának tartotta volna (pedig nem volt idősebb nála). A teljes Beethoven- (első sztereó), Brahms-, Bruckner-szimfóniák felvételei igen intenzív munkakapcsolatot hoztak létre.

G: Úgy tudom, ön hosszú ideig dolgozott Karajan mellett.

Cs. P.: Majd három évtizedig dolgoztam Karajan mellett, erről több írásom is megjelent. Kettőnk viszonya végig barátságos, főnök-beosztotti viszony volt, mint koncert-mestereivel, szólólistáival. A zenekari tagokkal való kapcsolata más volt. Emlékszem, mindig korán jött a próbákra. Amikor a zenészek is elkezdtek szállingózni, ő már a partitúrát tanulmányozta. „Mindet agyon tudnám ütni” – mormolta egyszer. „A zenészek megölése büntetőjogilag tilos” – válaszoltam tréfálkozva. „Tudom – mondta –, és csak ezért nem teszem meg.” Ilyen volt az ő sajátos humora. A zenészekkel azonban sohasem volt agresszív, semmilyen szempontból nem bántotta meg őket. Egyszerűen ő volt a generális, a zenészek a közkatonák.

G: Ismert az ő náci múltja, erről miképpen vélekedik?

Cs. P.: Karajan nem volt meggyőződéses náci, életének célja azonban a karrier volt. Zenészként kihasználta a Goebels és Göring közötti ellenségeskedést, és a művészeket pártoló Göring védelme alá került. Fel-szólították, hogy váljon el második feleségétől, mert az nem volt teljesen árja – amit ő megtagadott. Karajan világnézete egy Nietzsche-hez közel álló, mágikus, misztikus gondolkodás volt. Érdekelte a metafizika, a pszichológia – a filozófia azonban kevésbé. Könyvet nem, csak partitúrát olvasott, de mindenről tájékozott volt, még a legfiatalabb írókról is tudott. Mindennel a saját testi és lelki szuggesztivitását akarta fokozni, befelé irányultsága művészi küldetésudattal társult. Máskor azt mondta, ha nem lett volna zenész, ugyanolyan jól elvezetne egy autógyárat is. Jó szervezőképessége, nagy fantáziája volt. Halála után – oly sok művésszel ellentétben – nem csökkent, hanem nőtt lemezeinek népszerűsége. Neve összekapcsolódik egy sereg kulturális újítással. Megalapította a Salzburgi Húsvéti Ünnepi Játékokat. A Grosses Festpielhaus csodálatos koncerttermének felépítéséért a kancellárral és a kormánnyal hadakozott az ötvenes évek végén. A Karajan Alapítvány – amelynek igazgatójával engem bíztak meg – aktívan közreműködött sok technikai újításban. Jelentős szere-

pe volt a sztereofónia bevezetésében. A compact disc első prototípusának sajtóbemutatója itt Salzburgban volt, Karajan részvételével. Kiharcolta, hogy itt hozza létre a Sony cég az első CD-gyárat. Minden téren síkra szállt a zene minősége mellett, így élharcosa volt annak, hogy a zeneművek kifogástalan hanggi adottságok között, a vokális darabok pedig eredeti nyelven szólaljanak meg.

G: Mennyire érdekelték a társművészetek?

Cs. P.: A festészetet nagyon szerette, egy teljes napot töltöttünk például az Ermitázsban. Életeleme azonban a zene volt. Érdekelte a magyar zene is – bár nem tudtam elérni, hogy Magyarországon fellépjen. Azonban Bartók Concertójának repertoárdarabbá válásában, valamint Ligeti György egy művének bemutatásában nekem is szerepem volt.

G: Állítólag a muzsika fiziológiájának kutatásában is közreműködött Karajan.

Cs. P.: A Karajan Alapítvány a zene hatását vizsgálta a testi-lelki működésre. Több neves professzor nyújtott ehhez segítséget. Szimpóziumot rendeztünk, amelyen a Nobel-díjas fizikus, Eigen is részt vett. A zenekari muzsikusokat nehéz volt a vizsgálatra rávenni, maga Karajan viszont lelkesen hagyta, hogy vezénylése közben szív- és agyműködését is regisztrálják. Bizonyítékot nyert teóriája, hogy vezénylés közben, valamivel a csúcspont elérése előtt észlelhető a maximális izgalmi állapot, tehát a csúcspontokra előzetesen kell felkészülni. Ez az úgynevezett anticipatív effektus fizikailag és pszichikailag is kimutatható. Ő bizonyítékát látta ebben vezénylési technikájának is, amely mindig kissé előbbre jelzett. Eszrevette egyszer, hogy a pozanos fals hangot fújna, de ezt ő egy erős szemkontaktussal még korigálni tudta. Minden muzsikus individuusként ült előtte, és egyenként tudott velük kontaktust kiépíteni. Hogy azután agyon akarta csapni őket, ha nem ment valami jól, ez más kérdés...

G: Vezénylése hogyan viszonyult kortársaiéhoz, például Furtwängleréhez?

Cs. P.: Furtwängler analitikus, Karajan viszont, ha lehet így mondani, „pszichovegetatív” módon vezényelt. Ezt a fogalmat ugyan most találtam ki, de talán ő nem elle-nezné. Számára a mű szerkezete, vertikálisan és horizontálisan is egyértelmű volt. Nem kellett tercekéről, kettős fűgáról beszélni, számára a zenemű nyelve teljesen világos volt. A hogyan volt a fontos, nem az, hogy mit csinálnak. Ő ezt a hogyant nem egyszerűen művészi, hanem pszichológiai világba, lelkének, szellemiségének nivójára próbálta emelni.

G: Mit jelentett számára a siker?

Cs. P.: Erre egy történettel tudok válaszolni abból az időből, amikor a berlini televízió zenei szerkesztője voltam. 1964-ben a művészek még nem nagyon érdeklődtek az elektronikus média iránt, lealacsonyítónak találták. Egyedül Fricsay volt, aki a berlini tévé számára több felvételt készített, köztük Kodály Háy János-szvitjét is. Így megmaradt az erre szánt pénz egy része, és én felvettem, hogy hívjuk meg Karajant vezényelni. Kinevetek. Karajan? Számára szóba sem jöhet ilyen munka. Én mégis felkerestem Karajan titkárát, előadtam a tervet, melyet követően hamarosan Karajan üzent, látogassam meg. Elmondta, hogy éppen van néhány szabad napja, mivel a Berlini Filharmonikus Zenekar Karl Böhm-mel turnézik. A Till Eulenspiegel-t elvezényelné, de gyűjtsék össze annyi muzsikust, amennyi megfelel egy nagyzenekar igényeinek. Hosszas telefonálások, szervezés után 120 zenészt gyűjtöttem össze Berlin többi zenekarából, akik között még szórakoztatózenész is volt. Szinte nem is ismerték egymást. Az első próbán még teljes volt a kakaofónia, majd a zenekar megszólalt, és a stúdiófelvétel már olyan színvonalúra sikeredett, mint bármelyik Karajan-produkció. Minden szólammal kitarítóan próbált, a zenészek persze nagy odaadással és izgalommal játszottak. A végeredmény elképesztő volt. Egyik zenész odajött hozzám: „En nem értem ezt. En nem tudok így zenélni, ahogyan most játszottam.” És ugyanez volt a többiek érzése is. El kell azt is mondanom, hogy milyen aktív szerepet vállalt az '56-os emigráns muzsikusok által létrehozott Philharmonia Hungarica létrejöttében. Háromszáz muzsikusból kellett a leg-rátermettebb százat kiválasztani, és a bizottság vezetője Karajan volt. A felkérést olyan komolyan vette, hogy minden zenészt végighallgatott. Minden egyéb munkáját félretette ebben az időszakban, és így az ő nevével is fémjelzett zenekar egy ragyogó karrier elé nézett. Karajan a sikerorientált-ságot a keze alatt dolgozó zenészekbe is átplántálta, képes volt arra, hogy magával ragadja őket, és felszabadította rejtett képességeiket.

Székely György

A Budapesti Vonósok az Esterházy-kastély dísztermében

Az ország egyik legtekintélyesebb koncertrendező irodája, a Strém Kft. már a millenniumi ünnepségsorozatra készülve tervezi idei nyári programjait. A két alkalommal – július 2–11-ig és szeptember 3–8-ig is – megrendezésre kerülő fertői Haydn Fesztivál nem titkolt szándéka, hogy fellendítse a környék idegenforgalmát; a Földvári Napok (június 16–20.) az ezeréves jubileum tiszteletére századunk magyar zeneszerzésének legjavából kínálja műsorát a zenei szakma és a nagyközönség számára egyaránt.

BESZÉLGETÉS STRÉM KÁLMÁNNAL

Gramofon: 1952-ben kezdett először foglalkozni koncertszervezéssel, ma már a Magyar Hangversenyrendezők Egyesületének megválasztott elnöke. Hogyan lehet gyümölcsöző viszonyt kialakítani művészekkel és más cégekkel egyaránt?

STRÉM KÁLMÁN: Magyarországon érdekes módon nincs kizárólagosság, nem alakult ki az exkluzív szerződések rendszere. A Budapesti Vonósokkal például szinte bizalmi alapon működik a kapcsolatunk, és eddig egyikünk sem csalódott. A zeneakadémiai koncertjeiket rendezem, és a Haydn Fesztivált Esterházában, de ez nem jelenti azt, hogy más nem kérheti fel őket.

G: Mi a különbség két évszak Haydn Fesztiválja között?

S. K.: A nyári fesztivál ötödik éve kerül megrendezésre, idén nyáron július 2-tól 11-ig, amelyet már hagyományosan a Budapesti Vonósokkal karöltve rendezünk, míg a másik szeptember 3. és 8. között a Haydn Társaság eseménye. Úgy érzem, hogy a csatározás a régizene támogatói és ellenzői között mára elcsitul. Senki nem vonja kétségbe a másik létjogosultságát. Nagyon fontosnak tartom a historikus játékmód hozzájárulását a zenekultúra fejlődéséhez, de Botvay Károlyék nem a historikus előadói gyakorlat hívei: az ő koncertjüket is nagyon szívesen megrendezem,

és direkt jónak tartom, hogy júliusban ez, szeptemberben az fog szerepelni. A kettő nem zárja ki egymást, és a közönség is egyöntetű érdeklődéssel fogadja mindkét „stílust”. A Budapesti Vonósok műsorán nemcsak Haydn-muzsika szerepel, hanem egy szélesebb kör a barokktól romantikus szerzőkig, sőt idén Vajda János és Petrovics Emil egy-egy kamaradarabja is felcsendül. A Vonósok mellett mindig igyekszünk itthoni és külföldi szólólistákat egyaránt felléptetni: ezúttal Bogányi Gergely és Ágoston András nevére hívnám fel a figyelmet. A Haydn Társaság hat napja viszont szinte kizárólag Haydn szellemében zajlik – szintén kitűnő előadók közreműködésével.

G: Fertőd mindig is Magyarország ablaka volt Nyugat-Európára: mennyire számít a külföldi közönség érdeklődésére?

S. K.: Java részben az eddigi fesztiválok eredménye volt, hogy egy-egy estén több volt a külföldi látogató, mint a magyar, de az érdeklődés így sem akkora, amekkorát Haydn és a hely szelleme érdemel. Az itthoni kulturális turizmus fellendítésére nem megfelelők sem az infrastruktúra, sem az anyagi keretek. Maga a kastély is átfogó felújításra szorul annak ellenére, hogy így, megkopott pompájában is ihletlenül vonzó. Ameddig azonban a vidék színvonalas hotelhálózat híján nem képes szállást biztosítani a vendégeknek, addig nem is lehet nagyobb közönségre számítani.

G: Egészen másfajta közönségre tart igényt a balatonföldvári kulturális esemény...

„Zenei műremeket építészeti műremekben”

A Balatonföldvári Községi Ház

S. K.: Csak részben, hiszen a Földvári Napokra is mindenkit szeretettel várunk, de nem titkolt szándékunk, hogy ennek keretében, a szakma legszélesebb köreit bevonva adjunk helyet egy zenetudományi konferenciának. Mivel idén és jövőre ez is a millennium jegyében zajlik, a két év zeneszerzői listája hatvanöt 20. századi magyar szerző műveit öleli fel. Ezer évet nem tudunk összefoglalni, ezért kifejezetten századunk zenéjéből válogattunk.

G: Mikor egészült ki a fesztivál a konferenciával?

S. K.: A Földvári Napokat négy éve kezdeményeztem, eleve azzal a gondolattal, hogy legyen egy olyan alkalom, ahol a zeneélet különböző képviselői találkozhatnak, zeneszerzőktől a tudósok és -pedagógusok keresztül az előadókig. Az esemény nagyon népszerű a szakma körében, rengeteg fiatal házaspár érkezik gyerekekkel. Természetesen az sem véletlen, hogy nyáron a Balaton mellett rendezzük meg. A programokat úgy alakítottuk ki, hogy a családoknak legyen idejük egy délutáni strandolásra is. A koncertek után minden este pogácsa és bor várja a közönséget: így is marasztaljuk a vendégeket, hogy elősegítsük az eszmecsere, a hallottak feldolgozását. Minden évben valamivel kiegészül a dolog: idén átmegyünk Köröshegyre, ahol a nyíregyházi Pro Musica kórus ad koncertet. Idén először irodalmi előadás is lesz. A cél tehát az, hogy ez a konferencia kellemes és egyben hasznos is legyen.

H. M. K.

Forrás estek

Őszi hangversenyek

A Zeneakadémia nagytermében

A hangversenyek este fél nyolc órakor kezdődnek

„A” bérlet

1999. november 12., péntek:

MRT Szimfonikus Zenekar

közreműködik: **Michel Dalberto** (zongora),
vezényel: Kovács László

Smetana: Az eladott menyasszony – nyitány;

Rachmanyinov: I. zongoraverseny

* * *

Dvořák: Szláv táncok (válogatás)

1999. december 3., péntek:

Bartók Vonósnégyes

Haydn: D-dúr („Pacsirta”) vonósnégyes,
op. 64, No 5;

Bartók: IV. vonósnégyes

* * *

*Beethoven: C-dúr („Razumovszkij”)
vonósnégyes, op. 59, No 3*

1999. december 21., kedd:

Forrás

karácsonyi hangverseny

Közreműködik az Angelica Leánykar
és a Forrás estek művészei

Britten: Ceremony of Carol

* * *

*Magyar, német, angol, francia, olasz, spanyol
karácsonyi énekek*

„B” bérlet

1999. november 13., szombat:

Gulyás Dénes és Vigh Andrea

*Gluck, Beethoven, Schubert, Brahms, Wolf,
Massenet, Donizetti dalai és áriái*

1999. december 4., szombat:

Amadinda Ütőegyüttes

1999. december 23., csütörtök:

Nemzeti Filharmonikusok

vezényel: Kocsis Zoltán

Händel: Messiás

Jegyárak 600, 800, 1200, 1500, 2000, 3000 Ft

Bérletárak: 1500, 2000, 3000, 4000, 5000, 8000 Ft

A jegyek megvásárolhatók a Zeneakadémia

jegypénztárában 10 órától 21 óráig. Tel.: 342-0179

A bérletvásárlás utolsó napja:

1999. október 22., péntek

A hangversenysorozat és a Forrás Zenei Klub

főszponzora a **Magyar Villamos Művek Rt.**,

médiaszponzora a **Népszabadság**

A Forrás Zenei Klub tagjai **30% kedvezménnyel**

válthatják meg jegyeiket és bérleteiket kizárólag

a Zeneakadémia jegypénztárában

Tel.: 342-0179

A klubba való belépés díjtalan

A BUDAPESTI FESZTIVÁL

*Hollandiában
és Belgiumban*

Mintha a tegnapi magánprogram után közös családi víkend következne, így üdvözik egymást a Budapesti Fesztiválzenekar muzsikusi: a délelőtti csoport már túl van az első sétán a vasárnapi, csöndes Amszterdamban, amikor a délutáni repülővel érkezettek befutnak. Néhányan vacsorázó kompániát alakítanak, mások hazaszólnak a mobilon: oké, megérkeztünk, és a szoba jó. A turnémenedzsernek, a határozott, de igen kedves és rugalmas Lukács Friderikának bőven jut dolog, bár lazán, szinte észrevétlenül oldja meg a konfliktusokat, amelyek a legjobb szervezés mellett is adódnak. Frida csellózott, sőt zenekarban is játszott – így jól tudja, milyen egy zenekar belső élete, mire lehet szüksége. Végül mégis a bölcsészkaron, nyelv szakon szerzett diplomát, s pályázaton nyerte el az állást. A háttérben a másik kulcsembert, Zentai Róbert, a zenekar műszaki vezetője: ő szintén muzsikos – volt. Jelenleg lánglelkű védelmezője a zenekarnak. Nem ajánlanám senkinek, hogy a jelenlétében tegyen akár a legcsekélyebb mértékben is negatív megjegyzést a BFZ-re, az egykori fuvolista ugyanis a hangszer elhelyezésében szerzett gyakorlaton kívül meglehetősen izomzatot is kifejlesztett... Mi köze mindennek a turnéhoz? Csak annyi, hogy a zenekar professzionális működéséhez professzionális eszközök szükségeltetnek. A Budapesti Fesztiválzene-

kar tagjai, ha nem is keresnek annyit, amennyit a velük egy kategóriában lévő, tehát vezető európai együttesekben dolgozó kollégáik, de a tudatuk és a viselkedésük, az igényességük rokon a londoni vagy a berlini zenészekével. A szállodai szobákból minden délelőtt kiszűrődik a zeneszó. A turné ugyanis nem pusztán bevételszerző akció: a BFZ „a magyar kultúra utazó nagykövete”, s ennek a rangnak pedig illik megfelelni... A cím nem lenne hiábavalóság, ha nemcsak a Fesztiválzenekar, hanem azok – vagy azok utódai – is komolyan vennék, akik kitalálták és adták.

Az amszterdami Concertgebouwban lelkiismeretesen kiteszik a brosúrát, amely azt taglalja, hogy miért egy szimfonikus zenekar, s miért éppen ez a szimfonikus zenekar képviseli a világban Bartók és Kodály országát. Jó néhányan kézbe veszik a nyomtatványt, de a leírtaknak csakis az ad hitelt, amit a zenekar produkál. Abban pedig nincs hiba, bár az első koncert programja merész: először Mozart K. 504-es Prágai szimfóniáját játsszák, a szünet után pedig Bartók egyetlen operája szól, A Kékszakállú herceg vára. Juditot Marton Éva énekli – nagy személyes sikert aratva; Kovács Kolos a Kékszakállú szerepében szintén nem először lép a holland közönség elé. A Concertgebouw a világ egyik legjobb akusztikájú koncertterme, méltóságos, valóban

ZENEKAR TURNÉJA

királyi zenepalota. Kistermében ugyanazon az estén Roby Lakatos és együttese szerepel – a magyar muzikusok szívesen látott vendégek Hollandiában, a különböző városok idei és jövő évi koncertnaptaiban hol egy szólista, hol egy kamaraegyüttes neve tűnik fel. A koncert, a Fesztiválzenekaré, is társadalmi esemény, de persze többségben őszinte zenerajongók, bérlettulajdonosok ülnek a nézőtéren, sétálnak a szünetben a makulátlan vörös bársonnyal borított folyosókon. Lift viszi a mozgássérülteket az emeletre, a büfék, a mosdók tágasak és kényelmesek. Egyre sürgetőbbnek érezzük, hogy Budapesten is épüljön végre egy koncertház. A több mint kétezer személyes, monumentális nagyterem tiszteletet parancsol, nem szebb, mint a bécsi Musikvereinsaal vagy a pesti Zeneakadémia, de kényelmesebb. Számunkra, magyar hallgatók számára valóban megindító látni a legjobb helyen, arany betűkkel felírva Liszt és Bartók nevét. A hét fő esti közönség disztinált, tehető polgárokból áll. Sok generáción át sajátították el a viselkedési normákat. A Kékszakállú látán a finom hölgyek és urak állva, dobogva köszöntik a zenekart. A lapok ugyancsak felsőfokon méltatják teljesítményét, a Neerholand Vagblad munkatársa szerint az európai zenekarok között aligha akad versenytársa a BFZ-nek nyitottságban. Ő és a Handelsbald kritikusa is páratlanul mély hatásúnak ítéli a Kékszakállú-előadást. A zenekart egyébként két év múlva visszavárják Amszterdamba, a koncertszervezővel már a műsorról is megállapodtak.

A következő állomás Eindhoven, az a város, ahol a Philips Művek kutatóközpontja ma is működik. A hajdani családi vállalkozás multinacionális céggé nőtte ki magát,

híradás- és számítástechnikai, szórakoztatóelektronikai eszközöket éppúgy jegyez márkájával, mint magas színvonalú CD-eket; a Budapesti Fesztiválzenekar, illetve Fischer Iván több díjnyertes lemezét is a Philips készítette. A Philips familia nevét viseli a koncertterem, amely „vidéki” volta ellenére is mintaszerűen jó akusztikájú és elegáns. A közönség föltehetően ingyenc, mert A kis éji zene sziporkázó előadásában önfeledten gyönyörködik, Bartók Concertójától pedig őszintén megrendül. Olyannyira, hogy el sem engedi a zenekart ráadás nélkül, egy szláv táncot játszanak Dvořáktól. Most készülő új lemezeiken, szintén a Philips produkciójában, a cseh zeneszerző munkásságát fedezik föl újra, a kevésbé ismert legendákat és miniatűröket. Biztos, hogy az ő felfogásukban a szórakoztató zenévé koptatott Szláv táncok is visszanyerik valódi zenei értéküket.

A nem létező határt lépi át másnap a BFZ, mert Antwerpenben lép föl az együttes. Ide érkezik Németországból Verebes Ibolya, aki itt és a turné két következő állomásán Mahler IV. szimfóniájának szólistája. Az énekesnő mostanában többet szerepel hangversenyeken, mint operaszínpadon, könnyű, fényes lírai szopránja ma már telt mezzóba hajló. A Fesztiválzenekar Belgiumban jól ismerik, felléptek a flamand fesztiválon, amelyre ősszel újra elhívták őket, Fischer Iván pedig több ízben kiemelt vendég volt. Sokan átautóztak tehát Brüsszelből, hogy az antwerpeni konzervatóriumban, a deSingelben meghallgassák ezt a programjukat: Bartók Concertóját és a Mahler-szimfóniát. Ezt a termet is úgy építették meg, hogy a zene elsőrendűen érvényesülhessen, az együttes hangzása itt is pompás. Mahler kedvelt

zeneszerző e tájon, ezért a közönség kényes műveinek tolmácsolására, igényes előadást vár. Az összehasonlítás eredménye kedvező, a vonósok gyönyörű és egyenmű hangját, a fúvósok plasztikus és energikus megszólalását hálásan fogadják. A bécsi századforduló „jól áll” az együttesnek, látszik, hogy nem kampányszerűen foglalkoznak Richard Strauss, Mahler, Schönberg munkásságával, hanem a folyamatos műhelymunka része, hogy e szerzők darabjait megtanulják.

Antwerpen után Rotterdam következik, ott is egy pazar kulturális központ a vendégláték helyszíne. Az akusztika jó, de más, s bár ugyanaz a műsor, nem ereszt ki senki, a délutáni próba rendkívül intenzív. Este telt ház, vastaps. Másnap kerül sor a turné utolsó koncertjére Nijmegenben. A hely különösen fontos és kedves, hiszen Székely Zoltán, akinek a második hegedűversenyt ajánlotta Bartók, 1922-től 1950-ig Hollandiában élt, sok esztendeig ebben a kisvárosban. Szerényebbek a dimenziók, a koncertpalotáé is, amely stílusában a budapestihez hasonló, számunkra otthonosabb tehát. A külső részét épp átépítik, sejtethető tehát, hogy nagyobb testvéreihez hasonló, impozáns megjelenéssel dicsekedhet majd. A gyertyafényes büfében elragadtatott lelkesedéssel vitatja meg a hallgatóság, hogy a Concerto milyen fantasztikus előadásban hangzott el. Aztán a Mahler-szimfónia következik, a himnikus hangú szopránzóval az utolsó tételben.

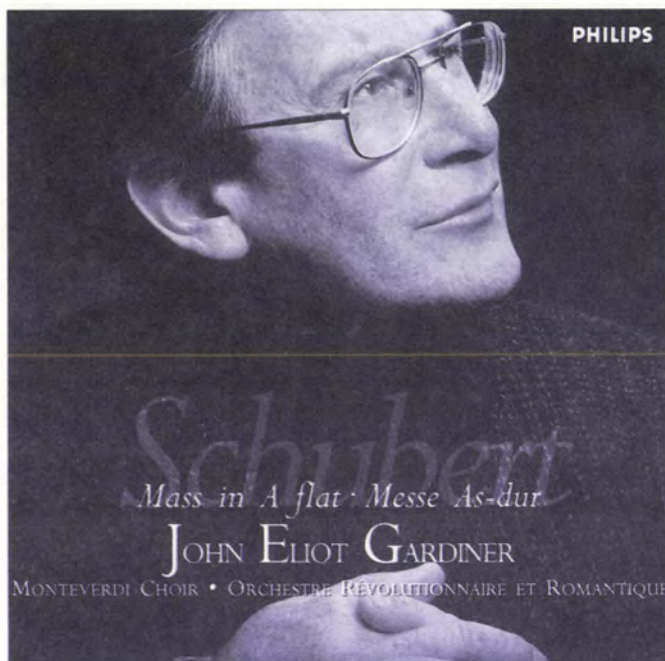
Az estétől és a Budapesti Fesztiválzenekartól hálás szívvel búcsúzik a közönség, mintha megtisztította volna lelküket a muzika. Másnap derűs vasárnapra ébrednek.

Albert Mária

Schubert
Asz-dúr mise

• Philips – Universal •

Egy aprósággal kezdeném: körülbelül egy évvel ezelőtt már hírt adtam arról a pletykáról, mely szerint John Eliot Gardiner neve elé hamarosan a Brit Birodalom Lovagja címet jelölő „Sir” szócskát kell illesztenünk. Nos, ezt a – már azóta bebizonyosodott – tényt meglehetősen furcsa módon tudatja velünk Schubert egyik legjelentősebb egyházi művének, az *Asz-dúr misé*nek most megjelent Gardiner-féle Philips-felvétele: az ismertetőfüzet és a lemezbortó külseje szemérmesen a régi módon írja az angol karmester nevét, míg ugyanazon nyomtatvány belső oldalán hatalmas betűkkel a lovagi címmel ellátott névváltozat áll. Nem igazán látom át e diplomáciai fortély lényegét, de mindegy: lovag vagy nem lovag, e lemeze 1997 elején egy athéni koncertteremben készült. S hár az ismertetőfüzet nem nevezi koncertfelvételné, bizonyos jellegzetes zajok mégis arra utalnak, hogy – legalábbis néhány részlet – nyilvános hangversenyen készült. Természetesen – mint ezt Gardinernél és mindig briliáns együtteseinél (Monteverdi Kórus, Forradalmi és Romantikus Zenekar) már megszokhattuk – ez nem jelent semmi rosszat, sőt. A rendkívül magas színvonalú technikai kivitelezés mellett olyan elsöprő zenei erő és lendület árad minden ütemből, amely nyomban magával ragadja a hallgatót: újfent, immár sokadszor bebizonyosodott számomra, hogy az időről időre sajnos új „ihletet” kapó historikus–antihistorikus vita lényegét tekintve vegytiszta ostobaság – hogy erősebb (kifejezőbb?) szót ne használjak... Adva van ugyanis (szerencsére) egy Gardiner formátumú előadó, aki történetesen a „historikus” előadásmód útján-keresztül jutott és jut el újabb és újabb zeneszerzőkhöz, s amit vezénylésével azok életművéből „felszínre hoz”, az önmagában, egyedül zenei tehetségének köszönhetően sokszor interpretá-

S c h u b e r t

- Franz Schubert
Asz-dúr mise, D. 678
Himnusz (An den heiligen Geist), D. 948
Zsoltár, D. 95b
Stabat Mater, D. 175
Deborah York – szoprán
Sally Bruce Payne – mezzoszoprán
Neill Archer – tenor
Michael George – basszus
Monteverdi Kórus
Orchestre Révolutionnaire et Romantique
vezényel: John Eliot Gardiner

ciótörténeti érték. E lemez (egyébként meglevő) filológiai érdekességeivel – hogy tudniillik a Schubert által a jelek szerint egyfajta *Missa solemnis*nek szánt mű bizonyos részleteiből a szerző által definitívnek tekintett (s ma persze ismeretlen) második verzió szólal meg ezen interpretációban, kivéve a *Cum Sancto Spiritu*, melynek esetében a karmesteri döntés az első változat mellett szólt – is feletőbb „sokra mennénk”, ha nem ilyen dirigens állna a pulpituson. S mint minden nagy egyéniség, ő is saját képére formálja a darabokat: soha nem éreztem még ennyire, hogy – ta-

lán furcsa vallomásként hat, de – „régikorhú” hangszerek ide, „autentikus” Auführungspraxis oda, egyáltalán nem vagyok benne biztos, hogy ez a mise Schubert korában hasonló módon szólalhatott volna meg. S most jön a meglepetés: ezt nem érzem bajnak. Ilyen „szuperszonikus” előadás esetében ugyanis a meggyőző erő egy olyan olvasat mellett szól, érvel, amely nyilvánvalóan a zenéből fakad: hiába, a tehetséget semmi sem pótolhatja, s annak – sajnos gyakori – hiányát semmi sem leplezheti, hívják bár a remélt gyógyszert bármifajta izmusnak. E mise olvasata – melyhez a CD-n (a magasabb filológiai szempontból elmaradhatatlan appendixek előtt) néhány kisebb egyházi mű, köztük egy megindító, D. 175-ös számú *Stabat Mater* csatlakozik – közel egy és egy negyed órnyi varázslatot kínál a hallgatónak: kár lenne nem élni vele.

Vashegyi György

J e l m a g y a r á z a t

kiváló

jó

közepes

hallgatható

hallgathatatlan

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

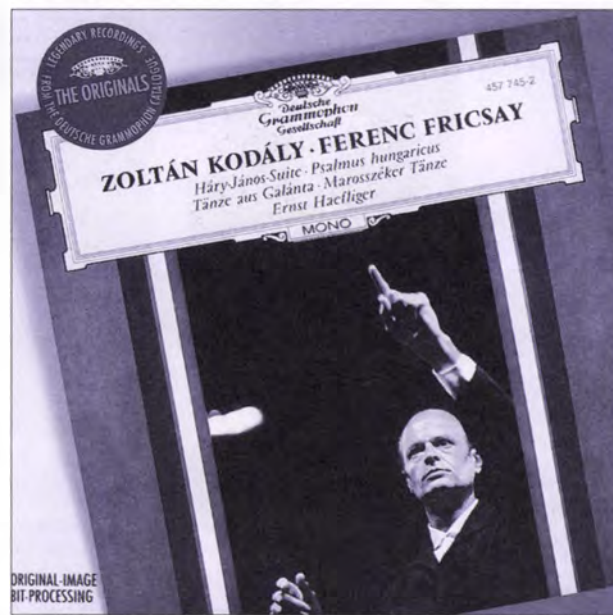
A teljes HUNGAROTON CLASSIC katalógus olvasható az interneten: <http://www.hungaroton.hu>

Kodály
Psalmus Hungaricus

• Deutsche Grammophon
– Universal •

A Hány János-szvit sztereó felvétele 1961-ből, a többi három mű mono bejátszása 1953-ból és 1954-ből való. A felvételek hangzásán érezni korukat. Bár Fricsay zenekara nem közelítette meg a berlini testvérzenekar színvonalát szép hangzás tekintetében, ez nem akadályozta annak, hogy Kodály művei rendre anyanyelvi szinten csendüljenek fel. Ilyen rubatós, improvizációnak tűnő megoldásokban kedvét lelő, de túlságosan messzire nem merészkedő játékot bizony nem sok Kodály-felvétele hallani. Tulajdonképpen az a modor él tovább Fricsay előadásában, ami Bartók fennmaradt zongorás felvételeinek köszönhetően hiteles értékmérője annak, mennyire szabad s egyúttal hagyományörző egy Bartók-, illetve Kodály-interpretáció. Szándékosan kerülöm ebben a vonatkozásban az autentikus szó használatát, ugyanis hitelesnek érzem például Stephen Kovacevich vagy Michel Béroff Bartók-interpretációit, melyekre nemigen jellemző a rubato, ugyanakkor értő és értékes előadások. Ha vannak is a zenekari játék technikai oldala tekintetében gyengébb pillanatai Fricsay felvételeinek, ha a zenekari játék önmagában való szépsége tekintetében nem különösebben kimagaslóak is ezek a bejátszások, a megszólaltatás szintjén a legkiválóbbak közül valók.

Ugyanez érvényes a zene tagoltságára. Nem olvad össze semmi, mindvégig átlátható s követhető. Fricsay nem szükölködött ugyan szubjektív díszítésekkel s egyéni megoldásokkal, döntően azonban objektivitásra, túlzásoktól való mentességre törekedett. Nemcsak annak értette a módját, hogy megtanítsa a zenekart a szabad, improvizatív játékokra, remek egyensúlyt is tudott teremteni a hangulatok érzékeltetése és a mértéktartó hangsúlyozás között. Tudott úgy jelezni, hogy nem esett túlzásba, úgy hangsúlyozni, hogy az se túl hangos, se túl súlyos ne legyen. Ez nem csekély erény a három zenekari mű esetében, melyek kellő attraktivitás híján nem

Kodály

Kodály Zoltán
Hány János-szvit, Marosszéki táncok,
Galántai táncok, Psalmus Hungaricus
Ernst Haefliger (tenor)
John Leach (cimbalom)
RIAS-Kamarakórus, RIAS-Gyermekkórus
A Szent Hedvig Katédrális Énekkara
RIAS Szimfonikus Zenekara
A Berlini Rádió Szimfonikus Zenekara
vezényel: Fricsay Ferenc

hatnak igazán, ám a túlzott attraktivitásra való törekvés visszas hatást eredményezne. A zenekari játék szépsége, úgy tetszik, addig volt fontos Fricsaynak, amíg az interpretációt segítette, azon túl azonban nem.

A *Psalmus Hungaricus* előadása nagyon érdekes. Fricsay nem sokkal a berlini bemutatás után vette fel Ernst Haefligerrel, németül. A fordítás prozódiaiailag kitűnő, összhangban van a zenével és a megzenésített szöveggel, azzal együtt, hogy szükségszerűen vannak eltérések számos részlet tekintetében, s nem jut érvényre benne a szöveg régies jellege. Ezáltal félretehető az ember a nem eredeti nyelven történő előadásokkal kapcsolatos tartózkodását, mivel kifejezett élményt jelent annak átélése, hogy a mű eközben nem szenved csorbát. Szerfelett lírai megközelítésével ez az előadás egészen más képet fest a panaszos zsoldárossról, mint Doráti és Simándy kitűnő bejátszása. Simándy Istenhez kiált, Haefliger csendesen szól hozzá. Micsoda nyugalom hatja át az imádság első versszakait! Nincs benne látható harag,

A német szöveg sem említi haragot: „Als König David manch schwere Leiden, Hass und Verfolgung litt von den Freunden, Da er im Herzen bitteren Gram trug, Niedergebroschen rief er zu Gott empor.” Az igazságtalanság felett való felháborodás azonban nemcsak indulatokkal együtt ölthet testet, különösen akkor, ha imádságról van szó. Ez a lírai karakter és nyugodt beállítottság végigkíséri az előadást, különösen Haefliger éneklését. Rajta kívül eddig senkitől nem hallottam a *Psalmus Hungaricus* tenorszólóját úgy, hogy ne éreztem volna erős inferioritást Simándy emlékeztető előadásával szemben.

Ezen a zsoldárosson nagy búsultában nem lett úrrá a harag, nem reménytelenül mondja: „Ewiger Herrgott, Vater, böre mich, Wende mir zu dein heiliges Auge...” Míg Doráti és Simándy felvétele közelebb áll a magyaros indulatosságához, Fricsay és Haefliger előadása inkább a résszel mutat összhangot: „Te azért, lelkem, gondolatodat, Istenben vessed bizodalmaidat. Rólad elvész minden terbedet, És meghallgatja te könyörgésedet.”

Zay Balázs

Great Pianists
Artur Rubinstein

Philips - Universal

Chopin újratementője. Démonok megza-
bolázója. Egy letűnt kor utolsó nagy egyé-
nisége. Valahogy így látjuk Rubinsteint
manapság. Akinek viszont a Philips gon-
dozásában napvilágot látott CD jelenti az
első találkozást a zongorista művészetével,
Rubinstein állítólagos romanticizmusának
hült helyét találja. S ha nem is kívánjuk –
tudjuk – számba venni a romantikus elő-
adásmód stílusjegyeit, abban legalábbis
biztosak vagyunk, hogy a romanticizmus
többet jelent a romantikus zeneszerzők –
ez esetben Chopin, Schumann, Csajkovsz-
kij, Grieg, Saint-Saëns – preferálásánál.

E sorok írója mindenesetre nem ilyennek
képzelte a romanticizmust, úgyhogy Ru-
binsteinnel való első (sic!) érdemi találko-
zása után úgy látja, hogy Rubinstein ízig-
vérig modern zongorista. Rubinstein in-
terpretációjának legfőbb, sőt legtöbbször
egyetlen támpontját a melódia képezi, e
tőről fakad minden: struktúra, hangszín,
tempó, karakter. Ám kétélű fegyver ez: a
kizárólagosan melódiára összpontosító ér-
telmezésmód össze tud ugyan fogni szét-
hullani hajlamos egységeket, például Grieg
montázszerű zongoraversenyét, ugyan-
akkor viszont fakónak látta a színeket, s
elhanyagolandónak a harmóniában gyö-
kerező gesztusokat. Bizony, a Schumann-
koncert 2. tételében csak a Josef Krips ve-
zette zenekar „gesztikulál”, s a két olvasat
közti különbség olyannyira elkendőzhe-
tetlen, hogy egyrészt az előadás „üzem-
biztonsága” kerül helyenként veszélybe,
másrészt pedig a kaján hallgató már-már

Chopin: b-moll szonáta
Noktürnök (c-moll, fisz-moll, B-dúr)
Polonézek (A-dúr „Military”, Asz-dúr „Heroic”)
Keringők (cisz-moll, Desz-dúr, Asz-dúr)
Desz-dúr Berceuse
Három improtu (Asz-dúr, Fisz-dúr, Gesz-dúr)
Scherzo, No 3, cisz-moll
Két Ballada (Asz-dúr, f-moll)
Trois nouvelles Etudes
Mazurkák, op. 68

Chopin: f-moll zongoraverseny
Grieg: a-moll zongoraverseny
Saint-Saëns: g-moll zongoraverseny
Schumann: a-moll zongoraverseny
Csajkovszkij: b-moll zongoraverseny
RCA Victor Szimfonikus Zenekar
Bostoni Szimfonikus Zenekar
Symphony of the Air

2 CDs

kedvet kap Krips és Rubinstein viszonyán
töprengeni...

A CD-n szereplő művek közül, mindezek
ellenére, Schumann *a-moll zongoraverse-
nye* a legátütöbber erejű felvétel, amely per-
sze nemcsak azért kedves a recenzens szí-
vének, mivel zenei nagyságok vélt vagy
valós perpatvarába enged betekintést, ha-
nem mert a mű majd minden ütemére rá-
nyomta bélyegét az ellentétek konfrontá-
lódásából eredő feszültség. Rubinstein
kénytelen-keletlen farkasszemet néz Krips-
szel. Végre. Rubinstein, akinek mondhatni
eposzi jelzője a „kristálytisza”, „ízléses”,
„kiegyenlített” és más ehhez hasonló sza-
vak (és aki – nyilatkozatai tanúsága szerint
– büszke volt rá, hogy művészete nem ne-
urózisban fogant), valószínűleg nem a
Schumann-koncert Krips-féle előadását te-
kintette élete legjobb felvételének. S talán
nem is az. Akinek azonban hiányérzete tá-
mad Rubinstein Chopin-interpretációit hall-
gatva (ahol egyszóval nem a neurózis, ha-
nem a tézissel ütköztethető antitézis fel-
adata lenne a hiátus kitöltése), az a Schu-
mann-zongoraverseny előadását jóval több-
re fogja értékelni, mint Rubinstein egész
életén át tartó azon igyekezetét, hogy a
Chopin-művekről lefújja a port.

Bizonyos szavakat ki kell mondani. Két-
sértelen tény ugyan, hogy Rubinstein re-
pertoárja óriási volt, de ugyanakkor egy-
oldalú is. Anélkül, hogy azoknak a kortár-
saknak a sorába kívánnék állni, akik hi-
degnek és racionálisnak titulálták Rubins-
teint előadási stílusát, azt kell hinnem,
hogy egyre gondolunk. Rubinstein sok-
szor olyannyira természetességre és letisz-
tuultságra törekszik, hogy – mint például a
Chopin-szonáta scherzójában – hosszú sza-
kaszokon keresztül hangképzés nélküli
hangok kerülnek ki a keze alól.

Bizonyos szavakat ki kell mondani: Ru-
binstein nem hideg. Csupán egysíkú.
Persze nemcsak Rubinsteinre, a Philipsre
is lehet haragudni, hogy miért épp ezek a
mazurkák, miért épp Chopin *f-moll zongoraverse-
nye* került a lemezre (és miért épp a szabadtéri hangzású, Wallenstein
vezette Symphony of the Air zenekarral).
De a legnagyobb veszteségnek azt tarthat-
juk, hogy a válogatás csupán hét évet ölel
föl, s hogy, kiváltképp: a Rubinstein pál-
fordulása előtti időszakból – amikor is sa-
ját bevallása szerint módszeresen alig-alig
gyakorolt, és egyetlen felvétel sem jutott
át a rostán. Kár.

Szvoren Edina

Tihanyi László
A katona sírfelirata

• Hungaroton Classic •

Első szerzői korongjának kísérőszövegét azzal fejezte be Tihanyi László, hogy számára névjegy értékű az Enodios, mert-hogy ő: úton van, számára jelenleg az „úton levés mámore és szüntelenül gyarapodó tapasztalata a legfontosabb”.

Újonnan megjelent második szerzői korongjának eszmei programja egyszermind időutazás. A programzenét sejtető címek mindig olyan kompozícióhoz tartoznak, amelyeket belülről megélt élmény hívott életre. Korábbi műveihez hasonlóan Tihanyi ezúttal is „saját hangon” szólal meg, ami nem önisméltés, hanem benne-általa gondolati és zenei jellegzetességek formálódnak másoktól megkülönböztethetővé. A latin szellem öröksége, a tudatosan vállalt szellemi ősök inspiráló erején túl ezúttal néha közvetlen zenetörténeti kapcsolódással is találkozunk: a *Winterszenen*, a *Nachtszene* és az *Irrlichtspiel* egyaránt Schubert híres dalciklusára a *Winterreise*-re utal (lám, a németes ízléstől egyébként magát oly távol tartó szerző alkalmanként szívesen közelít annak értékeihez!).

Nem kell különösebb erőfeszítéseket tenni, hogy közeledjünk Tihanyi zenéjéhez: a szerző azok közé tartozik, akik személyesen is vallanak műveikről, s akik a hallgató számára is fontosat-érdekeset árulnak el a műhelytitkok közül. Tihanyi esete jól példázza, hogy mennyi haszna van az autoanalízisnek s az első kézből kapott információknak: a *Summer Music* mindazok érdeklődését felkelti, akik rádióműsorban hallották, vagy azonos címmel („Az életmű fele”) írásban is megjelent beszélgetésben olvasták Tihanyi bensőséges sorait. Sajnos arra nincs mód, hogy kétszer hallgassuk meg úgy, hogy mindkét esetben az első hallás alkalmával ideális esetben jelentkező *rácsodálkozással* közeledjünk a műhöz. Aki a háttérinformációk birtokába jutott, többé nem tud tőlük elvonatkoztatni – birtokukban viszont nagyon könnyen megszereti a darabot. (Ezek után viszont elképzelni sem tudja, milyen lehet, ha valaki pusztán hangzás alapján keres kapcsolatot e művel.)

Ti h a n y i

Tihanyi László
Summer Music
Winterszenen
Nachtszene
Irrlichtspiel
L'Épitaphe du Soldat
Fehér szavak
Intermoduláció Együttes
vezénnyel: Tihanyi László

A katona sírfelirata azok közé a kompozíciók közé tartozik, amelyekben jól kamatoztatva érvényesül Stravinsky zenéjének a szerzőre gyakorolt hatása. „Stravinskys”-nek halljuk, már csak az apparátusegyezés miatt is – és megint csak előbb zárjuk szívünkbe, semmint hogy ténylegesen-alaposan megismernénk. Ritka eset az ilyesmi a kortárs művek világában! A *Fehér szavak*, a rögzített program egyetlen (ám terjedelmes) vokális darabja, nem egykönnyen adja meg magát a Tihanyizene iránt még csak érdeklődőnek. Szokatlan a tételek arányviszonya, s a befogadást nehezíti a csak részben érthető szövegmondás.

Tihanyi maga árulja el önmagáról, hogy újabban vonzza a nagyobb apparátus. A generációja műfajválasztását jelentős mértékben befolyásoló tényező, a megszólaltathatóság kritériuma az ő esetében szerencsésen szorul háttérbe, hiszen az ő művészeti vezetésével működő Intermoduláció Kamaraegyüttes létszáma képlé-

kenyen módosítható. A felvételen szereplő művek mindegyikét maga a szerző vezényli. Tihanyi karmesternek (is) egészen kiváló, alaposan jártas a zeneirodalomban, s e repertoártudás áttételeken keresztül hatásosan kamatozik műveiben. Nála figyelhető meg az a jelenség, hogy a hagyományos hangszereket néha olyan összeállításban szerepelteti, hogy speciális hangzások jöjjenek létre, amik minőségileg mások, mint összetevőik. Ilyenkor tehát új hangzásminőségek születnek. Várható, hogy az apparátusnövekedés esetenként további új minőségek születését fogja eredményezni, tehát a hagyományos eszközök segítségével tovább gazdagodik mondandójának eszköztára. Kéves szerzőnél jósolható meg akkora bizonyossággal, mint Tihanyinál, hogy az életmű „továbbíródik”, vagyis folyamatot követ; a kontinuitást biztosítja a szerzőnek a hangzásvilág iránti elkötelezettsége s az a tudatosan felismert és vállalt törekvése, hogy mindig rendet teremtsen az általa életre hívott hangzásvilág minden komponensében.

Fittler Katalin

Bedřich Smetana
Polkák zongorára

• Teldec - Warner •

Igazi profi polkatáncosnak kellene lennie a recenzensnek, ha a Teldec újdonságának, Schiff András Smetana-CD-felvételének ritmikai finomságaira kívánná felhívni olvasói, a lemez potenciális hallgatói figyelmét. A kiadvány igazi ritkaság: az 1850-es évek első felének terméséből kínál most 14 zongoradarabot, polkát. Ritkaság ugyan, de nem első kiadás: azok a cseh pianisták, akik bekerültek a világ élvonalába, rendszeresen játszanak nemzeti zeneszerzőjük táncdarabjaiból néhányat (például Rudolf Firkusny), sőt a *Supraphon* a nyolcvanas években nyolc darab fekete lemezen közzétette a szerző összes zongoradarabját, s a cseh kiadó ezt éppen az idén CD-lemezen újra kiadta, Jan Novotny előadásában.

A szalonokban forgolódo fiatal Smetana számára az akkoriban igen divatos, hazafias töltésű tánc önkifejezéssé, naplójegyzetté, mindennapi penzumává vált. A polka végigkísérte életének legfontosabb fordulóit: az eseményeket felidézve, vagy éppen azokat feledni próbálva szállította a talpalávalót a nemzeti érzelmű úri társaságnak. A zeneszerző egy levelében arról panaszkodik, milyen nehézségeket okoz számára a cseh nyelv tanulása. A zenei anyanyelv viszont, úgy tűnik, jobban megy, több sikert hoz. Szerelem, házasság, haláleset, utazás, külföldi szerződés ellenére beleveti magát a tánc forgatagába. Ám úgy látszik, nem egyedül Schubert az, aki nyugodtan állíthatja, „nem ismer vidám zenét”. Minden professzionális változatosságuk ellenére ezek a táncdarabok melankó-

S m e t a n a

- Bedřich Smetana
Három szalonpolka, op. 7
Három költői polka, op. 8
Két polka, op. 12
Két polka, op. 13
f-moll polka, A-dúr polka
E-dúr polka, g-moll polka
Schiff András – zongora

liát sugároznak, depresszióra való erős hajlamot. Legjellemzőbb példánk lehetne a 8-as track, az A-dúrban írott darab. Ez azért is különleges, mert egyetlen a polkák közül, amelyet élete végén, 1883-ban, az akkor már teljesen süket, beteg Smetana átdolgozott. Disszonanciáival, megszállottságával az öreg Liszt „dacos” csárdásaira emlékeztet, legalábbis szellemiségében. A slágeregyszerűségű dallam mániákusan ragadja magával s kényszeríti – képzeletbeli – táncra hallgatóját. Míg a sorok között olvasva, az eresztékek között kipillantva a semmibe, felfedezzük a reménytelenséget. Ilyen mély volna a romantikus mester öregkori kiábrándultsága? Tragikus és igaz emberi dokumentum, elrejtve tánclepek és divatfordulatok között! A recenzens valomással tartozik, hiszen a lemez minősítését többször is megváltoztatta. Jó zongorista – ritkaságszámba menő darabok. Négy csillag. Ezzel kezdődött. Tudom, a nyájas olvasónak semmi köze a recenzens lelki életéhez. Ám azt remélem, az én tétovázá-

som segíthet azoknak, akik az első hallgatás után tanácstalanok, s a felvételt betennék a „jó, de nem lényeges” feliratú skatulyába. Az ismerkedés következő lépése az volt, hogy újra behallgattam az op. 8 három poétikusnak nevezett polkájába, ahol az összehasonlítás eleve adódott Chopin Mazurkáival. A minősítés ekkor három csillagra esett vissza – mivel a zeneszerzői invenció haloványnak tűnt. Ám Schiff verzióját újra meg újra meghallgatva, egyre izgalmasabbnak, változatosabbnak bizonyult a kép. Az op. 12 és 13, a visszaemlékezések két diptichonja eredeti képet festett arról a korszakról, amit nevezhetnénk akár „prágai reformkor”-nak is. Ahogy a klisék mögött fölfedeztem a zongorista személyességét, s ezen keresztül a szerző személyiségét, egyre inkább úgy éreztem, hogy a legnagyobb dicséret illeti a Teldecet azért, hogy ilyen bő válogatással visz el felfedezni ismeretlen világokat. Végre egy olyan lemez, amely bár nem elsőre adja meg magát – hallgatni valót kínál hosszú távon is. Ajánlom mindenkinek, aki szívesen indul felfedezőútra!

Farkas Virág

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

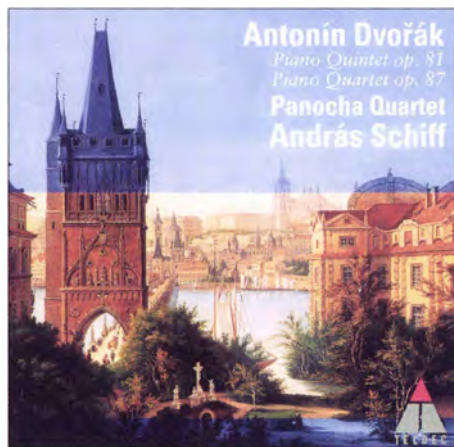

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

Dvořák
Kamarazene

• Teldec – Warner •

Antonín Dvořák
Piano Quintet op. 81
Piano Quartet op. 87
Panocha Quartet
András Schiff

Antonín Dvořák
A-dúr zongoraötös, op. 81
Esz-dúr Zzongoranégyes, op. 87
Schiff András - zongora és a Panocha kvartett

A Dvořák-korongot hallgatva az jut eszembe elsősorban, hogy kevesebb – talán – több lett volna. Az *A-dúr zongoraötös* után a nem sokkal később keletkezett *Esz-dúr kvartett* kronológiailag talán helytálló, ám én, aki nem vagyok nagyon hangnemmániás, zavarónak érzem a lemezen ezt az egymásutánt. A két hangnem és a kétféle költői hang üti, sőt egyhuzamban hallgatva, agyonüti egymást.

A kvintett ismert remekmű, bár az előző tételek érzelmi csúcspontjaihoz képest „csupán hatásos” fináléval zárul. A zongoranégyesben viszont a hezitáló, úgy mondanám, saját kamarazenei identitását nem találó zeneszerző részletszépességekben bővelkedő darabjával találkozunk. Önmagában az *Esz-dúr zongoranégyes* nem kellemtelen darab, lassú tétele igaz, „nagy” kamarazene. Ám megítélésünk – és ezzel szembe kell néznünk – előítéletes. Dvořák

a nemzeti (késő) romantika egyik reprezentánsa, mások szerint Brahms-epigon. Brahmsnak, a géniusznak kikiáltott zeneszerzőnek, a papírforma és az előítélet nevében, nem lehetett rossz napja, nincs sikerületlen műve. Ezzel szemben az, aki a periférián született, mint Dvořák, annak még a világhír csúcsán is furcsa és bizalmatlan kérdésekre kell felelnie. A nem német remekmű véletlen. Hazánkban alig

egy-két muzsikusként vállalja Dvořák népszerűsítését (nem is beszélve a többi cseh és szlovák, és morva szerzőt!), a Fesztiválzenekar néhány koncertjére emlékszem, Kocsis Zoltánra és... Schiffre, amint egy koncertjén a Zeneakadémia dühtől hörgő közönsége előtt Janáčekot játszott! Schiff mostani projektjének ebben a zeneszociológiai összefüggésben is örülhetünk. Német kiadónál, nemzetközi terjesztéssel, cseh muzikusok társaságában játszik cseh kamarazenét. Ez az előadás számomra zeneileg is jelentős, hiszen – végre – nem kérdőjelezi meg a szerző nagyságát. Az „idiomatikus” vonósok, a Panocha kvartett tagjai pedig nem borulnak le a nemzeti nagyság előtt. Anyanyelv és nemzetközi klasszistalálkozás. Ihletett pillanatokban, mint a lemez programját nyitó s aztán a későbbiekben felülmúlhatatlan *A-dúr* nyitótétel, vagy mindkét lassú – ez valóban fantasztikus. Dvořák kamarazenéjének gyöngyszeme a *Furiant*, a kvintett harmadik tétele. Az ilyesmire érdemes élni! De a két művet ne hallgassuk egymás után. Önmagában mindegyik hiteles, mindegyik tele van szépséges pillanatokkal. Van ebben is felfedeznivaló, hiszen alig több mint száz éve írták.

Farkas Virág

Eötvös Péter
Atlantis

• BMC •

Köln, Essen és Baden-Baden volt a helyszíne annak a három előadásnak, melynek felvételei Eötvös *Atlantis* című CD-jére kerültek. Mindhárom mű kiválóan felkészített előadógárdával hangzott fel egykor, úgyhogy aki Eötvös zenéjével éppen e lemez kapcsán kíván megismerkedni, az biztosan nem választ rosszul, akár azt is megmerném kockáztatni, hogy a BMC kiadványa portrélemezként igen kedvező képet nyújt a szerzőt esetleg még nem ismerő hallgató számára. Eötvös zenéjével koncerten már több ízben volt szerencsém találkozni, és el-előprengtem azon, hogy az általa megteremtett különleges színezetű és zamatú akusztika vajon hogyan érvényesíthető felvételen. Mindig arra jutottam, hogy ha Eötvös zenéje rögzítésre kerül, a legideálisabb megoldás olyan pénzt és stúdióidőt nem kímélő, óriási technikai apparátust mozgósító hangmérnöki munka len-

ne, ami nemcsak hön, de nyugati viszonyok között is megfagyasztaná a mosolyt a mecénások és a lemezkiadók ábrázatán. Nem tudom, milyen és mekkora utómunka (digitális machináció) volt szükséges ennek a CD-nek a létrehozásához (lehet, hogy nem különösen nagy), de az eredmény illúziót keltő. Koncertélményeim hiánytalanul újraéledtek, ami számomra ismét bizonyította antitechnicista eltévelyedésem igazságát: a tökéletes interpretáció lehetősége a pódiumon van, s nem a stúdióban. S aminek különösen örülök, az az, hogy ezt éppen Eötvös zenéjével kapcsolatban tudtam újra elmondani.

Eötvös zenéje közérthető. A műcímek alapján intellektuális (ha tetszik: lila) befogadói magatartást feltételezhetnénk, tartatnának ideálisnak, ám ez ne tévesszen meg és ne ijesszen el senkit. Eötvös művészetével tisztán érzelmi és indulati alapon is lehet és érdemes azonosulni. Atlantisz szigetén különös dolgok történhetnek, furcsa, szokatlan és elképzelhetetlen volt a világ rendje, de a hajdan volt emberek gesztusai ugyanazok voltak, mint manapság. Az ég felé fordultak elkeseredésükben, a földre szegezték tekintetüket szegényükben. Soha nem hallott hangszínekkel és hangszer-

Eötvös Péter: Atlantis
Fábián Márta – cimbalom, Dietrich Henschel – bariton
WDR Szimfonikus Zenekar, vezényel: Eötvös Péter
Psichokosmos, BBC Szimfonikus Zenekar,
vezényel: Eötvös Péter
Shadows, Südwestfunk Szimfonikus Zenekar,
vezényel: Hans Zender

kombinációkkal, nem tradicionális logikái rendben létrejött formaegységekkel találkozunk Eötvös zenei színpadán, máshogy reccsen meg egy faág ebben a világban, de ugyanúgy rezzenünk tőle össze. Eötvös gesztusait nem lehet félreérteni.

Molnár Szabolcs

Weiner
Zongoraművek

• Hungaroton Classic •

Ha van zongoraművész, akinek nemzeti zenetörténetünk elfeledett vagy csupán mellőzött kismesterei már nem is remélt feltámadásukat köszönhetik, az Kassai István. Hihetetlen, mi minden került felszínre kitarító bűvárlásai eredményeként Mosonyi Mihály életművéből, de említhetem kuriózumképpen akár Beliczay Gyula oeuvre-jét is, a mérnök-zeneszerzőt, a MÁV hőskorában jelentős szerepet játszott szakemberét, formátumos egyházi és világi darabok alkotóját. Intuíció és precizitás jellemzi e következetes leletmentési expedíció bonyolult folyamatát, melynek összegzésként tanulmányok, sajtó alá rendezett gyűjtemények, CD-albumok születnek; az előadóművész Kassai közreadja, kommentálja, pódiumra viszi és lemezre játssza a kutató Kassai feltárta értékeket. S milyen gonddal, mennyi gyöngédséggel és empátiával!... Elég korongját ismerem, hogy felelősséggel állíthassam: nem csupán életre kelti, de egyszermind rehabilitálja is a köztudat perifériájára száműzött, felületesen ismert (s épp ezért kevésbé frekvenciált) szerzők opu-

sait. Kassai képes ezeket a darabokat leporolni és kirakathá tenni, hadd derüljön ki róluk, hogy finoman megmunkált szövetük esztétikája ma is hatásos, és hogy anyagukban, technikájukban saját koruk hiteles lenyomatát sértetlenül hordják.

Weiner Leó portréja sem lenne teljes, ha a pedagógia zsenijének vonásai mögött nem rajzolódna ki a zeneszerzői arckép is, a maga tragikus árnyaival, fájdalmas kontúrjaival együtt. Ne feledjük: a fiatal Weiner komponistakarrierje meredek ívben indult – megelőzve Bartók és Kodály megjelenését –, olyannyira, hogy századunk első két évtizedében benne látták az új magyar zene első számú reprezentánsát mérvadó külföldi körök. Az európai zenekultúra hagyományaihoz ragaszkodó, tonalitásban gondolkodó szerző alkotói válsága törvénytelenül következett be, amikor két nagy, imént említett kortársában felismerte a számára követhetetlen radikális nyelvújítót; ezért tette le hat évre a tollat, s mondott le a Zeneakadémián addig betöltött zeneszerzés-tanári posztjáról. A dilemma feloldásához a népzenei gyűjtemek ihletadó tanulmányozása vezette Weinert, egy nagyszerű barát, a zeneszerző-folklorista Lajtha közvetítésével. A 30-as évektől kezdve a népzene forrásából merítve születtek a gyöngysorként ragyogó Weiner-ciklusok zongorára *Magyar parasztdalok* címen; s most ezek a remekbe készült miniatűrök együtt hallhatók a

Weiner Leó: Három magyar népi tánc
Lakodalmas, Magyar parasztdalok, sorozat I-V.
Kassai István – zongora

Hungaroton gondozásában készült felvétele, Kassai István színes, stílusos, eleven tolmácsolásában. (Mégfoghatatlan, miért hiányzanak mindmáig a koncertrepertoárból, miért csak a zeneiskolák vizsgaelőadásain találkozunk velük az ember, hiszen virtuozoknak való, pompás játszanivalók. Az első sorozat ajánlása Kentner Lajosnak szól, a másodiké Kabos Ilonkának, márpedig e két név szinonimája a rendkívüli pianisztikus kvalitásoknak...)

Szép, alapos tanulmányt írt a koronghoz Berlász Melinda, Weiner életművének felkészült kutatója.

Kerényi Mária

Paganini
Hegedűversenyek

• Philips – Universal •

Nem vitás, gazdag anyagot tartalmaz a két CD. Eklektikus volta a megszólaltatás és a megszólalás sokféleségének köszönhető.

Az I. *Hegedűversenyt* Grumiaux játssza. Igen elegáns megközelítés, melyhez lenyűgöző virtuozitás társul anélkül, hogy ezáltal az elegancia csorbát szenvedne. A gyors tempóval nem válik hevesé, hajszolettá az előadás. A II. *Concertót* Ivry Gitlis adja elő – technikai szempontból nem tökéletesen. Az alighanem Lengyelországban készült felvétel hangzása is elég gyenge minőségű, az egészek azonban mégis erős hangulati töltése van. A hegedű fényes, már-már édeskés hangon szól, lépten-nyomon fényre s virtu-

Paganini: I. és IV. Hegedűverseny,
Le streghe (Arthur Grumiaux)
II. Hegedűverseny, 3 Caprice (Ivry Gitlis)
III. Hegedűverseny (Henryk Szeryng)

ozításra tör. Közben sem maga, sem környezete nem mentes az árnyékoktól. S ez végül is kedves és őszinte. Az előadás lendülete helyénvaló, az összkép karakte-

res. A harmadik tétel eleje például gyenge, nem sokkal később azonban feltűnően jól megoldott szakaszt hallani. Erős hangulati töltése van a három *Capricenak* is. A III. *Koncertet* Szeryng játssza. Az ő előadásában is megtalálható Grumiaux eleganciája, ám ő nem tűnik igazi Paganini-játékosnak. Szó sincs technikai hiányosságokról, ugyanakkor a virtuozitás csak a technikai megoldások szintjére terjed ki, a modort nem hatja át. Szeryng szerethette Paganinit, hisz sokat játszott tőle, mégis mintha kissé idegen volna az ő világában. A IV. *Hegedűversenyt* Grumiaux játssza. Valószínűleg a művet századunkban bemutató művésze az első felvétel, bár erre nincs utalás. Kevésbé érzem koherensnek, találónak ezt az előadást, mint a D-dúr koncertről készültet vagy akár a legújabbat, Gidon Kremerét.

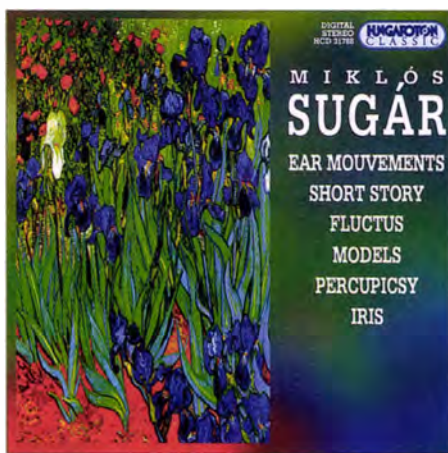
Zay Balázs

Sugár Miklós
EAR Mouvements

• Hungaroton Classic •

Azt, hogy a Hungaroton Classic archívumából előkerültek a „Tegnap zeneszerzőinek” műveit a CD-hallgatók új generációi számára „átmentő” régi felvételek, kívánatos hiánypótlásnak, értékmentésnek éreztük. Egyfajta gondos figyelmességnek, mely lehetővé teszi az érdeklődőnek, hogy áthidalja a néhány évtizednyi „fehér folt”-ot. Még nagyobb a jelentősége annak, hogy rendre jelennek meg a középgenerációhoz tartozó komponisták szerzői lemezei. Az antológiák keresztmetszetét adhatják ugyan egy-egy stiláris irányzatnak, vonulatnak, lenyomatát kínálhatják valamely alkotói vagy előadói műhely profiljának, de magukról az alkotókról csak sokdimenziós, tehát több mű alapján történő tájékozódás alapján kaphatunk képet.

Hasznos a szerzői lemez akkor is, ha program-összeállítása egyoldalú – az esetek többségében a szólisztikus, ill. kamarazenei műfajok javára történik az eltolódás –, hiszen olyankor szinte „mélyfúrás” végezhetünk. Értékesebb viszont az olyan válogatás, amely a szerzőre jellemző darabokat tartalmazza. Méltán jutott szerzői CD-hez Sugár Miklós (1952) – ráadásul olyan műsorról, amelynek mind a hat számát joggal „jegyzik” a szerző s a

Sugár Miklós

EAR Mouvements. Rövid történet, Fluctus,

Modellek, Percupicsy, Irisz

Közreműködnek: Matuz István, Matuz Gergely,

Lakatos György, Geiger György, Maros Éva, Mandel Róbert,

Gazda Bence, Jakobi László, Kántor Balázs, Bíró Gergely,

Kovalszky Mária, Dubrovay László, Sugár Miklós, Faragó Béla,

Olsvay Endre, Szigeti István, Horváth István

továbbiakban vélhetőleg a hallgatóság is. Az *Ear Mouvements*, a *Rövid történet*, a *Fluctus*, a *Modellek*, a *Percupicsy* és az *Iris* meghallgatása után bárki nemcsak Sugár Miklós zenei világához érezheti magát közelebb, hanem megsejthet valamit abból a szükségszerűségből is, amellyel a szerzők egy része fokozatosan birtokba veszi az elektronikus hangzások keltette-kínálta lehetőségeket.

Sugár Miklós még nem „beleszületett” az elektroakusztikus lehetőségek világába – szinte azokkal párhuzamosan fejlődött, s érett olyan alkotóvá, aki mondandóját tudatosan a

megnövekedett lehetőségek kiaknázásával (tehát a hagyományos és újszerű ötvözésével) kívánja kifejezésre juttatni. Legjelentősebb elektroakusztikus stúdiómainak helyére, a Párizs melletti UPIC stúdióra utal a mozaikszókból álló PercUPICsy cím is.

Az 1990-es évek természet reprezentáló darabok számára – és ez a lehetőség fennáll azóta más szerzők hasonló jellegű műveinek is – előadóegyüttesről is gondoskodott a gyakorló muzsikusként ugyancsak tevékeny komponista, az Ear együttes megalapításával. Van tehát, aki előadja a műveket, van játszánivalója az együttesnek – s a jobbára speciális (tehát érdeklődők kis körére korlátozódó) koncertrendezvények után most immár a nagyközönségnek is lehetősége nyílt az újszerű hangzásokban gazdag zenével való ismerkedésre. Egyvalamit azonban a CD-korong – érthető módon – nem tud érzékelteni, éspedig éppen azt, ami a live elektronikus zenét koncerteken olyannyira közelebb hozza a hallgatókhoz, mint a kizárólagos szalagművek: felvételeként egységesen „személytelenül” továbbítja a művek valamennyi komponensét. Live elektronikus hangversenyek segítségével tehető meg az első barátkozó lépések – de aki már túljutott az első nagy találkozásokon, bizonyára örömmel fogadja a HEAR és a MR 22-es stúdiójában rögzített produkciókat. S egyvalamiben biztos lehet az érdeklődő: ami felhangzik, az a szerző által kontrollált s az ő szándékait maximálisan megvalósító – emberi és gépi – interpretáció.

Fittler Katalin

Haydn
Vonósnégyesek

• Decca – Universal •

Haydn életművének tekintélyes része hozzáférhető a Decca gyűjtőknek szóló (Collector's Edition) kiadványaiban. A zongoraművek (12 CD-n), a szimfóniák (33 CD-n), a misék és az oratóriumok (7-7 CD-n) mellett a vonósnégyesek (22 CD-n) kerültek dobozba, melynek egy CD-re számított ára igen kedvező. A kvartettek összkiadásának értékét tovább növeli, hogy egy olyan együttes vállalkozott a művek megszólaltatására, mely joggal nevezhető Haydn-specialistának – bár ma már lehet, hogy a specialista jelzőt erre az együttesre félve használnánk. Pedig a nagy múltú Aeolian Quartetet (az 1927-ben alapított együttes utolsó, 1981-ben befejeződő periódusában készültek a felvételek), ha máshonnan nem, Robbins Landon Haydn-kutatásaihoz, illetve az összkiadás munkálataihoz kapcsolva ismerik a Haydn muzsikája iránt fokozottabban érdeklődő zenehallgatók. Sajnos a doboz hiányossága, hogy az együttes és a Landon közötti munkáról a kísérőfüzet egy szót sem árul el, magát a szöveget sem Landon jegyzi (nem ismerem az eredeti fekete lemezes kiadást, lehet, hogy a tájékoztatót akkor sem Robbins Landon írta). Ha egy Somfai László tanulmányain edződött magyar hallgató kezébe Haydn vonósnégyeseit tartalmazó CD kerül, akkor valószínű, hogy ezt a gyűjteményt némi hiányérzettel fogja forgatni. Pedig az egyik legmegbízhatóbb összkiadás az Aeolian Quarteté, amit „műgyűjtőknek” ma ajánlani lehet.

Molnár Szabolcs

Joseph Haydn összes vonósnégyese

Aeolian Quartet

Emanuel Hurwitz – hegedű

Raymond Keenlyside – hegedű

Margaret Major – brácsa

Derek Simpson – cselló

Chopin
Noktürnök

• Hungaroton Classic •

„Historical arrangement” – korabeli átírat. Chopin noktürnjeinek csellóra és zongorára készült átíratainak, ha Grützmacherre gondolok, történeti értéke van. Az 1800-as évek utolsó évtizedének dokumentumai. Eligazítanak a századvég és századforduló szalonzenéjének stílusáról, mibenlétéről. Eleinte ez az átírat és történelem közötti kapcsolódási pont alaposan felizgatta a képzeletemet, de mivel hamarosan triviálissá vált, túlléptem rajta. Aztán arra gondoltam, hogy átíratot is lehet invenciózusan készíteni, még akkor is, ha csak nagyon minimálisan akarom megbontani az eredeti textust. Grützmacher csak nyomokban invenciózus, úgyhogy ez is érdektelenné vált. Maradt Chopin. Soha ennyire hangszeresrűnek nem hallottam ezeket a notürnöket, mint most, amikor nem csak zongorán szólnak meg. Soha nem hallottam a darabok hangnemválasztását ennyire indokoltnak, mint most, amikor a legtöbb esetben, a cselló igényeinek megfelelően, transzponálva kell meghallgatnom. Soha nem volt

Piazzolla
Tangó balett

• Teldec – Warner •

A Tango Operita (*Maria de Buenos Aires*) után nem meglepő, hogy Gidon Kremer Piazzolla zenéje iránt érzett szerelmének újabb gyümölcse a műfajgyanús Tangó balett cím alatt jelent meg. A CD címadó kompozíciója, bár közel sem olyan formátumú tangó-eposz, mint Kremer korábbi felvétele, Piazzolla művészetének esszenciális sűrűségű foglalata. Hogyan lejtik a tavaszt megszentelő áldozati táncot Argentínában? Nem tudom, de bizonyos, hogy a *Sacre* emblemikus zakatolásának megidézése a balett nyitőütemeiben (*Titulos*) Piazzolla zenei nyelvének távlatait és kapcsolódási pontjait éppúgy jelentik, mint e zene műfajhatárokon átnyúló, igen meggyőző integratív erejét. A CD címadó kompozíciója eredetileg egy kisjátékfilmhez készült 1956-ban. A film nem volt különösebben sikeres, ám zenéjére felfigyeltek, mivel összehasonlíthatatlanul erősebb volt, mint azok a képek, melyekhez készültek. A film és vele együtt a zenéje is elveszett, az eredeti felvételt készítő Buenos

Fryderyk Chopin: Noktürnök
Leopold Grützmacher és Gregor Piatigorsky csellóra
és zongorára készült átíratai
Kousay H. Mahdi Kadduri – cselló, Morzsa Oszkár – zongora

ennyire világos Chopin regisztereinek logikája, mint most, amikor a „dallam” egy oktatással mélyebben szól, mint eredetileg. És soha nem láttam olyan világosan azt, hogy Chopin zenéje nem szétválasztható dallamra és kíséretre, mint most, amikor...
És végül: ahány noktürn, annyi tónus. Ezzel szemben Morzsa Oszkár és Kousay H. Mahdi Kadduri 14 tracket egyetlen tónusban, igaz tisztességgel, muzsikál végig.

Hegymegi Ákos

Astor Piazzolla: Tango ballet
Concierto del Angel. Tres piezas para orquesta da cámara
Gidon Kremer – hegedű, Vadim Sakharov – zongora
Kremerata Baltica, vezényel: Rolf Gupta

Aires Oktett '56 után soha többé nem adta elő. Ezen a lemezen Kremerék Leonyid Deszjatnyikov átíratában játsszák a darabot, akinek tehetségét egy korábbi recenziómban volt alkalmam dicsélni (Gramofon, 1998/11). Munkáját most is igen értékesnek tartom, de azért sajnálom, hogy az eredeti oktett-hangszereléssel nem tudom összevetni. A minden másodpercében nagyszerű CD ezenkívül hiányérzetet bennem nem hagyott.

Wéber Edina

Perakettősök
Larmore és Hong

• Teldec – Warner •

Talán már az üzleti-szakmai körök meg a közönség is unják az árialemezeket. Ha sztároké, hát azért; ha meg nem, akkor minek...? Három hónapon belül harmadszor ajánlok duettműsort, s örömmel, mert úgy hiszem, minél több szóló énekel egy (jó) operarészletben, annál előnyösebb oldalát mutatja a műfaj. A mostani újdonság címe: Hangszépség. Harmonizál a virágzóan szép hölgyek képmásával. A kiadó – méltányosan – mindenütt a koreai szopránt említi elsőként, mégsem kétséges, kinek a szívével szárnyal majd a hír. Jennifer Larmore ugyanis az évtized egyik meghatározó koloratúral virtuóza. A René Jacobs vezényelte *Poppea* videofelvételéről ismertem meg, Ottavija annak az 1990-es előadásnak a legjobbját volt. A Teldec azóta hét teljes opera főszerepére szerződtette, legtöbbjükkel lapunk is értékelte (három Rossini-darab, Gluck Orfeusza és Carmen, a kakukktójás). A jól összehangolt és igényesen válogató duó zene- és stílustörténeti tárlatot vezet 1642 és 1911 között keletkezett művekből. Meglepő és dicséretes, hogy nem önméltók, nem bevált színpadi szerepek és korábbi felvételek javított kiadását kapjuk. Miféle feladat juthat női párosban a mélyebb hangnak, ha gazdlája nem tragikai alkat? (Tehát Amneris és társai kizárva.)

a) Az első válasz nyomban felborítja a képzetet: *nadrágszerepek*. E lemezen összesen hét. Larmore kantáros rövid bőmadrágot húz Humperdinck meseoperájának Jancsijához; Octavian ezüstös-fehér térdnadrágjába bújjik, pantallóba mint Miklós, a költő Hoffmann barátja. Felcsatolja Tankrécl lovagi páncélját, és tógát ölt Titus császár hűséges Annusának tunikája fölé. A két castrato szölamban (Händel Julius Caesarja, Monteverdi Nérója) a tógán eluralkodik az imperatori bíbor. Nem meglepetés, hogy Miss Larmore a Rossini- és Händelzenében dalol és játszik a legotthonosabban.
b) Két lehetőség mint *confidanténak* adatik. A hősnők bizalmas barátnéi, szolgálói, a hindu Mallika és a japán Suzuki a behízselő énekel-nivaló ellenére túl kis feladatok Larmore fogára, helyesebben: torkára.

c) A bel canto operák végre egyenrangúak párjelenetével örvendeztetnek meg. A drámailag hatásosabb feladat persze itt is a szopráné, a zenei teendőkre azonban Adalgisának és Jane Seymournak sem lehet zokszava. E darabok címszereplőinek moderm „normáját” Callas szabta meg, oldalán egy Simionatóval, Co-sottóval. A koreai-amerikai kettős (a 19. századi hagyományhoz közelebb) sem elégszük

Operakettősök

meg csupán bravúros futamokkal, s néhány ponton lebilincsel, fogva tart. A nálunk szinte ismeretlen Hei-Kyung Hong nagy terjedelmű, csiszolt, érett és teherbíró lírai hang tulajdonosa. Tizenöt évadot töltött már a Metropolitanben, ahol 18 jelentős szerepben több mint 150 alkalommal lépett föl. Stílus-készsége sokoldalúbbnak mutatkozik, mint az ismertetőben felsorolt szereplista. Itt felerészit tágra nyílt szemű szende, ámde szilárd szüzeket, felerészit hatalomvágyó vagy már (férfiakon, országok fölött) uralkodó asszonyokat, kurtizánokat kell megelevenítenie. Ha mind-egyikről nem tudhatott is erőteljes portrét rajzolni, Cleopatrá, Boleyn Annát, de leginkább Csocsoszánt emlékezetünkbe véste. Segített benne a kitűnő operakamaster, López Cobos is. Igen élvezetes lemez. A cég is gondolhatja, mert már hirdeti a teljes Bellini-féle Romeo és Júliát e duóval.

Uhrman György

Strauss
Metamorfózisok

• BMC •

Amikor a pusztulás szép. Ez az a gondolat, amitől nem tudok szabadulni, hiába hallgatom újra és újra Strauss Metamorfózisait Bergel vezényletével. Pedig a romok nem az időről árulkodnak, ez itt nem az enyészet fensége, ezek a romok a rombolás memóriái. A könnyek nem a fájdalomé, hanem a megkínzottságé. Mégsem a táj, a halál szembeötlő látványa a megrendítő, hanem e kép felfoghatatlan szépsége. Ez a szépség nem az érzékekben keletkezik, a szépet most szem nem láthatja, fül nem hallhatja, kéz nem érintheti. Bergel nem kér különösen meleg tónust vonósaitól, nem törekszik dinamikailag árnyalt, aprólékosan balanszírozott hangzásra, nem fűt fel érzelmeiket szenvedélyé. Nem a jelenben látatja a szépet, hanem a jelenben megidézett és felnagyított múltban. A múltban, melynek dimenziói nem a visszahozhatatlanban, az örökre elmúltban nyílnak meg, mely a megtörténtek ellenére állandóan jelen van. Jelenvalóbb,

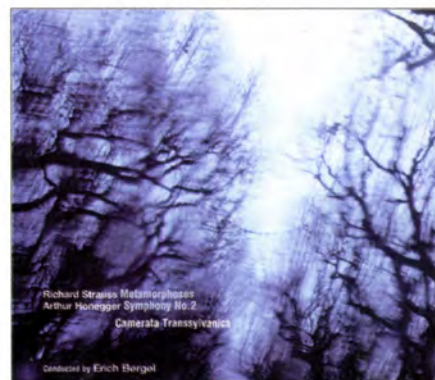
XX. századi
zongoraversenyek – I. rész

• Philips Classics – Universal •

Semmiel sem gyengébb Bartók *III. Zongoraversenye* a másik kettőnél, ám azok huszadik századibb. Miért ez szerepel hát ebben a gyűjteményben? S miért hallunk két Gershwin-művet? Persze ez csak részben negatívum, hiszen amellett, hogy jobban eladható egy ilyen összeállítás, talán a XX. századi zongoraverseny is jobban megszerethető a könnyebben befogadható alkotásokon keresztül.

Nem kiemelkedően ihletett, de színvonalas Kovacevich és List két-két interpretációja. Haskilé szép és nemes előadás, bár ő jobban remekel Mozart műveivel, míg ezzel a művel talán inkább de Larrocha. Kocsis és a Budapesti Fesztiválzenekar Ravel-előadása ugyancsak kimagasló. A mű sok korábbi bejátszásával összevetve, feltűnően hű a hangzás aránya, a zongora nincs túlságosan előtérben. Kocsis gondos előadása azonban így is magára vonja a figyelmet.

A Janis-felvétel ugyancsak hű összhangzást mutat. Mintha a Mercury-legenda igaz volta bizonyosodna be. Magas, de nem éles a hangzás, és az egész roppant hitelesnek és

★★★★★

Richard Strauss: Metamorphoses
Arthur Honegger: II. szimfónia
Camerata Transsylvania, vezényel: Erich Bergel

mint valaha. Illúzió? Lehet, de mire másra gondolhatnánk, ha Bergel ennyire elfordul attól, ami lett, és csak a „miből lett?”-re figyel és figyelmeztet. Számára nem a metamorfózis folyamata és végeredménye fontos, hanem a kezdőállapot. Talán a végeredmény is csak átmenet. A pusztulás szépségeért a reményt kell felelőssé tennünk. Az egyik legkövetkezetesebben végiggondolt *Metamorfózisok*-interpretáció, amit hallottam.

Hegymegi Ákos

★★★★★

Prokofjev: III. Zongoraverseny (Byron Janis)
de Falla: Éjszakák a spanyol kertekben (Clara Haskil)
Gershwin: Zongoraverseny, Rhapsody in Blue (Eugene List)
Bartók: III. Zongoraverseny (Stephen Kovacevich)
Stravinsky: Koncert zongorára és fúvós hangszerekre (Stephen Kovacevich)
Ravel: Balkezes zongoraverseny (Kocsis Zoltán)

ideálisnak tetszik. Túl ezen remek Janis előadása is. Olyan, mint amikor a különlegesség magától értetődőségben, a kiválóság természetességben oldódik föl. Nem drámai, nem súlyos előadás, hanem magától értetődő és természetes. Benne a drámaiság is, a súlyosság is, de valami ritka könnyedséggel párosulva.

Zay Balázs

Verdi
Áriák

• Decca – Universal •

Tizenkét részlet az Abszolút Sztártól a kiadó szép kiállítású Opera Gala sorozatában: szűkmarkúan mért, alig 54 perces, de logikusan szerkesztett műsor. *A két Foscari*, *Traviata*, *Rigoletto* („Parmi veder”) áriái után kényelmesen befértek volna a cabaletták is; *Az álarcsobál* III. felvonásbeli jelenetét követő „Si, rivederti, Amelia” kitöréssel együtt még ésszerűbbé tették volna a válogatást. Öt szülő korábbi portrélemezekről, a többi teljes operafelvételekből válogat. A „Nagy Testvér”, az angliai Gramophone Hírnév rovatában nemrég azt olvastuk, hogy a század legnagyobb Verdi-tenorja (az idén 75 esztendő) Bergonzi. Azt latolgatom, ha megkísérelném e véleményt egyetértőleg (!) „kiegyensúlyozni” egy Antológiánkban, milyen helyezés jutna Pavarottinak... A mindössze hét színpadi szereppel eleve elmaradna Bergonzi vagy Domingo mögött, s ha általánosítva is, de hivatkozhatnék stíláriás fenntartásokra is.

Mielőtt azonban újabb (a rajongók által szívtott) paraszat gyűjtenék fejemre, hadd idézzem magát Pavarottit, aki egyszer azt mondta: a hangomnak Donizetti tetszik. A közönségnek meg Puccini, főként a „Nessun dorma” – teszi hozzá szellemesen John Steane az ismertetőben. Sietve kijelentem hát, hogy ez a kiadvány igen vonzó anyagot kínál 1968–83-ból, azaz a csillagpálya kezdetét, illetve a (Pavarottit megillető mérce szerint) még teljes értékű produkciókat jelző évekből.

Ha egy hang eredendően (mint adottság, vagy ha tetszik, mint természeti-isteni ad-

Verdi

Giuseppe Verdi

Áriák A két Foscari, Macbeth, Luisa Miller, Rigoletto, A trubadúr, Traviata, Az álarcsobál és Aida című operákból.

mány) szép, úgy fiatal, de már kiművelt állapotában a legszebb. A Pavarottié meg mindenféle ízlés és összevetés szerint kezdettől fogva gyönyörű volt. Nem feledhetem, mennyire lenyűgözött első megszerzett lemeze (Verdi-Requiem/Solti) és később ugyane szólók a szintén '67-ből való Karajan-film. Némi nagyképű „korszakolással” '59 és '67 közé tehető az indulás és beérkezés, '68–74-re a vokális csúcok elérése. 30-35 éves korára a *voce* megállapodott, ha lehet így mondani, technikailag stabilizálódott, s az ének már biztos tudáson alapult. E friss és izgalmas esztendők áriafelvételei (*Foscari*, *Macbeth*) lendületes és őszinte megszólalások, a *Luisa Miller*-jelenet magával ragad. Szintén 1968-ból a műsor, de talán az egész Pavarotti-diszkográfia legértékesebb Verdi-részlete, *A trubadúr* f-moll áriája, később ritkán hallható hosszú dallamívekkel és másoknál is kivételes, valódi trillával. A szintén meggyőző Strettát '71-ben illesztették hozzá. Az ugyanabban az évben fölvert teljes *Rigoletto* három részlete mindenekelőtt önbizalmat sugároz, mint a már-már védjegyfotó Ponelle filmjéből: a mantuai herceg Bacchus jelmezében. A hang ragyogása, a tágas lélegzet is azt hiteti, az isteni alak nem ismer korlá-

tot, gátat. Pavarotti nem „belebujós” típus, nem mindig a dallamból bontja ki a figurát, olykor azok veszik át az ő dimenzióit és modorát. (Tudom persze, hogy tenoristák között kevés az ellenpélda.) A következő évtized a művészi érettség, önfegyelem és sokoldalúság periódusa. A '74-es „Celeste Aida”-ban ott az előző évek minden erénye, bár kisebb gond már akad a hangképzésben. A Bonyngé vezényelte teljes *Traviata* áriája (1979) szürkébb; Solti *Álarcsobál*-jában ('82–83) több a gondosabban kimunkált frázis, ám a legvakítóbb színek hiányzanak. Már nem a hangadás egyenletes bősége a fő cél, hanem a dallamrajz és az árnyalás minősége. Ez a művész és a hallgatóság nyeresége. De tagadhatatlan az erő megfogyatkozása. A teljesebb kép kedvéért mégis szívesen vettük volna a '91-es élő *Otello* valamelyik szép mozzanata is.

Bár utolsó tizenöt évét – néhány kiemelkedő teljesítmény ellenére – a természetes és fokozatos hanyatlás időszakának tartom, a fiatal Pavarottit nem mellőzném a legjobb Verdi-tenorok listájáról sem.

Uhrman György

B r a n

Két lemez egy könyvben. Dupla lemeznek is szokták az ilyesmit nevezni, de itt nem egyszerűen a nagyobb terjedelm miatt volt szükség erre a formátumra. A kiadvány a Fonó Recordstól már megszokottan ízléses külső megjelenéssel bír. Első ránézésre is nyilvánvalóan egy CD méretű könyv. A lemezek a könyv borítójának belsején lévő szabvány műanyag korongról pattinthatók le és vissza. A két lemez a zenekar elgondolásainak kétféle irányt mutatja. Az elsőt négy évszak négy régi ír ünnepehez kapcsolható tizenöt dalt hallhatunk. Ezek az együttes két tagjának (Kovács Gábor, Császár Róbert) hangszerelése, illetve Kovács Gábor saját kompozíciói. A hangszerelésben az ír zenében használatos hangszerek (fuvola, furulya, gitár, bodran) mellett szerephez jut több máshonnan is ismerős hangszer (leginkább a kaval). A zene már első megszólalásra megérint. Ebben szerepe van, természetesen a zenészek csodálatos hangszeres teljesítményén túl, a két „zenei háttérember”, Szalai László hangmérnök és Honéczy Zoltán zenei rendező, illetve számítógép-idomátor gondos munkájának is. A második lemez ír, breton, ószirmi legendák, történetek nyomán született hat mesét (Kovács

Bran: Tír na nÓg
 Fonó Records

Gábor) és öt dalt tartalmaz (a népmesék írásának, főleg a kelta mítoszok terén amúgy is komoly hagyományai vannak). Az első lemez befejező dala, a Me e gar eur Goulmik – Niamh, szolgál átvezetőként, mind témájában mind zenei anyagában a második rész első darabjához a Tír na nÓg (a boldogság szigete, tündérek otthona, a túlvilág) királynőjéről szóló elbeszéléshez. A hat mese különböző technikákat,

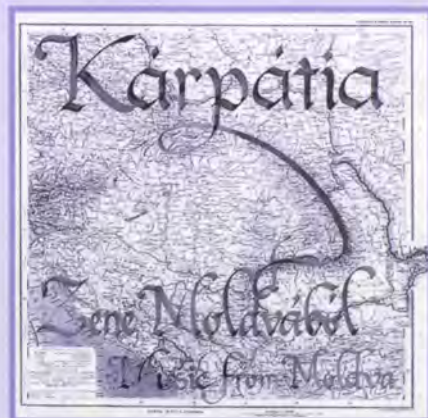
próza lemezekon megszokott megjelenítési formákat használ. Van egyszerű mesemondás, zenei dramatizálás, rádiójáték-szerű, ez utóbbinál a cselekménnyel párhuzamosan az előadó (Kovács Gábor) narrátorként a színpadi történetekbe is beavatja a hallgatót. Egy olyan is akad, amit – ellentétben a lemez bármelyik másik darabjával – nem hiszem, hogy többször is meghallgatnék (egyszer rendkívül izgalmas volt). Itt Gáire McCaill mondja el Doktor Gilbert történetét tört magyarsággal. Ez karakteres lemezanyagként is megjelenhetne, ám az előadás, a szöveg és a hangfelvétel is olyan szándékos archaizáltsággal bír, mintha a Bartók-népdalfeldolgozásokat a Zeneakadémia nagytermében fonográfhangereken gyűjtené valaki, ami az igényes hallgató számára kissé modorosnak tűnhet. A könyv nagyrészt szó szerint tartalmazza a meséket, így olvasmányként vagy esti meseként is használható. Találhatunk még az első lemez témaköréről, dalairól kétnyelvű (magyar és angol) ismertetőket, valamint Írországban készült archív fényképeket és nagyon szép grafikákat. A Bran együttes és vezetője (Kovács Gábor) minden kétséget kizáróan képes az autentikus megszólalásra, mert amit létrehoznak, élő, egyéni, és rengeteg gyökérrel kapaszkodik az anyaföld(ek)be.

Grillusz Sámuel

K á r p á t i a

Az együttes neve, illetve a cím szavai önmagukban sokat sejtetnek erről a vadonatúj együttesről, annak zenei irányultságáról. A zenészek neveit nézve, lehet, hogy a formáció szó pontosabb lenne az együttes helyett, hiszen valamennyiükkel találkozhatunk már korábban máshol is. Az alapító Bolya testvérpárt először a szintén moldvai zenét játszó Zurgóban hallhattuk, ők gyűjtöttek maguk köré mindenfelől a moldvai zenében járatos zenészeket. Benke Grátzy a Tatros együttes jelenlegi dobosa, Nyíri László hegedűs neve szintén a Tatrosból lehet ismerős. Unger Balázs a Galga zenekarban cimbalmozik, Palya Beáta nevével többek közt a Hólyagcirkusszal és a Laokoon Csoporttal kapcsolatban találkozhattunk. Palya a Zurgó első lemezén is megszólalt, de ugyanitt figyelhetett fel a népzeneészsakma és a közönség Jakabffy Balázs nevére is. Zene és Moldva. A zenekar a CD kísérőfüzetében megfogalmazza véleményét városi és vidéki zenész (és népzene) viszonyáról, amelyek helyzetüknél fogva nem lehetnek azonosak, de egyik sem áll a másik fölött. Ez az elgondolás jelenik meg az album szerkesztésében is. Az első, Csángók című blokk részben kevésbé feldolgozott, részben autentikus megszólalású

számokat tartalmaz. Hallható a tőjegységre jellemző összes hangszer: furulya, kaval, tilinkó, doromb, koboz, hegedű, dob. A főszerepet a fúvósok játsszák, a teljes zenekar csak a hatodik számban áll össze (a koboz és a hegedű addig hallgat). Ebből a szolisztikus hangzásból eredő esetleges egyhangúságot szerencsére megtörik az érdekes hangszerpárosítások. A harmadik számban, a Pekulár című balladában például Palya Beáta énekét Benke Grátzy kíséri dobbal. Legizgalmasabb az ötödik tételben a kaval és a brácsa (kontra) szokatlan párosa. A kontra akkordjátékával a koboz funkcióját veszi át, vonózenekarban megszokott szerepe miatt viszont a hangzás egyedi. A szám további érdekessége, hogy Balog Antal moldvai furulyás helyszínen készült felvételével kezdődik és végződik, és ebbe a keretbe illeszkedik bele a két „városi” zenész játéka. A középső fejezet a Szabadon címet viseli, ezzel is jelezve, hogy a feldolgozások itt már erősebbek. Ebben és az egész albumba legkevésbé a Hatos címen szereplő török dallam illeszkedik, mind magát a dallamot, mind a hangszerelést tekintve. Rávezető jellegű talán a szintén „törökös” Rózsa című szám, folytatása viszont nincs az ötletnek. Az album utolsó, legegységesebb és legjobban

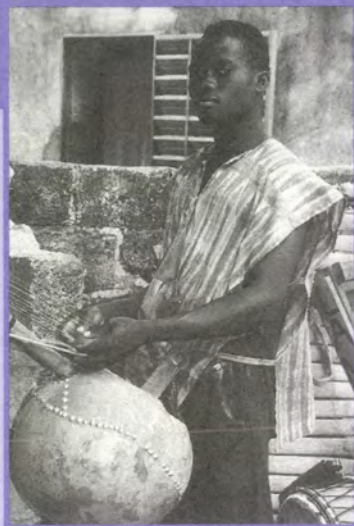
Kárpátia: Zene Moldvából
 Etnofon

sikerült blokkja a Város Moldvában címet kapta. Ennek alapja a zenekari hangzás, amit az előbbiekhöz képest a cimbalom és a nagybőgő tesz teljessé.

A lemezt a Kiss Ferenc által vezetett Etnofon adta ki. A hatodik éve működő kiadó főleg népzenei-világzenei és archív anyagok megjelentetésére vállalkozik, ilyen minőségében a Fonó Records vetélytársa lehet.

Kárpát-hegyi Bálint

Forrt a bécsi vér

Moussa Coulibaly ngonival, egy burkinai pengetős bariton hangszerrel

BURKINAI ZENÉSZEK EURÓPAI KALANDJA

Május 7-én és 28-án elképesztő ovációval kísért koncertet adott a Consa nevű Burkina Fasó-i ütőegyüttes Bécsben, az Afrika-Ázsia Intézetben és a város Francia Intézetében. A zenekar tagjai közül Mamadou Diabate ismerős lehet azok számára, akik tavaly nyáron ellátogattak a Cegléden megtartott „Bori” Jazzfesztiválra. Akkor szabadtéren, egy csípős júniusi éjszakán „galvanizálták” életre zenéjükkel a vacogó közönséget. Ezúttal közel kétórányi zenével – elképesztő érzékkel – fokról fokra kerítették egyöntetű ekstázisba a teremben összegyűlt hallgatóságot.

Cegléden hárman voltak, most négyen léptek fel ütős és pengetős hangszerekkel Bécs népszerű kulturális és szórakoztató-központjában. Bár régóta nagyon készültek a koncertre, mégis előtte két nappal még bizonytalan volt érzésük: Brüsszelben kiderült, hogy koncert ide, koncert oda, a schengeni egyezmény határrendelkezései nem fogadják tárt karokkal azokat, akik nem is hallottak ennek a létezéséről. Szerencsére bécsi mentoruk, a magyar származású Andreas Szabó szinte atyai gondoskodással sietett segítségükre, és hosszas telefonos alkudozások után végül Zürichben keresztül sikerült megérkezniük. A megpróbáltatások ezzel nem értek véget, hiszen Bécs sűrűn lakott Kagran negyedében nem szívesen hallgatják a próbát tartó zenészek harsány hangszereit. Vitalitásuk nemigen illik bele abba a képbe, amelyet a csontig lesoványodott afrikai gyerekekről kialakítottak magukban az itteniek.

„Becsületes Emberek Országá”

Ezt jelenti Burkina Faso neve, ahonnan a négy alig húsz-huszonöt éves zenész érkezett. Andreas, aki Nyugat-Afrika több országa mellett itt is többször járt, dokumentumértékű videofelvételekkel próbálja eloszlítani azokat a közhellyé vált tévhiteket, amelyek Afrikát körülveszik. „Erről a kontinensről mindenkinek az éhezés, a nélkülözés, az elmaradottság jut az eszébe. A helyzet egészen más –

mondja Andreas, aki rendszeresen tölt hosszú időt olyan burkinai és ghánai családoknál, amelyek szinte hazavárik. — Azok az állapotok, amelyek Etiópiában uralkodnak, ugyanúgy a fájdalmas szélsőséget képviselik, mint máshol. Ilyen szegény emberek Európában is vannak, őket azonban még figyelemre sem méltatják.” Szavai mögé meggyőző pontot tett a négy fiú zenéjének hihetetlen öröme, ellentmondást nem tűrő vitalitása, a szöveget írónival fűszerezett, anekdotázó stílusa.

„Tizenkilenc éves, ördögien ügyes”

Ehhez hasonló kritikák jelentek meg a formáció legfiatalabb tagjáról, Issiaka Keitáról, akivel úgy adtak ki Európában CD-t, hogy nem is tudott róla. Honoráriumot természetesen egy vasat nem kapott érte, mégis büszke rá — és joggal — talán még jobban, mint a királyi vérré, amely ereiben csörgedezik (a Keita-dinasztia a 13. századtól kezdve a legtekintélyesebb volt a mandinka népcsoportban). Hangszere a

djembe, az a dob, amelyért Európában és Amerikában megőrülnek az etnolázban égő fiatalok, játszani azonban csak szeretnének rajta. A Consa vezetője mégsem Issiaka, hanem az első hangszer, a balafon játékos, Mamadou Diabate. Mamadou zenészcsalád sarja, aminek az egész kontinensen még szigorúbb következményei vannak, mint Európában. Nehéz ugyanis a hangszer mesterévé válni más úton, mint hogy a családfió átadja tudását fiának. Mamadou apja a maga idejében a legnagyobb balafonvirtuóz volt a vidéken, és olyan technikai megoldásokat hagyott most huszonöt éves fiára, melyek összetevészhetetlenné teszik játékát. A Consa formáció másik két tagja közül Moussa Coulibaly játszik szintén balafonon és djembén, valamint ő a dalok előénekes. Karim Sanou már Bécsben él, és lám, a koncert után tömegével rohanták meg a lelkes tanulni vágyók. Ő a zene alapját képező, doundounba nevű basszusdobpáron közreműködött.

A Consa zenekar csupán ideiglenes formáció, kisebb szelete a nyolctagú Landaya Group-nak, amely nem kis hírnévre tett már szert Nyugat-Európában, de ami még fontosabb: kiemelt helyezést ért el pánafrikai tehetségkutató versenyeken is, és virtuozitása tiszteletet ébreszt a babérjaira törő idősebb és fiatalabb zenészek köreiben egyaránt. A Landaya vezetője, Ousmane Dembele stúdiózenészként bejárta már Belgiumot, Franciaországot, Olaszországot, Spanyolországot. Játékát a bécsi közönség nem ismerhette meg, ám hangszere iránti elkötelezettsége messze földön híressé tette őt.

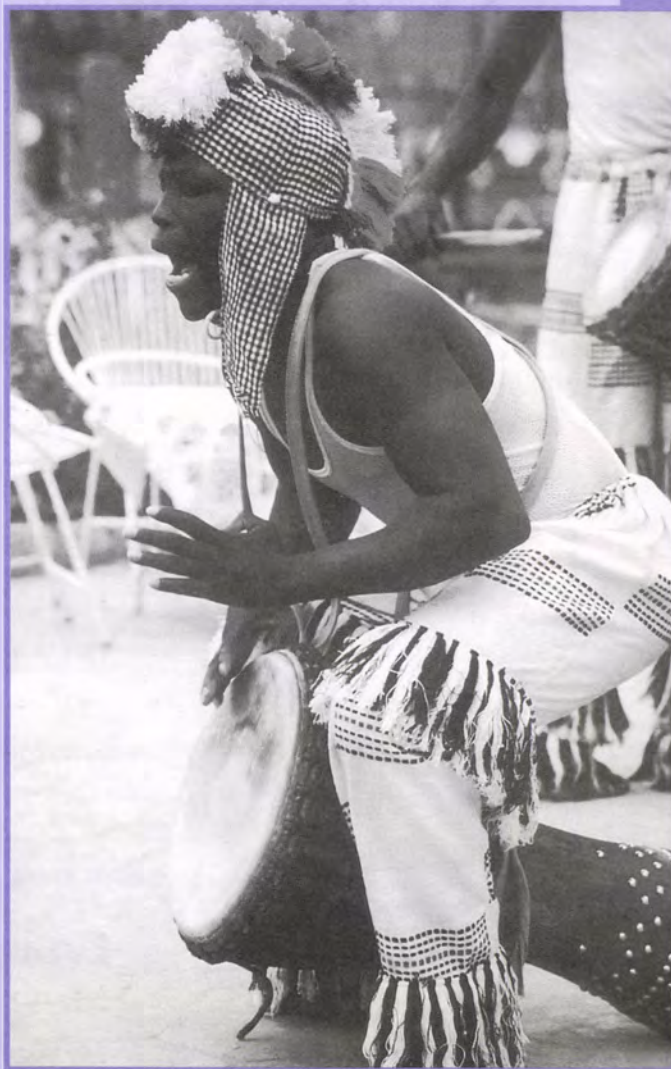
A koncert

„Azt hiszem, ma nagyon jó formában vannak” – jegyezte meg az Afrika–Ázsia Intézetben az egyik szervező május 7-én délután hat óra körül, amikor még azt se lehetett tudni, hármán fognak-e ülni a viszonylag kicsi teremben, vagy háromszázan. Fél óra múlva a pótszékek tömegét kellett innen-onnan beszerezni, hogy ne a csillárra kényszerüljön felcsimpaszkodni a megállás nélkül to-

A Landaya Group: balról az első Moussa; jobbról a második Issiaka djembével; lent jobbra Mamadou az együttes fő hangszerén, a balafonon játszik

duló közönség. Mamadouék játékos hangulata tehát megalapozottan bizonyult, és nem kellett kétszer kérni őket, hogy kezdjék, Andreas alig tudta végigmondani bevezető ismertetőjét. Az első dobszám közepes gyorsaságú, tizenkét nyolcados tempója után a balafonnal kísért vokális darabok következtek, amelyek során Moussa anyanyelvén, dzsolául epikus bőséggel énekelte meg európai kalandjaik végeláthatatlan történetét, kitérve itteni ambícióik tetemes lajstromára. A darabok nagy része saját szerzemény, a régi darabok felkutatása, leporolása szinte ismeretlen gyakorlat, a tradíció teljesen más alapon, az improvizáción nyugszik. Nem hagyományok „ápolásáról” van tehát szó, hiszen ezek a hagyományok – lévén nagyon is élők – nem szorulnak ápolásra. Ehelyett az előző generációtól kapott stílusban mesélik el mindig aktuális élményeiket, egy-egy személyes eseményhez fűzött kommentárjaikat, amelyek nyilvánvalóvá teszik ezeknek az embereknek a zene iránti elkötelezettségét, a zene iránti elkötelezettségéről a fotó alapján is könnyűszerrel fogalmat alkothatunk

A koncert ilyen lassú sodrású szakaszait újra meg újra pattogós „djembepárbajok” váltották fel. Ezekre mindig jellemző a kifinomult kommunikativitás. Moussa, Issiaka és Mamadou szólói egymást váltogatták, igyekezve figuráikkal, ritmusuk összetettségével felülmúlni az előtűk szót, és a leggyorsabb kibontakozás is frappáns, pontos zárattal ért véget. A fokozás a koncert végén elkerülhetetlen volt: szédületes tempóban, elképesztő lendülettel forgott a ritmus kereke, amit a közönség ráadást követelve ünnepelt. A művészek azt mondták, bár a

Ousmane Dembele, a Landaya vezetője: a zene iránti elkötelezettségéről a fotó alapján is könnyűszerrel fogalmat alkothatunk

djembe egyetlen fából van kifaragva, és nagyon masszív, két-három koncert után „meghal”, ennyit bír ebből az iramból, újat kell csinálniuk maguknak.

A koncert után nem mentek még haza, egy-két hangszerrel a hónuk alatt jó ideig eltűntek a városban.

Egyenlítői Afrika erdeiben egyszer megmutatták egy ottani falu lakóinak Davis, Coltrane, Parker zenéjét. Az öregek mosolyogtak, és szívből sajnálták „ezeket a tehetséges gyerekeket, mert a zenéjük nem forog”. Ezen a vidéken és Burkina Fasóban is, ha elkezdnek zenélni, ha beindul a ritmikus kerék, az rendszerint két-három napig egyfolytában, megállás nélkül forog. Forgott Bécsben is, igaz, csak két órán keresztül, de a közönség hallgatta volna talán még egy hétig is.

H. Magyar Kornél

MATÁV - WOMUFE

VII. BUDAPESTI VILÁGZENEI FESZTIVÁL

1999. július 6. (kedd)

- 19.00** **Ghymes: „Rege”** (lemezbemutató koncert)
- 20.30** **Channe Nussbaum & Spielniks** (Dánia):
„jid-pop” – klezmer etno-jazz
- 22.00** **Fanfare Ciocarlia** (Románia):
*a fergeteges romániai cigány rezesbanda
őrületes regáti groove-val szaggatja a színpa-
dot – nem véletlenül tartják a „leggyorsabb
romák”-nak őket*

1999. július 7. (szerda)

- 19.00** **Lovász Irén és a Makám Workshop:**
*az együttes mind a 12 tagja fellép kifejezet-
ten erre az alkalomra komponált műsorukkal;
közreműködik: Balogh Kálmán, Grensó István,
Krulik Zoltán, Lengyelffy Miklós, Dész András*
- 20.30** **Stella Chiweshe** (Zimbabwe):
*a trióformáció mbirán és más afrikai ütő-
hangszereken kíséri a művész transz közeli
énekét*
- 22.00** **Mynta** (India–Svédország):
*az együttesben két káprázatos indiai muzsi-
kus, Fazal Qureshi és Shanka Mahadevan is
közreműködik. Fazal Qureshi Zakir Hussain
öccse, és persze Alla Rakha, a legendás tab-
lás fia (Alla Rakha India legnagyobb tablása,
ő kísérte ötven éven át Ravi Shankart)*

Diana Krall

Diana Krall

When I Look In Your Eyes

• Verve Music Group – Universal •

Mem illő, hogy a kritikus olvasói elé tárja lelkét, s a saját nyavalyáival hozakodjon elő ahelyett, hogy a bírálható műről és művészről beszélne. Vétve ez irratlan szabály ellen, most mégis ki kell jelentenem: nem vonz különösebben a feladat, hogy nagy sztárok munkáiról szóljak. Kicsit zavarnak. A hírnév olyan magasba emeli őket, ahová már nem látok el tisztán. Amikor beszélek róluk, nemcsak a muzsikust, hanem a divatjelenséget is eszembe jut, s energiám egy részét kénytelen-kelletlen arra használom, hogy megpróbáljam elkülöníteni a művészt egy művészeti kultusz tárgyától, a személyt a személyen kívülitől.

Jelen írásom tárgya sztár. Korábban az Impulse! kiadó legféltettebbben őrzött kincse, ma az Impulse!-t is magába fogadó Verve Music Group egyik csillaga, akit a májusi Down Beat lakonikusan „label darling”-nak nevez. Ismereteim szerint a mai jazz csupán két énekesnőt ismer, aki efféle jazz-megasztárnak nevezhető: a másik Cassandra Wilson.

A fekete Cassandra sötétségelvű, obskúr, zenéje nekem néha kicsit fülledt. A Time of the Season utánozhatatlanul bűgja a fülembe. Dalait nem lehet nagy adagokban fogyasztani. Amikor egy örökzöldet vagy egy régi popslágeret kifordít önmagából, és újjáteremti, lebilincselő.

A szőke Diana egészen más. Mintha minden hangot precízen megtervezne albumain. Gyönyörű orgánuma van: kontraaltja épp csak annyira rekedt, amennyire a repertoárja jelentős részét kitevő standard darabok izgató előadásához kell. Krall világosságelvű és konzervatív: amikor lemezünkön elénekli a Pick Yourself Upot vagy a Let's Face The Music And Dance című Irving Berlin-darabot, nem tér el jelentős mértékben a klasszikus felfogástól (Anita O'Day); dalválasztásai is a legjobb értelemben hagyományhűek. Művészeti rokonait hiába keresnénk a vele egykorúak között: Carmen McRae vagy Shirley Horn neve kínálkozik inkább az összevetésre. A tónusok hasonlóak, a kidolgozás gondossága is közös. Csak míg a korábbi generációhoz tartozó két előadó gyakran ironikus, Krall szinte sosem. Talán még nincs is itt az ideje, hogy az legyen. Érzelmével gazdaságosan bánik, és nem bíz semmit az ösztöneire. Viszont olyan pontos ismeretei vannak idiómáról és mértékről, hogy albumát hallgatva nem is nagyon figyelünk Malone gitárjátékára és a többi menő stúdiózenész teljesítményére; néha ráeszmélünk, hogy a szőke énekesnő zongorán is kíséri magát, akárcsak McRae vagy Horn. S hogy a

Diana Krall – zongora, ének; Russell Malone – gitár;
John Clayton – bögő; Ben Wolfe – bögő;
Jeff Hamilton – dob; Lewis Nash – dob;
Larry Bunker – vibrafon;
nagyzenekar (arrangement: Johnny Mandel);
karmesterek: Eddie Karam és Johnny Mandel)

mostani lemezen egy Krallhoz méltó nagyzenekari, illetve vonóskíséret színez egy-egy felvételt. Nem számít. Erről akkor kellene részletesebben beszélni, ha a szólista alkalmas, másodosztályú jelenség lenne, akit bírálója úgy mentegetne, hogy helyette a zenekarát dicséri. Itt erre nincs szükség, sőt. Itt minden az énekhang. Ismétlem: nem szeretek sztárokról írni, kicsit zavarnak. A When I Look In Your Eyes azonban nem hagy időt az efféle fanyalgásra. Nincsenek üresjáratok, minden (minden!) szám izgalmas élmény. Igaz, ívüket mintha nem ösztönösen, hanem profi mesterségbeli tudással húzták volna meg. Ha ez baj egyáltalán. Az előadás kikezdetetlen.

Máté J. György

Fotó: LUKÁCS György

A legenda árnyéka

James Lincoln Collier

ELLINGTONRÓL

Duke Ellington születésének 100. évfordulója alkalmából a Magyar Jazz Szövetség emlékestjén James Lincoln Collier tartott előadást Ellingtonról, majd a Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola Jazz Tanszékének big bandje játszott Ellington-számokat László Attila vezetésével. A New York-i Collier – akinek meghívását főleg Gonda Jánosnak köszönhetjük – régóta vezető tekintély Ellingtonnal kapcsolatban. Duke Ellington című könyve 1987-ban jelent meg, és híres jazztörténeti áttekintése is, a *The Making of Jazz*. Előadása után nyilatkozott a Gramofonnak, ezzel nyitjuk a centenáriummal kapcsolatos cikksorozatunkat, melyet az évfordulóra kiadott lemezek ismertetésével folytatunk.

GRAMOFON: Ellingtonról szóló előadásában azt mondta, hogy a centenárium alkalmából nagyobb ünneplésben részesül Ellington zenéje, mint valaha bármelyik jazz-zenész, sőt nagyobb ünneplés lesz, mint amit valaha zenész kapott. Vajon miért?

JAMES LINCOLN COLLIER: Nehéz ezt megmondani, több oka is van. De azt kell mondjam, hogy Ellingtont legenda veszi körül, misztika lengi be, úgy látják, mint emberfeletti lényt, besorolhatatlan figurát, a jazzmuzikusok fölött lebegő valakit, és szerintem ebben van némi túl-

zás. Ettől függetlenül kétségtelen tény, hogy zenéje tovább él, és véleményem szerint tovább is fog élni. Szerintem a rövid művei, amelyeket a főiskolás-zenekar is játszott, fenn fognak maradni, a hosszabb művek kevésbé, mint amilyenek a Sacred Concertek. Ezt meg is írtam az Ellingtonról szóló könyvemben, és sokan támadtak miatta. De én tényleg nem hiszem, hogy a hosszab szvitiek olyan nagyon jók lennének. Mindegyiknek vannak erényei és hibái, és néhány csodálatos része, de szerintem nem érnek föl a rövid számokhoz, amiknek Ellington igazi mestere volt.

G: Az alapos zenei tanulmányok hiánya miatt gondolja így? Hogy az átfogóbb zenei formákhoz nem volt olyan biztos érzéke, mint a rövidebbekhez?

J. L. C.: Igen, és ezt nemcsak én mondom, hanem sokan mások is. Ezekkel a művekkel az a probléma, hogy Ellington sosem tanult zenét komolyan, és ezért nem volt fogalma olyan dolgokról, amiket mások, akik viszont tanultak zenét, eleve adottnak vettek. Újra fel kellett találnia a kereket. És bár fiatalkorában megmondták neki, hogy tanuljon zenét, ehelyett inkább átrágtta magát a nehézségeken, ami nem is mindig sikerült. A nagyobb szerkezeteknek irányt kell szabni, fejlődniük kell, ehelyett ő a nagyobb művekkel is úgy próbálkozott, ahogy a rövi-

debbekkel, hogy darabokból rakta össze őket, de a nagyobb művekből éppen ezért hiányzott a kohéziós erő. Három percben nincs különösebb szükség fejlődési vonalra. A hangszín és hangzás kontrasztja elég, de a hosszabb kompozíciókhoz több kellett volna, kár, hogy sosem tudta elvégezni az ehhez szükséges tanulmányokat.

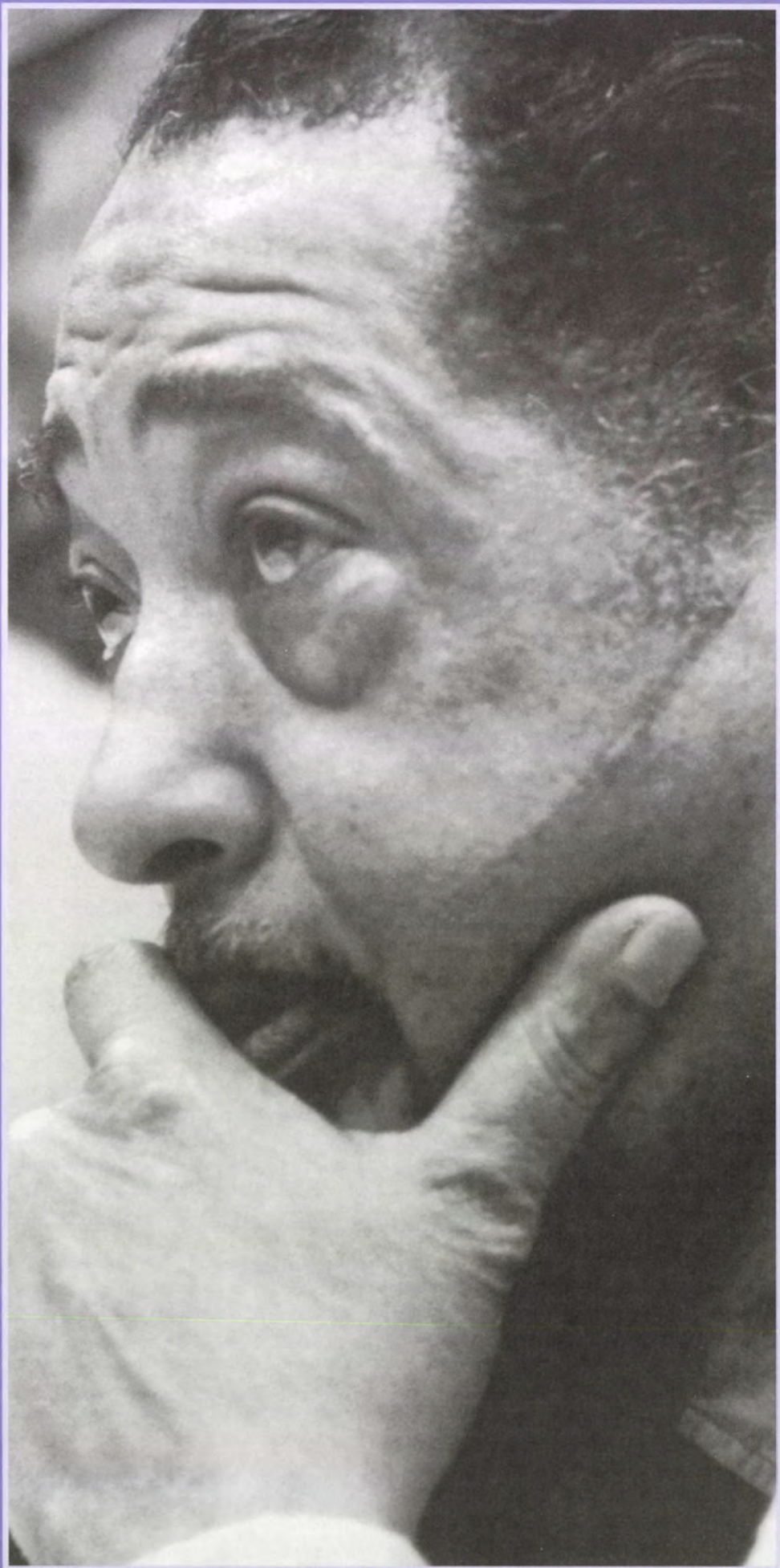
G: *Mi lenne az az öt Ellington-felvétel, amit arra a bizonyos lakatlan szigetre magával vinne?*

J. L. C.: Csak öt?... Mindenképpen a Ko-Ko, amiről beszéltem is, mert nyilvánvalóan egy csomó mindennek, amit Duke addig csinált, a kiteljesedése. Erős, egyszerű alapdallam, csodálatos trombonszóó Tricky Sam Nanton-tól, szerintem fantasztikus zene. Az viszont nem jellemző benne Ellington-ra, hogy alig van benne szóló, csak az az egy hosszú Nanton-féle. A Harlem Air Shaftet is nagyon szeretem, ez is összetettebb, bonyolultabb, mint sok más szerzeménye. Ebben egy New York-i lakás illatait, hangjait, zajait próbálta megidézni, ez az egyik kedvencem. Egy másik hasonló hangulatú darab az East St. Louis Toodle-O, ami szerintem nem maradhat ki. Mindig szerettem a Rockin' In Rhythm-et a kemény szvinges ritmusáért. Nagyon jó a Main Stem ritmusa is, ráadásul kiváló szólókkal. Ötödiknek... nehéz dolgom van, de talán az Old Man Blues vagy mégis inkább a Cotton Tail, amit hallottunk is a koncerten az imént. Csodálatosan van megírva a szaxofonkórus, aminek Ellington igazi nagymestere volt, és ott az a híres Ben Webster-tenorszóó is. Úgyhogy talán ez az öt, de olyan nagy a választék, hogy másik öt felvételt választva éppen olyan nyugodtan elvonulhatna az ember arra a lakatlan szigetre.

G: *És hogy tetszett a jazz tanszék nagyzenekara?*

J. L. C.: Állati jók. Tudja, ez nagyon érdekes, akárhova megy az ember a világon, meglepően jó főiskolai zenekarokat hallhat. Ez a zenekar is éppen olyan jó, mint akármelyik ilyen zenekar az Egyesült Államokban, mind jók. Persze ez egy főiskolás-zenekar, nem minden szempontból érte még el a professzionális szintet, de azt nyugodtan mondhatom, hogy állati jól szólt, nekem elhiheti.

Zipernovszky Kornél

Duke Ellington

Duke Ellington

Such Sweet Thunder

• Columbia Legacy – Sony •

Sony Music is kivette részét a Duke-cen-tenárium megünnepléséből. Anyag bő-ven áll rendelkezésére, hiszen a Colum-bia, melynek jogai a CBS-től hozzá kerültek, 1956–57-ben, a felvételek készítése idején kétségkívül Amerika (és egyben a világ) legerősebb kommersz lemezcége volt. Itt készített felvételeket Miles Davis, Dave Brubeck, Benny Goodman, Louis Armstrong, és nagyjából az egész évtized során Duke Ellington is, akinek pár hó-nappal korábban az 1956-os newporti jazzfesztiválon aratott hatalmas sikere újból az érdeklődés középpont-jába helyezte őt és zenekarát.

Ez az időszak Ellington munkásságának a 30-as évek végi – pályájának csúcspontjaként számon tartott – korszakához mérhető. Ekkori albumai kivétel nélkül csodálatosak. A 40-es években meglehetősen rosszul fogadták első nagyszabású művét, a Black Brown and Beiget, s utána hosszú ideig nem volt kedve nagyobb lélegzetű kompozíciókat írni. A darabot 1958-ban új-ra felvették, és ezzel megkezdődött az egész lemeze-keket kitöltő szvitiek komponálása és felvétele.

A Such Sweet Thunder a kanadai Ontario állambeli strat-fordi Shakespeare fesztiválra készült. Címét a Szent-ivánéji álom IV. felvonásának első színéből kapta, amely Arany János fordításában így hangzik: „Nem hallék saha / Oly zengő zürzavart, oly méla dörgést.” Duke ezen a lemezén néhány Shakespeare-hős portré-ját (karikatúráját) kísérelte meg zenében lefesteni. Meg kell jegyeznünk, a kompozíciókat Ellington Billie Stray-hornnal közösen jegyzi, és mint általában, itt sem tudni, hol kezdődik az egyik és hol a másik mester munkája. Az eredeti mono LP 36 perces volt, a mostani pazar ki-vitelű CD-kiadáson közel 77 perc zene hallható, nagy-részt első ízben sztereóban. Felmerül a kérdés, hogy mi is ez a plusz csaknem 40 perc zene, ahogy érdemes néhány szót ejteni arról is, hogy a sztereó divatba jötté-vel és kétségtelen előnye dacára mégis miért csak most kerültek ezek a felvételek sztereó kiadásra.

A CD első 12 darabja maga az eredeti LP, a bonus tra-ckek alternatív felvételeket és néhány, az eredeti leme-zen nem szereplő kompozíciót tartalmaznak szintén több (többnyire összevágott) változatban. A vágásokról jut eszembe, hogy azok helyeit a CD indexszámokkal jelzi, ezek drágább lejátszókon jeleníthetők meg, főleg komolyzenei felvételeken használják egymásba folyó zenei részek megkülönböztetése céljából. A mellé-kelt füzetecske pontos tájékoztatást nyújt: melyik részlet melyik felvétel során készült. A mono-sztereó rejtély oka az, hogy Duke Ellington a Columbia annyira komolyan vette, hogy a koncerttermi komolyzenei felvételekhez ha-sonlóan az egyes darabok közötti szüneteket nem kísü-keftetéssel, hanem a stúdió – és a benne tartózkodó zené-szek – élő csendjével akarta kitölteni. Nos, az Ellington-zenekar zenészei bármennyire is profik voltak, a New

York-i filharmonikusok egy dologban kétségkívül jobbak voltak, mégpedig abban, hogy ha nem kell játszani, csendben maradjanak. Ez volt azonban a kisebbik probléma. A nagyobb technikai jellegű. Bár 1956–57-ben a sztereó technika már alkalmazható volt, a zene-ka-r elhelyezkedésében, illetve a mikrofonozásban már néhány centiméteres eltérés nagyon is hallható különbsé-geket okozott a sztereó képben. Ezt a problémát a szak-emberek később kiküszöbölték, de ne feledjük, hogy a Such Sweet Thunder a sztereó technika első napjaiban készült, ráadásul csak az utómunkák során derült fény az addig ismeretlen sztereókép-problémára, amikor már késő volt. A Columbia tehát a mono kiadás mellett dön-tött, az aktív csend alkalmazásával.

De beszéljünk végre a zenéről! A címadó darab inspi-rációja Othello, akit Ray Nance trombitája személyesít meg. Sonnet for Caesar a szvit 4 szonettje közül az első. Ez a darab tele van váratlan diszsonáns harmó-niai fordulatokkal, főszereplője Jimmy Hamilton. Hank Cinq (V. Henrik) Britt Woodman számára íródott, erre a darabra emlékszem Duke budapesti koncertjéről. A Lady Mac egy jazzvalcer, szolista a csodás Clark Terry. Ellington szerint „bár nemesi származású volt, úgy hisszük, egy kis ragtime is volt a lelkében”. Három klarinét kíséri Jimmy Woode bögészólóját az Othello inspirálta Sonnet in Search of a Moorban. A Telecas-ters esetében Duke két különböző drámából vette a sze-replőket. A Macbeth három boszorkánya a három trombon, majd Harry Carney személyében megjelenik Jágó. Az Up and Down Puck mesterkedéseiről szól, szereplője a Szentivánéji álom két halandó párja Jimmy Hamilton klarinétja Ray Nance hegedűjével, illet-ve Russell Procope altója Paul Gonsalves tenorjával, va-lamint a tündérpárt Oberont és Titániát megszemélye-sítő Johnny Hodges altszaxofonja John Sanders harsó-nájával. Clark Terry Puck, akinek híres „Lord what fools these mortals be” („Be bolond az ember faj”) idéze-tének szinte szavait halljuk Clark szólójának elején. Sis-ter Kate szonettje Makrancos Kata történetét meséli Quentin Jackson plungeres csodálatos szólójával. Az egész darab során szinte végig csupán néhány szaxo-fon kíséri „Butter!””. Ez a kompozíció az egyik kedven-cem a lemezről, a másik a következő Star Crossed Lo-vers. Johnny Hodges mint Júlia és Paul Gonsalves mint Romeo. Ez a gyönyörű darab még egy változatban szerepel a CD-n, valamint Pretty Girl címen a kompozí-ció első felvételi napjáról egy csaknem kilencperces vál-tozat többszöri nekifutással (hogy a kedves hallgató né-mi betekintést nyerhessen, milyen nehéz feladat egy ilyen szívbe markoló ballada felvétele). Madness in Great Ones az elmezavart színlelő Hamlet. Tökéletes a hangszerezés, végül a főszereplő Cat Anderson eltűnik az éterben. Az egzotikus Half the Fun a Niluson hajózó Cleopatra Johnny Hodges megszemélyesítésében. An-tonius lemaradhatott a hajóról, mert nem halljuk zenei jelenlétét, és talán ezért a Fele élvezet cím. Az eredeti szvit záródarabja a Circle of Fourths, ha Négyek ciklu-saként értelmezzük, Shakespeare négy fő művészi ér-

Duke Ellington – zongora, Cat Anderson, Willie Cook, Ray Nance, Clark Terry – trombita, Quentin Jackson, John Sanders, Britt Woodman – trombon, Jimmy Hamilton, Russell Procope, Harry Carney – szaxofon, klarinét, Johnny Hodges, Paul Gonsalves – szaxofon, Jimmy Woode – bögő, Sam Woodyard – dob

deklodási területét jelképezi: a tragédiát, komédiát, tör-ténelmet és a szonetteket. Ha zeneileg kvartkörnek for-dítjuk, a darabban felvonuló mind a 12 zenei hang kvart hangközönkénti egymásutánja jut eszünkbe, me-lyek a darab szolista, Paul Gonsalves csodás szólóját képező akkordok alaphangjai.

Maradt még három, az eredeti kiadásról hiányzó, nem kevésbé nagyszerű kompozíció több változatban. A Su-burban Beauty mintha a Satin Doll, illetve Basie One O' Clock Jumpjának házasságából született gyermeke len-ne. Az A Flat Minor egy ún. modern blues harmóniame-netre írt, szinte Charlie Parker stílusú bop unisono téma, melyet az egész nagyzenekar ad elő, majd egy Hodges-szólo, egy tipikus Ellington-tutti, végül Gonsalves szólója zárja a felvételt. A Café Au Lait témájában a szaxofon-kórus dominál, szolista Ray Nance trombitán.

A Such Sweet Thundert, Duke Ellington és Billy Stray-horn e remekművét csak most ismerhettem meg teljes egészében. Mondhatom, hírnevére méltán rászolgál, Ellington boszorkánykonyhájának egyik legcsodálato-sabb remeke. Ellington hírneve, mint századunk egyik legnagyobb komponistája, nagyrészt egész lemez ter-jedelmű szvitjein alapult, a zenei fejlesztés nem volt erős oldala. Igazi hozzájárulásai a rövid darabokban, a háromperces formákban történtek. A Shakespeare-da-rabok maximum négypercesek, tehát ez az az elem, amelyben Duke Ellington igazán mesteri volt. Végezetül hadd idézzem Ellingtont Shakespeare-el kapcsolatban: „Élek a gyanúperrel, hogy ha Shakespeare itt volna kö-zöttünk, maga is jazzrajongó volna – értékelné a csa-patszellelnek és a közvetlenségnek ezt az ötvözetét, a műveltségét és a humorét, mindazon elemét, amely ré-sze a nagy jazzprodukciónak.”

Friedrich Károly

Duke Ellington

Plays Standards

• Columbia – Sony Music •

bár az ilyesmi nem mérhető egzakt módon, Ellington – Armstrong mellett – bizonyosan a legismertebb, de vitathatatlanul a legelismertebb művész a jazz immáron közel egy évszázados történetében. Díjainak, kitüntetések közöttük a francia Becsületrendnek is, egyetemi díszdoktorátusainak se szeri, se száma, munkásságát nem csupán a jazz, hanem az egyetemes zenetörténet szerves részeként értékeli. Az éppen száz éve született és negyedszázada elhunyt „Herceg” rendkívüli életművet hagyott ránk: kompozícióinak száma meghaladja a kétezeret, sőt vannak olyan vélemények is, hogy a kisebb dallamtörredékekkel együtt, melyeket csak úgy papírcetlikre írogatott, elérhetik az ötezeret is. Igazán ismert és népszerűvé persze nem a nagy ívű, terjedelmes zeneművek, hanem a standardekké vált szerzeményei és természetesen a közel ötven éven át szinte azonos összetételű és hangzású big bandje tette. Ez a 15–18 tagú zenekar idővel szinte „intézményé” vált, korszakoktól és stílusoktól független, önálló életet élve járta a saját útját. A Sony „This is Jazz” sorozata a Columbia lemezkiadó szerződésében dolgozó jazzművészek korábbi felvételeiből ad válogatást Mingustól Monkig. Ellington esetében nem volt könnyű dolguk, hiszen vagy negyven LP

jelent meg tőle csak a Columbiánál. Ebből a gigantikus zenei anyagból a CD-re felvett 13 számot mindössze hat LP-ről válogatták, s mint minden ilyen esetben, itt is vitatható, mennyire sikerült a rendelkezésre álló egy órában a nagyszabású életművet bemutatni. Mindenesetre arra törekedtek, hogy a nagyzenekari felvételek mellett kisegyüttesek, sőt egy Ellington-trió is helyet kapjon, és ha már jazzslágerekről van szó, akkor négy énekest is megismerhessen a hallgató. Két felvétel ilusztrálja a már a 30-as években is világhírű zenekar akkori hangzásvilágát, az összes többi 1956–64 között készült, Ellington pályafutásának kiemelkedő időszakában. Bár standardjei több dupla CD-t is megtöltenének, erre a válogatásra csak három fért.

A lemezt stílszerűen a Music USA révén a világ legismertebb jazzdallamává avasztált Take the A Train indítja (kár, hogy egy másik változatban, pedig az a híres „letét” is Columbia-felvétel), amellyel az Ellington-koncertek is kezdődtek, lévén a zenekar szignálja. Ilyen emlékművet még metróvonalnak nem állítottak, igaz, hogy az A jelzésű vonat Harlemben röpít. Kiemelkedő Rosemary Clooney bársonyos énekhangján a Sophisticated Lady, és ha valaki igazi csemegére vág, itt az I Can't Get Started a senkivel össze nem téveszthető zongorajátékkal – trióban. A St. Louis Blues és a Body and Soul érdekessége, hogy egy kilenctagúra redukált band adja elő, így még inkább érvényesülnek a sztár szólisták, mint Clark Terry vagy Paul Gonzalves, a Mood

Indigo pedig még 1964-ben is felidézi a 20-as és 30-as évek harlemi jazzdzsungelét.

A válogatás – a dolog természetéből adódóan – nem tartogat meglepetéseket, az idősebb jazzrajongók ezeket a felvételeket már évtizedekkel ezelőtt hallhatták. Ugyanakkor kiváló kezdőpont az Ellington művészetével való megismerkedéshez, annál is inkább, mert újabb példája a közkeletű igazságnak, hogy Ellington hangszerelése csak saját zenekarával szólalnak meg tökéletesen. A lemez ismert számokból álló repertoárja akár háttérzeneként is jó szolgálatot tesz.

Márton Attila

Erroll Garner

TContrasts

• EmArcy – Universal •

egyedülálló jelenség a jazztörténetben Erroll Garner, akinek népszerűsége hosszú időn át Petersonéval és Brubeckével vetekedett. Lemezei már a negyvenes években nagy példányszámban fogytak, de a csúcstól alighanem az ötvenes években érte el, amikor triójával olyan LP-eket készített, mint a Concert By the Sea. Garner autodidakta volt, a koltját (a legtöbb forrás szerint) nem ismerte. Ennek ellenére már tízéves korában fellépett a nyilvánosság előtt. Pályafutásának elején többek között Don Byas és Charlie Parker együtteseiben játszott, de a későbbiekben mindvégig a zongora-bőgő-dob trió volt a kedvenc formációja, néha a szólózongora. Amikor trióban játszott, a másik két partner gyakorlatilag az állandó kísérelő szerepét töltötte be, bőgő- vagy dobzó szerepe sosem volt a produkcióban. Lemezeit mindig a zongora hangereje dominál, a másik két hangszerrel gyakran csak sejtetni lehet a háttérben. Ez azonban sohasem zavart, hozzátartozott Garner jellegzetes stílusához. Játékát némi gyakorlattal pillanatok alatt fel

Erroll Garner

lehet ismerni gitárszerű, negyedekben lüktető balkézki-séretéről. A Contrasts című CD tizenhárom felvételt tartalmaz 1954-ből, bő 50 percben. Az eredeti, hasonló című LP két népszerű örökzölddel egészül ki. A műsor egy lendületes szvinggel indul, feltűnő, hogy a 35 évvel ezelőtti felvétel ma is milyen friss zeneileg, valamint hangtechnikailag, hála az új kiadásnak. A zenei varázslat a második számnál kezdődik, az I've Got The World On A String jól ismert témája úgy szól meg, ahogy a legszebb Garner-balladák: líraian, szentimentálisan, érzéken. Ezután Porter, Ellington és mások örökzöldjei következnek, egytől egyig kitűnő feldolgozásban, színes improvizációkkal. Később különleges jazztörténeli érdekességet hallunk, Garner saját szerzeményét, a Mistyt. E lemezzel indult hódító útjára '54-ben ez a csodálatos ballada, amely azóta is számos jazzelőadó kedvence hangszeres és énekes változatban egyaránt. Garner és triója előadásában mesészen szól az eredeti verzió. Ezután még három standard következik, s máris vége a lemeznek. Különös módon a jazzvilág a hatvanas-hetvenes években kissé megfeledkezett az egykori kedvencről, Garner távozása szinte feltűnés nélkül történt 1977-ben, 56 évesen. Ám ahogy az gyakran lenni szokott, lemezeinek újrakiadása meg-

Erroll Garner – zongora, Wyatt Ruther – bőgő
Eugene „Fats” Heard – dob, Candido Camero – konga

állás nélkül folyik. Úgy gondolom, egyetlen jazzgyűjteményből sem hiányozhat Erroll Garner valamelyik lemeze, hiszen muzsikája olyan színfolt a palettán, amely semmi máshoz nem hasonlítható.

Deseő Csaba

János Mazura & György Vukán
with the Creative Art Trio

I Let the Song...

• Periferic Records – Stereo Kft. •

J á n o s M a z u r a
& G y ö r g y V u k á n

bizony nem könnyű a dolga annak a muzsikusknak, aki a tubát választotta. Ez nem fizikai értelemben értendő, bár úgy is igaz. Ha valakibe több muzikalitás szorul, mint amennyi e hangszer hagyományos szerepének kielégítésére kell, kénytelen valami „pótcselekvés” után nézni, komponálni vagy például szólístaként fellépni. Ez utóbbi szerepben sem túl hálás azonban a hangszer, mert a közönség legnagyobb része a hegedű G húrjától fölfelé hallja csak a zenét, ahol a tuba (már csak kivételes képességű játékosai számára hozzáférhetően magas) hangterjedelme véget ér. Marad végül a jazz, ahol minden hangszeren szabad játszani, sőt szólózni is! Jó néhány „egyéb” hangszer az évek során elfogadott szólóhangszerré vált a műfajban a Hammond orgonától a szoprán saxofonig, és akinek a jazztubázásról előítéletei vannak, hallgassa meg Howard Johnson Gravity nevű együttesét (Gramofon, 1997/2)!

E bevezető gondolatok után érkezünk Mazura Jánoshoz, a kiváló képességű, számos hazai és külföldi szimfonikus zenekarban megfordult klasszikus tubához, aki jazzlemezt adott ki. A lemezen a Creative Art Jazz Trio működik közre, Szalóky Béla multiinstrumentalista, Fritz József Róbert klarinét-

tos, fuvolás, valamint a My Little Suede Shoesban három ütős. A CD darabjai két stílusra, a hagyományos kíséretű, illetve a tuba mint basszushangszeres csoportba sorolhatók. Ez utóbbiak közé tartozik két duett Szalókyval és a többszörös rájátszással készült, egyedül Mazura által játszott Satin Doll. A triókíséretes darabok könnyed, nem túl modern mainstream stílusúak. A trió nagyon jól játszik, szinte lubickol a számára egyáltalán nem megerőltető szituációban. Fritz József Róbert alig húszesztendő, ígéretes tehetségű klarinétos, néha a dixieland, néha Eddie Daniels hatásait hallom játékában. Jólesik hallani, hogy valaki foglalkozik modern klarinétzással idehaza. Úgy érzem, a klarinét jobban fekszik neki, mint a fuvala, melyet a Doxyban használ. A nem jazzmuzsikus, jazzt játszó klasszikus zenészek leggyakoribb hibái a következők: általában siet a ritmusuk, a jazz triolás lüktetése inkább a pontozott ritmusok „lovacsokázása” felé hajlik, vibratójuk a jazz hangzásától idegen. Mindez egy szóval a szving hiányként jellemezhető. Ehhez jön aztán az improvizáció dallamának, hangjainak megválasztása. Mazura esetében a hangok nagyon jók, nemcsak diatonikusan stimmelnek, de a Parker-darabok (három is van a lemezen) alterált igényeinek is megfelelnek. A szving hiánya, ha kismértékben is, sajnos megvan. Érdekes, ez leginkább a témák megformálásában és a basszusjátékban zavaró, az improvizációkban kevésbé. A

lemez hangszerezéseit is Mazura János készítette, ezek szellemesek, jól alkalmazza a klarinét és a tuba távoli fekvéseit. A Satin Doll és a My Little Suede Shoes blokkakkordos tubafelrakásai is jópofák. A trió mellett a lemez szenzációja Szalóky Béla, aki itt három hangszeren is játszik. Fő hangszere a harsona, egy felvételen az I Let The (sic!) Song Go Out Of My Hearton hallható, Carl Fontana, Bill Watrous stílusára emlékeztetve. A Bye Bye Blackbirdön szárnykürtölt, az erős Clark Terry-hatások mellett Warren Vache, valamint Ruby Braff ízei érezhetőek. A többi felvételen euphoniumon, magyarul baritonkürtön játszik. Ez a szárnykürtnél egy oktávval mélyebb, illetve a tubánál egy oktávval magasabb rézfúvós hangszer az előbbiekkal közös hangszercsaládot alkot, melyet Adolphe Sax (a saxofon konstruktőre) kreált. E hangszernek nem sok jazzelőzménye van, Béla játéka leginkább a ventiltarsonás Bob Brookmeyerre emlékeztet. Érdemes még megemlíteni, hogy Szalóky dallamos játéka úgy modern, hogy a jazz legnemesebb, sokszor régi stílusú hagyományából indul ki, ami nagyon szimpatikus hozzáállás. Összefoglalva: nem csak rézfúvós sovinizmusom miatt találok sok kellemes pillanatot a nagyon tehetséges Mazura János CD-jén, amely egyben hangmérnöki diplomamunkája a filmművészeti főiskolán.

Friedrich Károly

Chuck Mangione

The Feeling's Back

• Chesky – Karsay és Tsa. •

C h u c k M a n g i o n e

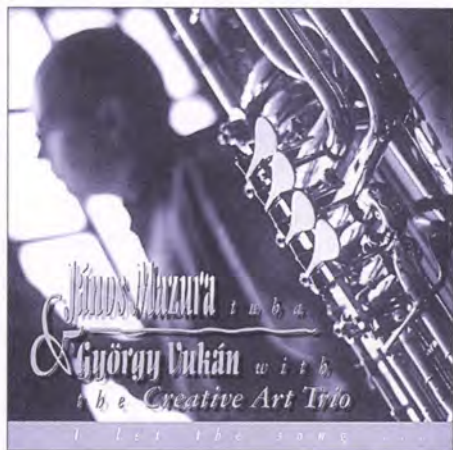
60-as években még úgy tűnt, Chuck Mangione beboprombitás és -szárnykürtös lesz. Játszott Dizzy Gillespie-vel – aki a Mangione család jó barátja volt –, Ron Carterrel és Sam Janesszal, tagja volt Woody Herman, Maynard Ferguson és Art Blakey együttesének, bátyjával, Gappel 1960-tól öt éven át vezeték a Jazz Brothers nevű, hard bopot játszó bandát. Majd a 70-es években változott hangvétele, lágy latin jazzt játszva nagy rajongótáborra tett szert. Az 1977-es Feels So Good című pop-jazz albumával aratta eddigi legnagyobb sikerét. Most, három év szünet után első Chesky lemezén a feeling visszatér.

Mangione a húsz évvel ezelőtt maga által kijelölt utat járja tovább, amelyen a régiek közül elkíséri Gerry Niewood fuvolista. Cliff Korman új ismeretség

számára, aki, úgy tűnik, igen jól bevált: teljesen ráértett Mangione lelkiületére, aki a hangszerezés feladatát bizta gondjaira. Jay Azzolinát a Spyro Gyrából ismerhetjük. (Mangione a nyár végén koncertezik majd a fúziós bandával, noha már Azzolina nélkül.) Paulo Braga játszott már többek között Toninho Horta, Sadao Watanabe és Joe Henderson együtteseiben is. Mindnyájukról elmondható tehát, hogy természetes közeg számukra a latin jazz, amely egyébként manapság igen közkedvelt irányzat, elsősorban az Atlanti-óceán túlsó partján. Ez az album a könnyebb zene kedvelőinek tetszésére ismét számíthat. A tudatosan megalkotott mangionei érzet megteremtéséhez elengedhetetlen motívumokat a zenekarvezető gondosan megválogatta. Egyszerű, megjegyezhető, dúdolható dallamok, olykor a végtelékig lassú tempó, andalító hangzás, amely köszönhető a vonósoknak, a fátyolosan szóló szárnykürtnek, a lágy vokáloknak és a latin lüktetést megadó dobseprűnek. Nem hiányozhattak a jól ismert, klasszikussá érett latin kompozíciók sem,

úgy mint a Manhã de Carnaval vagy a La Vie en Rose, melyek mellett négy saját szerzemény is megszólal. Am a darabok egymásutánja rendkívül monoton. Nemcsak a számok karaktere áll túl közel egymáshoz, de egyforma intenzitással is szólalnak meg. Hiába játszik mindenki pontosan, profi módon a hangszerén, a zene vértelen, nem nyújt különösebb élményt. Mondhatnánk rá, hogy kellemes, és meg is elégedhetnénk ezzel, nekem nem sikerült. Kevés az improvizáció, keveset jutnak szóhoz a kísérő zenészek, inkább a színek kikeverése a feladatuk, és közösen festik meg a Mangione által megálmodott hangulatképet, amely gondtalanságot áraszt. Az egyéni teljesítmények nem vonják magukra a hallgató figyelmét, szinte még a zenekarvezető szólista is a háttérben marad, és ügyel arra, hogy ki ne zökkentse a kellemes lebegésből azt, akit a feeling foglyul ejtett. Amikor lejár a CD, a hangokkal együtt emléük is feloldódik a csendben, és a feeling elillan, mintha nem is lett volna...

Bércesi Barbara

Mazura János – tuba,
Szalóky Béla – szárnykürt, harsona, euphonium,
Fritz József Róbert – klarinét, fuvola,
Zsoldos Béla, Basilides Lilla,
Sárközi József – ütőhangszerek,
Creative Art Jazz Trio: Vukán György – zongora,
Berkes Balázs – bőgő, Balázs Elemér – dobok

Chuck Mangione – szárnykürt,
Cliff Korman – zongora, billentyűsök,
Jay Azzolina – gitár,
Paulo Braga – dob,
Café – ütőhangszerek,
David Finck – bőgő, basszusgitár,
Kip Reid – basszusgitár,
Sarah Carter – cselló,
Gerry Niewood – fuvola, altfuvola,
Maucha Adnet, Jackie Presti, Annette Sanders – ének

Patricia Barber

Café Blue

• Premonition Records
First Impression Music – CD Bár •

Sokoldalú feminista művésznővel állunk szemben, aki ad annyit magára, hogy saját szövegeit közli a borítón, a többit viszont nem. Lemeze második kiadás, aranyrétegű CD-n, annak öröme, hogy '95-től zsinórban nyerte három éven keresztül a Downbeat zenekritikusainak díját a női vokál kategóriában. Stílusa a művelt értelmiségi klasszikus dekadenciáját idézi, ám korántsem csak a bevált urbánus jazzműfajok eszköztárát kimerítve, hanem ízlésesen elegyítve mással is. Annyiban emlékeztet Joni Mitchellre, hogy zenéjét nem lehet egyértelműen jazznek tekinteni, ám a kísérleti stádiumon is rég túl van: ennél sokkal érettebb a művésznő.

A dekadencia alapvetően racionális dolog: sokáig kell töprengeni az élet dolgain, amíg eljut az ember ebbe az állapotba, és közben sokfelé el kell kalandozni, amit Barber zenéje tökéletesen tükröz. (Ha ezek után elárulom, hogy a hölgy két diplomáját pszichológia és klasszikus zongora szakon szerezte, az szintén művészi kvalitásait igazolja). A műfaji posztmodernség másrészt persze már-már kötelező egy intellektuális zenész tolmácsolásában. Barber eszköztára az előbb említett Mitchell stílusán túl merít az egyházi zenéből, ami a fenti tematika fényében szinte természetes (a 4. darab vatikáni énekeskönyvből feldolgozás, leginkább a Kyrie Eleison misetétel egyik változatára emlékeztet), de idézi Laurie Anderson és a minimálzene avantgardizmusát is (ld. a 6. illetve a 9. tételt). Persze a festő csak akkor fesse tele a vásznat bordó hullámmokkal, ha előtte tökéletes portrét is tud rajzolni, és lám: a Yellow Car III nagyon is helyen való gyors szving, a 11-es Nardis pedig Miles Davis dinamikus darabja kifogástalan tolmácsolásban. Az uralkodó mégis a befelé forduló, bluesos beütésű lassú tételek sora, amelyek egyértelmű mondanivalója az értékvesztés és az ezen való tűnődés maga. Erről szól a rendkívül csöndes, szolid hangszerelés, amelyben mind a három stúdiózenész közreműködése példásan muzikális. Figyelemre méltó a gitáros John McLean megszólalása: a fiatal zenész több éve dolgozik Barberral, és a lemezborító máris a gitározás élvonalába helyezi, amit játéka hallatán talán kis túlzásnak vélhetnők: kitűnően elsajátította a nagyok mesterfogásait – főleg elektromos soundja és a ki-

Patricia Barber – ének, zongora
Michael Arnpol – bőgő
John McLean – gitár
Mark Walker – dobok,
ütőhangszerek, testdobolás

P a t r i c i a B a r b e r

egészítő hangerőpedál emlékeztet Frisell játéka –, saját egyénisége azonban egyelőre háttérbe szorul. Érdekes, hogy Barber néha mennyire vakmerően bánik énekhangjával: ennek sokszor hátrányait is „élvezhetjük”, fejhangan ugyanis – ami amúgy is elég kényes pont – nem elég tiszta az intonációja (ld. a 3-as számot).

Engedjessék meg némi szörszálhasogatás: úgy vélem, egy magára oly nagyon büszke minőségi kiadvány megérdemli, hogy a sajtóhibák tömegét kiirtsák belőle. Ez itt nem sikerült elég körültekintően.

H. Magyar Kornél

Acoustic Unit

Acoustic Unit

• Inakustik – Karsay és Tsa. •

em teljesen világos, hogy ez a bizonyos „Acoustic Unit” a produkció címét, a formáció nevét – esetleg mindkettőt – takarja, vagy a német kiadó arculatát kívánja tükrözni. A borítón feltüntetett formában bármelyiket jelentheti, pontosabban bármelyiknek megfelel.

Mert ugye a kiadó nevét láthatjuk (fentebb), a zene tényleg akusztikusan szól, az együttesnek pedig szintén ideális lehetne ez a név; amennyiben rendszeresen dolgoznának együtt, nem csupán alkalmilag. Ha pedig ragaszkodnánk a szokványos „főnök: cím/kiadó” formulához, akkor ez a lemez a fiatal német gitáros, Dagobert Boehm produkciója lenne. Egy kivétellel valamennyi kompozíciónak ő a szerzője, de akár a domináns muzikus szerepét is megszavazhatnánk neki, ha nem Lakatos Tóni lenne a szólólista, aki szinte tökéletesre csiszolt soundjával és befejezettnek tűnő frazeálásával már rég nem tud sidemanként funkcionálni. Egy akusztikus és azért mégiscsak improvizatív zenével kapcsolatban nem beszélhetünk a hagyományos jazz értelmében vett ritmusszekcióról, vagyis Lattmann Béla és Horváth Kornél játéka ugyanúgy külön-külön érdekes, (sőt) megkülönböztető figyelmet érdemlő, mint a másik két – előtérben lévő – kollégáé. Azért nem árt az iménti jellegzetességekre rávilágítani, mert nemcsak a kompozíciós zene

Acoustic Unit

Dagobert Boehm
– elektromos
és akusztikus gitár
Tony Lakatos
– szoprán saxofon,
fuvala
Lattmann Béla
– basszusgitár
Horváth Kornél
– ütőhangszerek

Dagobert Boehm · Tony Lakatos · Bela Lattmann · Kornel Horvath

|| SURROUND SOUND ||

egyik legfontosabb összetevője a zenei struktúrák, hangszerek, dinamikai megoldások stb. közötti arányok megoszlása, hanem minden műfajé. Talán ennyiből ki is derült, hogy ez utóbbi vonatkozásban nem stimmel valami ezen a lemezen. Az akusztikusan megszólaló hangszereseknek

tisztábban érződik az egyénisége – és az esendősége is. Persze így, azt a benyomást kelteve, hogy a hangszereket a tokból elővéve, hangolás után a muzsikuskok elkezdene zenélni, egyáltalán nem könnyű dolog, és kevesen képesek igazán jól csinálni. Ezúttal Lattmann Béla és Horváth Kornél – különösen az utóbbi – játékában nem direktben nyilvánul meg a profizmus, ezáltal az ember szívesebben szenteli a figyelmét az ő játéknak. A frontemberektől pedig joggal várnánk el, hogy az akkordokat, a szólókat ne lehessen hangról hangra valamilyen más zenei közegbe – akár nem akusztikusba – is könnyűszerrel beleképzelné. Lakatos Tóni játékában leggyakrabban örömteli a remek szólistakvalitásokon túl érzékelhető magabiztos rutin – most, végig szopránnal (egy számban fuvalán) kevésbé. Dagobert Boehm tehetséges gitáros és szerzőként is majdnem kiforrott, viszont az életpasztalatai feltehetően különböznek Ralph Townerétól. A kissé édes témák, a líra így is lehet szép, vagy inkább esztétikus, de a felszínen marad; nem hatol belénk elég mélyen. Egy zenei produkciót minősíthetünk úgy is, hogy a muzsikuskok esztétikai érzékét, kifinomult ízlését hangsúlyozzuk, de nem igazán ez az adekvát reflexió. Egyébként nekem már a néhai Trio Stendhall is hasonló volt a gondom, sőt előfordul néhány ECM-lemezen is a fent részletezett esendőség; és mondanom sem kell, hogy nem véletlenül ezek a párhuzamok ugrottak be – már az Acoustic Unit első meghallgatása közepette.

Matisz László

JAZZ AFTER HOURS

Inakustik – Karsay és Tsa.

Az INAK cég multimédiás kiadványa két CD-t tartalmaz, az első egy hagyományos korong 11 audio trackkel. Az INAK-istálló üdvöskéi: Joe McBride, Kenny Blake, The Caribbean Jazz Project, Gerald Veasley, Roberto Perera, Joyce Cooling, Eric „Scorch” Scortia és még négy szereplő előadásában elsősorban könnyed hangvételű, nagyon jól szóló fúziós zenék hallhatók rajta. A második CD-n a fent nevezettekkel 26 interjú, illetve videoklip látható. Mindegyik előadó három, illetve négy aktuális albuma is bemutatásra kerül, melyek mindegyikéről három felvétel meg is hallgatható. Ezek természetesen nem olyan jó minőségűek, mint az audio-CD

11 felvétele, hisz a 26 filmrészlet mellett mintegy 60 felvételtől van szó. A CD-ROM szoftverigénye minimum Windows '95. Ráadásul egy képernyővédőt is telepíthetünk rendszerünkre, amely a fekete képernyő különböző pontjain egy-egy INAK-lemezborítót jelenít meg felváltva.

Friedrich Károly

Gonda János

G o n d a J á n o s

A rögtönzés világa III.

• EMB Zeneműkiadó Kft. •

íváncsian várom a sorozat harmadik kötetét, és remélem, hogy a kiadvány szerves része lesz a magyar zeneoktatás mindennapjainak – ezekkel a szavakkal fejezte be Süle László e lap hasábjain közzétett elemzését Gonda János A rögtönzés világa című trilógiájának első két kötetéről. Nos, kíváncsiságát – és sokunkét – szerencsére nem kellett sokáig várakoztatni.

A harmadik rész a Zongoradarabok improvizációs és kompozíciós lehetőségekkel alcímet viseli, amiből az is következik, hogy míg az első két kötet feladatai gyakorlatilag minden hangszerre alkalmazhatók, ez kifejezetten zongoristák számára íródott. Másfelől a kötet egyfajta összegzése is az előző kettőnek, mivel ezek tusanyagára alapozva építi fel a feladatokat. Első része a Jazz Mikrokozmosz. A cím hallatán – természetesen Bartók neve mellett – Oscar Peterson háromrészes munkája és Chick Corea Children's Songsa jut eszembe. Ez a Mikrokozmosz azonban túllép az előző kettőn, mivelhogy, és ez az egész kötetre jellemző, nem csupán hangról hangra leírt darabokról van szó. Gonda János minden egyes darabhoz improvizációs feladatot mellékel. Ezek mindig követik a lépésről lépésre haladás elvét, és nagyszerűen illeszkednek az adott kompozícióhoz. (A Pattern I., illetve II. dallamvariációs feladata után például kíváncsian vártam a Ragtime-ra vonatkozó teendőt, mivel, mint tudjuk, ez két kézre, hangról hangra leírt műfaj. Nos, itt a feladat: transzponálás és memorizálás.) Nem kívánom részletezni az összes tételt, általános értelemben elmondható, hogy a kötet elejétől végig tükrözi Gonda remek pedagógiai érzékét. Mindig az egyszerűtől a bonyolultig halad, nagyszerűen megválasztva, melyik darabhoz milyen feladat a legmegfelelőbb. Nagyon jónak tartom például a III. fejezetben a szintén a lépésről lépésre haladás elvének betartásával készült utolsó darabot. A Hommage á Chick Coreában már minden feladat szerepel, ami az azelőtti kompozíciókban külön-külön. A feladatok kiterjednek a zene minden elemére; két kézre való felrakás, harmóniai improvizáció, dallamvariáció, basszusszerkesztés, improvizáció adott skálák felhasználásával stb. Bármelyik darabhoz nyúlunk, az embernek az az érzése, hogy sosem maradunk magunkra, a tanár mindig fogja a tanuló kezét. Ebben is különbözik a kiadvány az eddig megjelentektől. Mint ahogy a sajtótájékoztatón megtud-

tuk, Gonda János célja nem az volt, hogy egy újabb jazz-zongora-iskolát írjon, hisz ezekből van elég Mark Levintől Bill Dobbinsig: Sőt, megjegyzem, 1961-ben még magyar szerzőktől is megjelent a több kiadást megért Jazz zongora-iskola, melynek alapvető koncepciója az volt, hogy A szívemet ma összeszidtam és hasonló című „standardeket” háromkezű zongoristák számára nehezen előadhatóvá tegyen, és az „Improvizálás művészetét” öt egyszerű mondatban elintézte.

Szóval a mű nem jazz-zongora-iskola, hanem mint a címe is tükrözi, a rögtönzés iskolája. E tekintetben egyedülálló, ezért nemzetközi kiadást is megérdemelne. Mivel ahogy említettem, a feladatok a zene minden alkotóelemére – ritmus, harmónia, basszus, forma, dallam, hangnem stb. – kiterjednek, biztos vagyok benne, hogy segítségükkel a tanuló nemcsak a jazz világában fog otthonosan mozogni, hanem megérti majd a klasszikus darabok mélyebb összefüggéseit is, ezáltal előadásában jobban fog tükröződni a mű értelmezése is (interpretáció). A kötet foglalkozik a különféle improvizációs technikákkal és stílusokkal is. Ez a fejezet hasonlít leginkább Bill Dobbins jazz-zongora-iskolájának hasonló című részéhez. Blokk akkordjáték című tétele ezért talán megérte volna az

által említett blokktechnikák bővebb ismertetését (Diatonikus és kromatikus paralellizmus, tonicizálás.) A fejezet végére szerencsésnek tartottam volna egy bővebb zenehallgatási ajánlást albumokról, előadóktól, akik az említett stílusok neves képviselői. Ennek a résznek Avantgarde törekvések cím alatti példái remek átvezetések a utolsó egységhez, amely rendhagyó kompozíciókkal és improvizációkkal foglalkozik. Mivel ezek a legbonyolultabbak, a legnehezebben megfoghatók, ezért a CD-mellékleten szereplő példákban is ilyen jellegűek szerepelnek többségben, ami megint csak Gonda János remek pedagógiai érzékét tükrözi.

Összegezve Gonda János háromkötetes művét, elmondhatjuk, hogy eddig megjelent munkáihoz hasonlóan, alapszerűen van szó, amely minden oldalról megközelíti a jazzt és az improvizációt. Gyakorlati alkalmazhatósága abban rejlik – ezt tapasztalatból mondom –, hogy a tanulót játék közben mindig gondolkodásra készíti, ugyanakkor megjutalmazza az alkotás örömeivel. Ahogy Süle László, én is remélem, hogy a kiadvány szerves része lesz a magyar zeneoktatás mindennapjainak. Én mindenestre melegen ajánlom kollégáimnak és tanítványaimnak!

Márkus Tibor

**The Robert Cray Band
Rod Piazza and Tha Mighty**

Take Your Shoes Off
Here And Now

- Rykodisc – MusiCDome •
- Tone-Cool – Mafioso •

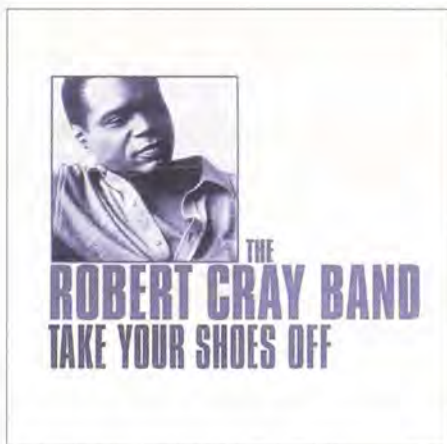
**Robert Cray
Rod Piazza**

z éppen megjelent blues-CD-ket bizonyára mindenki ugyanazzal a kellemes izgalommal fogja berakni a lejátszóba, mint ahogy azt zsenge, mindenre nyitott ifjúként tette. Talán még a műfaj tíz-tizenöt évvel ezelőtti reneszánszának is lehetnek bizonyos utóregzései, bár kevés olyan zene van, amellyel a divat olyan kegyetlenül elbánt volna, mint a blueszal – legalábbis ebben az országban. Pedig nem ezt érdemelte volna.

Aki nem szigorúan és kizárólagosan csak klasszikus zenét hajlandó hallgatni, az megszámlálhatatlanul sok formában találkozhatott már ezzel a műfajjal. Az autentikus fekete zene hihetetlen mértékű hatása, beágyazódása a korai hot dance-től a boogie-woogie-ig a legnemesebb jazzirányzatoktól a rock'n rollig több mint tiszteletet parancsoló. Olyannyira az, hogy számomra csakis ez lehet – mármint a blues iránti föltétlen tisztelet –, ami eldöntheti a műfaj harmóniai-ritmikai elemeivel operáló produciók értékét.

A már huszonöt éve zenekarvezetőként ismert Robert Cray jelentős muzsikusként számít ezen a területen. Számos világsztár együttesében szerepelt, többek között Chuck Berry, Keith Richards, Tina Turner, B. B. King vagy Eric Clapton partnereként. A „Muddy Waters fogadott fiának” titulált gitáros

Robert Cray – gitáros, ének.
Jim Pugh – billentyűs hangszerek, Karl Sevareid – basszus,
Kevin Hayes – dobok, valamint 11 stúdiózenész

énekesről szóló sajtóanyagok szerint nem túlzás igazi sztárként jegyezni őt is – bár ezalatt főleg a saját, amerikai közönsége körében kivított népszerűség értendő. Sokáig játszott musicaljének sikere, valamint az a – mégsem elhanyagolható – tény is hozzájárul ehhez, hogy egyik szerzeményéért, a What About Me címűért megkapta a „legjobb nemzeti karaktert tükröző dal”-nak járó Grammy-díjat – az idén negyedszer. A szakma amerikai értői és persze a közönség is elsősorban a hamisi-

Rod Piazza – ének és harmonika, Honey Piazza – zongora
Rick „L. A. Holmes” Holmsstrom – gitár, Bill Stuve – bőgő,
Steve Mugalian – dobok, ütőhangszerek

atlan déli soulzene sajátos ízét értékeli Cray művészetében, mely – szerintük – az egyetlen olyan műfaj, melyben a szív és a lélek igazán meghatározó. A Take Your Shoes Off című lemez – mely alkotójának tizenegyedik felvétele – valójában egy meghívás: egy „csupa szív” soul-blues zenész nashville-i otthonába, belső világába invitálja a hallgatót, ahol ellazultan, levetett cipővel élvezheti mindenki az új producióban testet öltő nyájas vendégszeretetet.

Brother Jack McDuff

Bringin' it Home

- Concord – Karsay és Tsa. •

funky megöregedett. A hetvenkét éves McDuff testvér meginvitálta, egypár ifjú titánnal együtt, szintén nyugdíjas korú kollégáit egy lemez készítésére. Bizony, pár év múlva már Benson is nyugdíjba vonulhatna a hatályos magyar jogszabályok szerint. A hatvanas években a jazzpuristák a funkot a kommersz mételvényének érezték, a jazz-zenészek pedig az új kor szavának. A sokszor támadott Benson úgy reagált a támadásokra, hogy „azért vagyok ott (mármint a színpadon), hogy játszok neked, nem azért, hogy tanítsam őket”. Mára a funky is marginális művészetté vált. Ráadásul lehet ugyan-

olyan öregurasan játszani, mint a szvinget vagy a bebopot.

A Hammond orgona manapság reneszánszát éli, értelemszerű hát, hogy a hangszer egyik szignifikáns alakja lemezt adjon ki. McDuff nem egy szólista alkat. Saját szólólemezen alig szólózik, és azokra a szólóokra sem kapja fel az ember a fejét. Nem csak fizikailag hasonlít Count Basie-re. Basiehez hasonlóan mindig a zenekar megszólalását tartja szem előtt.

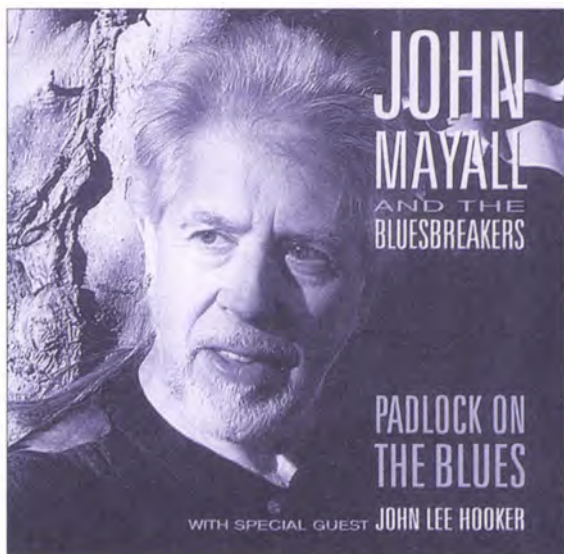
Érdekes, hogy mára az első generációs elektromos hangszerek váltak puristává. A Hammond orgona és az elektromos jazzgitár mellett ugyanolyan elfogadhatatlan mondjuk szintetizátort használni, mint régen az akusztikus hangszerek mellett elektro-

**Brother
Jack McDuff**

sokat. Viszont ha már combo, akkor a szólistákra érdemes figyelni, és itt van mire. Itt van a veterán Holloway, akinek a hangja egyből tüzes. McDuff szerint neki nincs szüksége tíz periódusra, hogy átforrósodjon. Itt van a legjobb „poszt-Benson” gitáros, Mark Whitfield, aki Bensonabb Bensonnál, jobban szól a hangszere, gyorsabb már tán a keze is. És persze itt van a hivatkozási alap Benson, „the baddest guitarist on the planet”, a borító szerint. A baddest természetesen nem a legrosszabb, grammatikailag helytelen alakja, hanem a fekete szlengben a legjobb, legdögösebb tovább már fokozhatatlan formája. És tényleg. Olyan csibészes fickósság van a játékában, mint senkiében.

Juhász Gábor

John Mayall

John Mayall – ének, zongora, elektromos zongora, orgona, slide gitár, 12 húros gitár, szájharmonika
 Ernie Watts – tenorszaxofon
 Buddy Whittington – gitár
 John Paulus – basszusgitár
 Joe Yuele – dob
 Tommy Eyre – orgona
 Steve Leshner – ütőhangszerek
 John Lee Hooker – gitár
 Darrell Leonard – trombita
 Joe Sublett – szaxofonok
 Coco Montoya – gitár

John Mayall

Padlock on the Blues

• Eagle – BMG – Ariola •

generációknak, ha hinni lehet a fejlődéslelektannak, a 60-as évek végén és a 70-es évek elején élte legfogékonyabb éveit. Sokunk zenei ízlésének formálásában ekkoriban igen fontos szerepet játszott a fehér blues, s különösen John Mayall. Nem az Aynsley Dunbar Retaliation, Cyril Davies vagy az Alexis Korner's Blues Incorporated, mert ezek az előadók és együttesek azokban az években még nagyrészt ismeretlenek vagy hozzáférhetetlenek voltak legtöbbször számára. Mayall volt szinte egy személyben a decens, úgy-ahogy közismert bluesénekes, akinek Room to Move-ja még a Magyar Rádió műsorán is többször szerepelt.

Bizonyára minden Mayall-barátnak megvannak a kedves lemezei ebből az időből. Ismerek olyanokat, akik a két albumból álló Diary of a Bandre esküsznek, mások a USA Uniont vagy a The Blues Alone-t tekintik alaplemeznek. A magam részéről a Turning Pointot és a Jazz Blues Fusiont hallgatom legszívesebben. Különösen az előbbiről érzem úgy, hogy nemcsak a Mayall-életmű, hanem az egész (általam ismert) rocktörténet egyik kimagasló alkotása, mely, mint a legtöbb efféle remek lemez, társtalan. Mayall, érzésem szerint, a Moving On lemezzel zárta le nagy korszakát. A 70-es évek köze-

pétől mostanáig publikált újabb anyagai önis-méltésnek tűnnek, sok üresjáratral, technika-ilag meglehetősen virtuóz, ám a régiekhez képest lelketlen stúdiózenészekkel. Általános jelen-ségről van szó: a progresszív rockzene a 70-es évek közepe után a hanyatlás jeleit mutatta, a még életben lévő muzsikusok újabb teljesít-ményei sorra csalódást okoztak. Olyan eset is előfordult (Canned Heat), hogy az eredeti fel-állásban tartozók meghaltak, s az újabb zene-kartagok muzsikája színvonalban meg se kö-zelítette a régi lemezekét. Más esetben (Fleet-wood Mac) a régi és az új egyszerűen össze-hasonlíthatatlan.

Mayallt a devalválódás korszakában nagyjá-ból ugyanaz a sors sújtotta/sújtja, mint mond-juk Eric Burdon, a The Animals egykori legen-dás énekesét: évekkel, sőt évtizedekkel az álta-la képviselt stílus és életszemlélet kifulladásá után is a régi hangot erőlteti nagy nehezen fé-lig megtöltött koncerttermek közönsége előtt. Sajnos az új Mayall-lemez se változtat a szo-morú helyzeten. Pedig a hangszerelések nem rosszabbak, mint a régiek, az énekes hangja se sokat változott, a címadó szám, egy szép, lassú blues pedig kifejezetten tetszetős. Ernie Watts, a (nekem) legfontosabb vendég is hibát-lanul csinálja meg azt a néhány patternt, amire szerződtek. A maga nemében még jó lemez-nek is merném mondani a Padlock on the Blues-t. Mégis középszerű az egész, könnyen megjö-szolható klisék sorozata. Még csak nosztalgia-t se ébreszt. Arra ott van a California vagy a Thoughts About Roxanne az 1969-es lemezzel, vagy a J. B. Lenoir-sírató a Crusade albumról. Én csak azt a Mayallt szeretem.

Máté J. György

Ami pedig a tiszteletet illeti... nos, a Cray által ajánlott kényelmes pozitúrában ez inkább a konzervatívabb, vidékies amerikai popzenének szól, mintsem a halhatatlannak vélt bluesnak. Mind-össze egy szám, az utolsó trackben hallható Tol-lin' Bells számít kivételnek; a CD-n ez az egyetlen igazi blues.

Holland kiadó jelentette meg a Rod Piazza and The Mighty Flyers felvételét. A zenekar nem túlzottan is-mert, viszont a zene, amit játszik, első hallásra ab-ba a kategóriába sorolható, amelyik leginkább az ember könyökével hozható összefüggésbe. Egy az egyben azonos bizonyos Dr. Feelgood által tíz-húsz évvel ezelőtt kedélyesen játszott úgynevezett pub-rockkal, de már az sem volt eredeti.

Sok mindenhez lehetne még hasonlítani ezt a zenét, de legkevésbé az „Itt és Most” által szimbolizált világ-hoz. A bluesos közterek lerágott csontjainak gyűjte-ménye hamarabb eszébe jut az embernek erről a pro-dukcióról, mint a címben jelzett fogalompár – jóindu-lattal az „Ott és Akkor” elfogadhatóbb lenne.

Pedig ők sem most kezdtek.

A 34 éve pályán lévő Piazzának ez már a tizenhet-edik albuma. Az énekes-harmonikás egyébként egytől egyig szerzője is a lemezen hallható szá-moknak, és ajánlása szerint ők is mélyen szívből és lélekből muzsikálnak, mely ugyanazt a pontot érinti majd meg a hallgatóban is, melyből ők merítik ze-nei invencióikat – de így, ennyire „csuklóból” lejá-tzott zenénél ez enyhén szólva is kérdéses. Az óri-ási rutin, az ezerszer megismételt frázisok kiszámít-ható sora legfeljebb akkor törik meg valamelyest, amikor a keménykedő bluesémák átcsapnak egy igazán felszabadult boogie-woogie-ba. Ilyenkor a szintén kissé szokványos szólóénekestílus is egyénib-bé, kellemesebbé válik. Még jobb, amikor az ének helyett izgalmas harmonikaszólok vannak, ugyanis Rod Piazza hangszerrel határozottan izgalmas, stí-lusosan szólva dögös szólokra is képes.

Matisz László

Brother Jack McDuff – Hammond B 3 orgona
 Andrew Beals – altszaxofon
 George Benson, Mark Whitfield, John Hart – gitár
 Red Holloway, Jerry Weldon – tenorszaxofon
 Frank Gravis – bőgő
 Rudy Patschauer, Grady Tate – dob

Budapest Music Center
 1093 Budapest, Lónyay u. 41.
 Tel./fax: 216-7895,
 Tel.: 216-7896
 E-mail: musiccenter@bmc.hu
 http://www.bmc.hu

A BMC szolgáltatásai:

- Hazai és nemzetközi információs központ – szöveg, kép, hangadatok felvitele és lekérdezése az interneten
- Kiadói tevékenységek koordinálása – BMC kiadó
- Zenei fesztiválközpont – előadások, koncertek, hang- és fénytechnika szervezése, lebonyolítása stb.
- Zenei kiadványok árusítása
- Hangfelvételek készítése, hanghordozók gyártása, teljes körű szolgáltatásokkal – zenészek, stúdiók, grafikai-nyomdai kivitelezés stb.
- Rendezvényszervezés

A BMC a GRAMOFONBAN

- A hónap művésze a BMC-ben

A hónap művésze a BMC-ben

KOKAS KLÁRA

„Kokas Klárát az ember személyiségének csodálata vezeti tanítói munkájában. A személyiséget segíti kibontani, megismerni, megerősíteni. Zenével és tánccal műveli e nagyon is bonyolult valamit, amit mindenki lényé összetéveszthetetlen lényegékként hoz magával a világra. Kokas Klára a szó legősbibbi értelmében tanító. Varázsló, aszkéta, szent, aki nem pusztán tudását adja át, hanem önmagát, teljes, kiművelt személyiségét. A gyerekek, akiket megtanít a mozdulat szabadságára és a zene szeretetére, valószínűleg ezt a titkot lesik el tőle. Miként juthat el egy önmagába zárt ember a másik önmagába zárt emberig. Miként művelik egymást. Miként szólaltatja meg a művészet a testüket és lelküket. A szabadság mély, felelősségteljes tudása áramlik át az írásain.”

Nádas Péter

KOKAS KLÁRA 1929-ben született Szonyban (Sopron megye). Tanári diploma: Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola, Budapest, 1950. Doktorátus: pszichológia. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 1970. Tanított, kórust vezetett általános és középiskolában és tanítóképző főiskolán. Zenei tagozatos általános iskolát alapított, majd zenei óvodát, Szombathely, 1954–1965. Terápiás foglalkozásokat szervezett szüleitől elhagyott gyerekeknek, Budapest, 1965–1970. Az első amerikai Kodály Intézet kutatási programját vezette. Boston, Mass., USA, 1970–1973. A Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet docense volt, Kecskemét, 1973–1989. Komplex esztétikai nevelési kísérletet vezetett a Magyar Tudományos Akadémia által szervezett iskolareform-kísérletben, 1973–1988. Megalapította az Agape Zene-Életöröm Alapítványt, Budapest, 1990. Terápiás zenei programot vezetett vak gyerekeknek, Budapest, 1990–1996. Négy magyar és egy nemzetközi kintutitást kapott a zenei nevelés és a terápia terén elért eredményeiért. Két gyermeke és négy unokája van. Életeleme a természet. Nemcsak pihenőit, hanem alkotótevékenységét is szívesen folytatja a szabadban. Szenvedélye a természetvédelem. Magyarországon él. Előadásokat, bemutatókat, kurzusokat tartott Európa valamennyi országában Skandináviától Itáliáig és Görögorszáig, valamint Ausztráliában, Kanadában, az USA-ban és Izlandon. Négy idegen nyelven beszél. Témájának változatait négy könyvben írta meg. Közel száz cikket publikált. Dokumentációs filmjeinek, videofilmjeinek egész sora került bemutatásra.

Könyvek és cikkek

- Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977
- Barkóczy Ilona-Pléh Csaba: Kodály nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata. Kokas Klára: Előszó. Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét, 1977; angolul: Music Makes a Difference. The Effect of Musical Kodály's Training and the Psychological Development of Elementary School Children; franciául: Étude de l'effect psychologique de la méthode d'éducation musicale de Kodály.
- Buda Béla: Empátia... a beleélés tudománya. Ego School Bt., Budapest, 1993

- Dobszay László: A hangok világa. Zeneműkiadó, Budapest, 1969
- Dobszay László: Útmutató A hangok világa VI. szolfézs-könyv tanításához. Zeneműkiadó, Budapest, 1972
- Gabnai Katalin: Drámajátékok gyermekeknek, fiataloknak, felnőtteknek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1987
- Goldworthy, Andy: Stone – Vikings. Penguin Books Ltd., 1991
- Gordon, Thomas: P. E. T. A szülői eredményesség tanulása. Gondolat, Budapest, 1990
- Holt, John: Iskolai kudarcok. Gondolat, Budapest, 1991
- Jelentés a magyar közoktatásról, 1997. Szerk.: Halász Gábor és Lannert Judit, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1998
- Jung, C. G.: Aion. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993
- Jung, C. G.: Emlékek, álmok, gondolatok. Európa, Budapest, 1987 (Buda Béla előszavával)
- Kokas Klára: Zene, dramatisálás, ábrázolás egy gyermekotthonban. A zenei nevelésről. Kodály Szeminárium, Kecskemét, 1970. július 20–augusztus 20.
- Kokas Klára: Zenei nevelésünk szerepe a gyermek személyiségének formálásában. Ének-Zene Tanítás, XIII. évf., 1970. 2. sz.
- Kokas Klára: Képességfejlesztés zenei neveléssel. Zeneműkiadó, Budapest, 1972
- Kokas Klára: Iskolák, gyerekek, tanárok Amerikában. 1–2. rész. In: Gyermekünk, XXVI. évf., 1975. 2., 3. sz.
- Kokas Klára: A jövő iskolája. In: Gyermekünk, 1–3. rész. XXVI. évf., 1975. 9–11. sz.
- Kokas Klára: Kodály zenei nevelési koncepciójának amerikai átültetéséről. Pedagógiai Szemle, XXV. évf., 1975. 12. sz.
- Kokas Klára: Saját népünk dalain nevelkedjenek. Gyermekünk, XVIII. évf. 11. sz.,
- Kokas Klára: Beszámoló a komplex esztétikai nevelési kísérletünkről. Kodály Szeminárium, Kecskemét, 1976
- Kokas Klára: Mit szeretnek és minek örülnek? In: Gyermekünk, XVIII. évf., 1977. 11. sz.
- Kokas Klára: Amerikában tanítottam. Zeneműkiadó, Budapest, 1978
- Kokas Klára: Gyerekek originális kifejezési formái zenéhez. Kodály Szeminárium, Kecskemét, 1980
- Kokas Klára: A gyerekek zenei kifejezési formáiról. Élet és Tudomány, 1980/1.
- Kokas Klára: Children's Absorption of Music and Capacity to Express Themselves in the Variant Art Forms. Kodály Seminar, Kecskemét, 1984
- Kokas Klára: A zene felemeli a kezeimet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992
- Kokas Klára: Szivárványút. In: Parlando, 1997. július 2.
- Dr. Kovács Géza–Négyesiné dr. Pásztor Zsuzsa: Muzsikáló kéz; Munkaképesség-gondozás zeneórán és otthon; A művészeti oktatás hatékonyságának emberi feltételei – a Zenei Munkaképesség-gondozás kiadványai
- Lorca, García: Duende. In: Összes művei. Rádióelőadások. Magyar Helikon, Budapest, 1967
- A Magyar Tudományos Akadémia állásfoglalásai és ajánlásai a távlati műveltség tartalmára és az iskolai nevelőtevékenység fejlesztésére. Szerk.: Szépe György és Rét Rózsa, Budapest, 1976
- Nádasdy Kálmán: Elni segítő zene. Kodály Szeminárium, Kecskemét, 1976
- Nagy József: A megtanítás stratégiája. Tankönyvkiadó, Budapest, 1984
- Németh László: Lányaim
- New Hungarian Quarterly. XXIII. évf., 1982
- Poszler György: Az esztétikai nevelésről. Kossuth, Budapest, 1980

AZ ECM, JVC, VERVE, WARNER, HUNGAROTON CLASSIC, FONÓ, ENJA, BMC, DOUBLE TIME KIADÓK JAZZVÁLASZTÉKA KAPHATÓ, ILLETVE MEGRENDELHETŐ (POSTAI UTÁNYÉTEL IS) A BMC-BEN!

BARTÓK

Idén nyáron – két szezon között – sem maradnak hangverseny-közvetítés nélkül a Bartók rádió bőséges hallgatói. Abogy azt az utóbbi években megszokhatták, Európa legbíresebb és legnagyobb nyári fesztiváljai szerepelnek élő hangverseny-közvetítéseinken majd min-

dennap, június 1-jétől szeptember 11-ig, az Eurorádió segítségével. A Rbeingai, a Völklingeni, a Salzburgi Fesztivál éppúgy jelen lesz műsorunkban, mint a sokak által várt Promenádkoncertek, melyek idén is felsorakoztatják a világ élvonalbeli szőlőlistáit és vezető zenekarait a londoni

Royal Albert Hallban, a BBC kiváló szerkesztőinek köszönhetően. De lesz közvetítés Spanyolországból, Svédországból, Franciaországból és természetesen itthonról is, valamint – a Wagner-rajongók legnagyobb örömeire – a Bayreuthi Ünnepi Játékokról, mely évről évre egyre több hallgatót vonz a készülékek mellé.

Bízunk abban, hogy a közeljövő néhány érdekesebb hangverseny-közvetítése az Önök érdeklődését is felkelti. Mi ígérjük, hogy remek koncerteket sugárzunk akár szabadságuk alatt, akár a napi pihenőidőben hangolnak a Bartók rádió hullámbosszára.

Június 18., péntek, 20.00–kb. 22.00 – Kapcsoljuk Balatonföldvárt

Csalog Gábor (zongora), Gyöngyössy Zoltán (fuvola), Hadady László (oboa), Maczák János (klarinét), Kubina Barnabás (kürt), Lakatos György (fagott) kamarahangversenye

Június 29., kedd, 20.45–kb. 22.15 – Kapcsoljuk a párizsi Saint-Denis-bazilikát

A Francia Nemzeti Zenekar hangversenye, vezényel: Mjung-Vun Csung, km.: Véronique Gens, Stephan Genz (ének) és a Radio France Énekkara

Június 30., szerda, 20.30–kb. 22.20 – Kapcsoljuk a londoni Barbican Hallt

A Londoni Szimfonikus Zenekar és a Lincoln Center Jazz Orchestra hangversenye, km.: Wynton Marsalis (trombita)
1. Edvard Grieg: Peer Gynt I–II. szvit – 2. Válogatás Duke Ellington műveiből, amelyeket a Peer Gynt ihletett

Július 2., péntek, 20.00–kb. 22.00 – Kapcsoljuk a fertői Esterházy-kastélyt

A Budapesti Vonósok hangversenye, km.: Ágoston András – hegedű; **Közben 21.15–kb. 23.00:** Kapcsoljuk az oberösterreichi Szent Flórián-templomot. A Salzburgi Camerata Academica hangversenye, vezényel: Franz Welser-Möst

Július 3., szombat, 19.00–kb. 23.20 – Kapcsoljuk a hallei Händel Hallt

Georg Friedrich Händel: Sámson-oratórium; Tom Randle – Sámson, Lynda Russell – Delila, Catherine Wyn-Rodgers – Micah, Michael George – Manoa, Jonathan Best – Harafa; km.: The Sixteen, vezényel: Harry Christopher

Július 4., vasárnap, 19.05–kb. 22.30 – Kapcsoljuk a Rheingai Eberbach-kolostort

Charles Gounod: Élet és halál – oratórium: Barbara Frittoli, Lidia Tirendi, Zoran Todorovich, Gilles Cachemaille (ének), km.: a Frankfurti Rádió Szimfonikus Zenekara és a Magyar Rádió Énekkara (karig.: Strausz Kálmán), vezényel: Marcello Viotti

Július 6., kedd, 20.30–kb. 22.20 – Kapcsoljuk a cheltenhami városházát

Julian Lloyd-Webber (gordonka) és Rebecca Woolcock (zongora) kamaraestje

Július 11., vasárnap, 20.00–kb. 21.30 – Kapcsoljuk a kielii Ostseehallét

Gustav Mahler: VIII. szimfónia (Ezrek szimfóniája), km.: a Hamburgi Rádió Ének- és Zenekara, vezényel: Christoph Eschenbach

Július 14., szerda, 20.30–kb. 22.30 – Kapcsoljuk a namuri Saint-Loup-templomot

A La Petite Bande hangversenye Wolfgang Amadeus Mozart műveiből, vezényel: Sigiswald Kuijken, km.: Marie Kuijken, Petra Noskaiova, Markus Schäfer, Huub Claessens (ének) és a Namuri Kamarkórus

Július 15., csütörtök, 20.30–kb. 22.20 – Kapcsoljuk a cheltenhami városházát

A London Mozart Players és a Chilingarian vonósnégyes hangversenye

Július 16., péntek, 21.00–kb. 23.00 – Kapcsoljuk a ravennai Mauro de André-palotát

Gustav Mahler: II. szimfónia, ea.: a Szentpétervári Kirov Ének- és Zenekara, vezényel: Valerij Gergijev

Falvy Zoltán

A MAGYAR ZENE TÖRTÉNETE

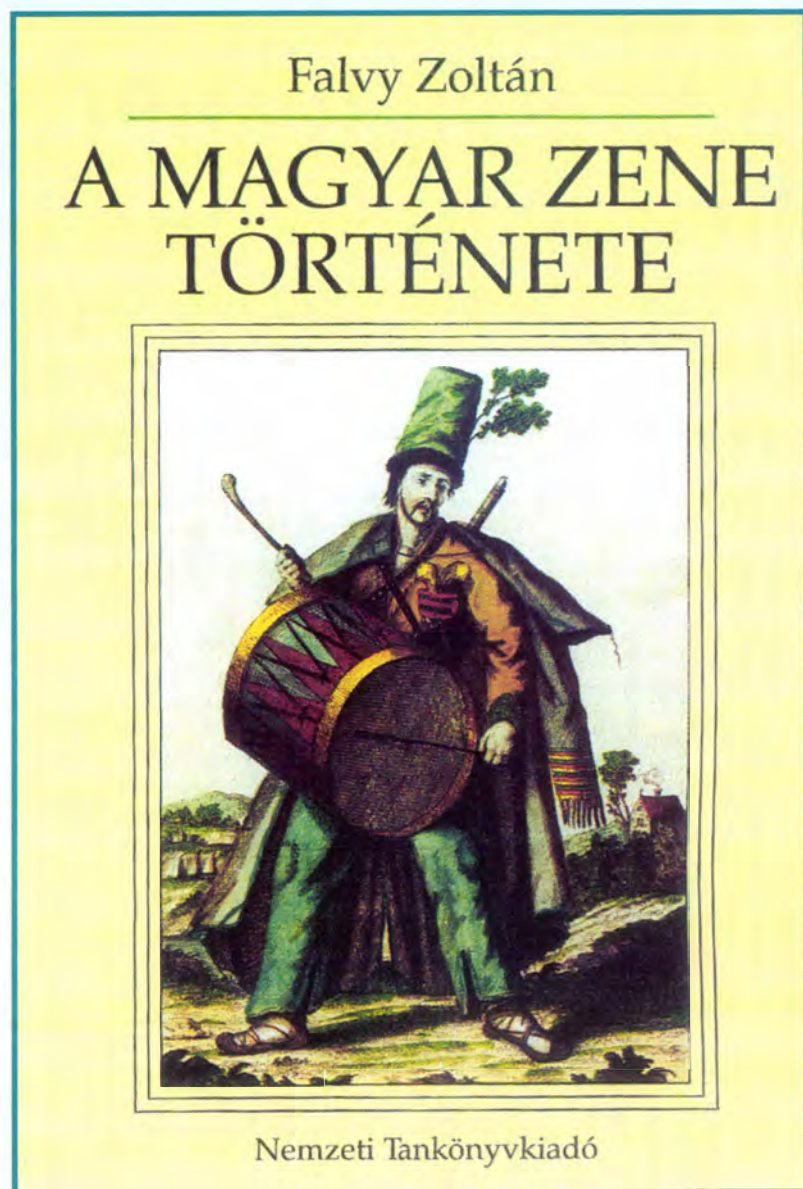
A kötet célja a magyar zenetörténet mindenki számára érthető, tömör összefoglalása.

Az általános műveltség nem lehet teljes a magyar zene kialakulásának, fejlődésének ismerete nélkül. Anyanyelvi kultúránk mellett ezért nélkülözhetetlen zenei anyanyelvünk fejlesztése.

A kötet nem vállalkozhat arra, hogy teljes áttekintést adjon a magyar zenetörténet minden részletéről. Tá-jékoztató vezérfonal, zenei szemelvényekkel, régészeti és művészet-történeti ábrázolások bemutatásával felkelti az érdeklődést zenei múltunk, a régvolt századok zenei értékei iránt.

A 28 fejezet címe is a magyar zenetörténet irányait, egyben irányzatait jelzi. A zenekedvelők nemcsak a zeneszerzők műveit szeretnék megismerni, hanem magukat a szerzőket is, arcvonásaikat és műveiket kéz-iratos fogalmazványok formájában, ahogyan azokat először papírra vetették, környezetüket, életüket, színtereiket, a nagy művek előadásának első színpadait. A történe-szek pedig igyekeznek feltárni a zenei tárgykör ezernyi más mozzanatát, a zenefilológiai adatoktól a zenének a társadalmi változásokban betöltött szerepéig.

A könyv megpróbálja érzékeltetni a magyar zenetörténeten végighú-zódó és csaknem minden korszak-ban jelen volt kettősséget: egyrészt voltak magyarok, akik elmentek Magyarországról, és külföldön bontakoztak ki, fejtették ki tevé-kenységüket, másrészt voltak kül-földiek, akik Magyarországon tele-pedtek le, és Európa ezen közép-keleti részén találták fontosnak a zenei kultúra ápolását. A magyarok külföldi utazásai és az idegenek magyarországi látogatásai nemcsak egy állandó, illetve folyamatos je-lenséget testesítettek meg, hanem

egy gyümölcsöző cserekapcsolat alapját is adták.

A zene – eszközeinél fogva, természete és céljai szerint – nemzetközi jelenség. A magyar zeneéletnek egyik fontos jellemvonása a szabad áramlás, a gazdagító kölcsönhatás az európai színvonalú műzene és az ősi erejű magyar népzene között. A magyar zene e sokszínű vilá-gát mutatja be e zenetörténeti összefoglalás.

A kötet megvásárolható vagy megrendelhető a Nemzeti Tankönyvkiadó boltjaiban:

Pedagógus Könyvesbolt,
1053 Budapest, Múzeum krt. 3.

Pontus Könyvesbolt,
1095 Budapest, Gát utca 25.

Ára: 690 Ft

I. Nemzetközi komoly-
és könnyűzenei
szakkiállítás és vásár

1999. szeptember 23 - 26. Néprajzi Múzeum

Rendező: Hungarian-Print Kft. 1113 Budapest, Daróczi út 1-3. Telefon/Fax: 209-0369 E-mail: hung.print@dpg.hu Honlap: <http://musicart.erba.hu>
A kiállítók jelentkezését az alábbi telefonszámon várjuk: 209-0369

A rendezvény szakmai védnöke a Magyar Zenei Tanács.

KASTÉLY KONCERTEK Kamarazenei Fesztivál

Schloßkonzerte Kammermusikfestival

Beethoven- Dohnányi

Gödöllő

július 23.
SZABADI VILMOS
MENDELSSOHN Kamamarazenekar
Kammerorchester
Eszónap / Regentag: 07.24.

július 27.
**KERTESI INGRID,
GULYÁS MÁRTA**
SZABADI Vilmos, AROA SORIN,
NAGY Róbert

július 25.
WIENER PHILHARMONIA TRIO
SZABADI Vilmos,
KIRÁLY Csaba

július 28.
GUSTAV RIVINIUS
CSABA Péter, KERTESI Ingrid,
AROA SORIN, GULYÁS MÁRTA

július 31.
MAGYAR RÁDIO FÜVÖSÖTÖSE
Bläserquintett des Ungarischen Rundfunks
UNGÁR Tamás

július 30.
CSABA PÉTER
Gustav RIVINIUS, AROA SORIN,
GULYÁS MÁRTA

A fesztivál fővédnöke/Hauptschirmherr des Festivals

dr. GÉMESI György

Művészeti vezető / Künstlerischer Leiter:

SZABADI Vilmos

Rendező
Veranstalter

DELTA Concert

Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma
Kultusministerium

Német Nagykövetség
Botschaft der Bundesrepublik
Deutschland

open

Gödöllő város Önkormányzata
Selbstverwaltung der Stadt Gödöllő

OREKO KFT.
OKTATÁS, RENDEZÉNY, KONFERENCIA, VENDÉGLÁTÁS
Bildung, Veranstaltungen, Konferenzen Catering

**DANUBIUS
HOTELS**
HOTEL GELLÉRT
a Fesztivál hivatalos szállódjaja
Offizielles Hotel des Festivals

**FISCHER
UTAZÁSI IRODA**
a Fesztivál hivatalos utazási irodája
Offizielles Reisebüro des Festivals

**HUNGAROTON
CLASSIC**

Gödöllői Királyi Kastély KHT.
Königliches Schloß Gödöllő

MAGYAR HÍRLAP

Jegyek kaphatók / Karten erhältlich:

Vigadó, Jegyiroda / Vigadó Kartenbüro, Bp. V. Vörösmarty tér 1. • Vár Jegyiroda / Vár Kartenbüro, Bp. I. Dózsa tér 8.

* A koncert helyszínén / An Ort und Stelle des Konzertes *

Csoportos rendelés / Für Gruppen Kartenbestellung: DELTA Concert, Tel./fax: +36-1/317-9156.

Gödöllői Királyi Kastély / Königliches Schloß Gödöllő, Tel./fax: +36 28/429-588, +36 28/410-124

július 23-31. 20 órákor

'99

GRAMOFON

Az igényes zenerajongó lapja

A Gramofon bővített
terjedelmű július-augusztusi
száma július 15-én jelenik
meg.

MEGREDELŐLAP

Megrendelem a **Gramofon - The Hungarian CD Review** című folyóiratot, az igényes zenerajongó lapját példányban.

- Egy évre: a bolti árnál 620 forinttal olcsóbban, **4000** forintért.
 Fél évre: a bolti árnál 110 forinttal olcsóbban, **2200** forintért.

Megrendelő neve:

Címe:(város, község, kerület).....(utca, tér, ltp.)

.....(házszám).....(emelet, ajtó)(irányítószám)

Az előfizetési díjat

- a részemre küldendő átutalási postautalványon számla ellenében, átutalással egyenlítem ki.

A megrendelőlapot az alábbi címre kérjük feladni:

AMFISZ Kft., 1025 Budapest, Mandula u. 31. Fax: 212-4782

Megjelenés:
1999. június

sztereó
színes, szinkronizált
angol játékfilm
94 perc

Swing

RENDEZTE: *Nick Mead*

SZEREPLŐK: *Hugo Speer • Lisa Stansfield*

Martin, amint kijön a börtönből, belekezd legújabb tervébe, egy szvingbanda megszervezésébe. A zenészeket hamar összeverbuválja, egyedül egy jó hangú énekesnő hiányzik. Úgy tűnik, ez sem lesz gond, mivel sikerül meggyőznie volt barátnőjét, Joant, hogy lánykori

álmait az éneklésről most valóra váltsa. A gond csak az, hogy Joan időközben férjhez ment egy fafejű rendőrhez, aki féltékenységében mindent elkövet, hogy keresztbe tegyen az együttesnek. Martin és Joan azonban újra egymásra talál, és a banda sikert ér el.

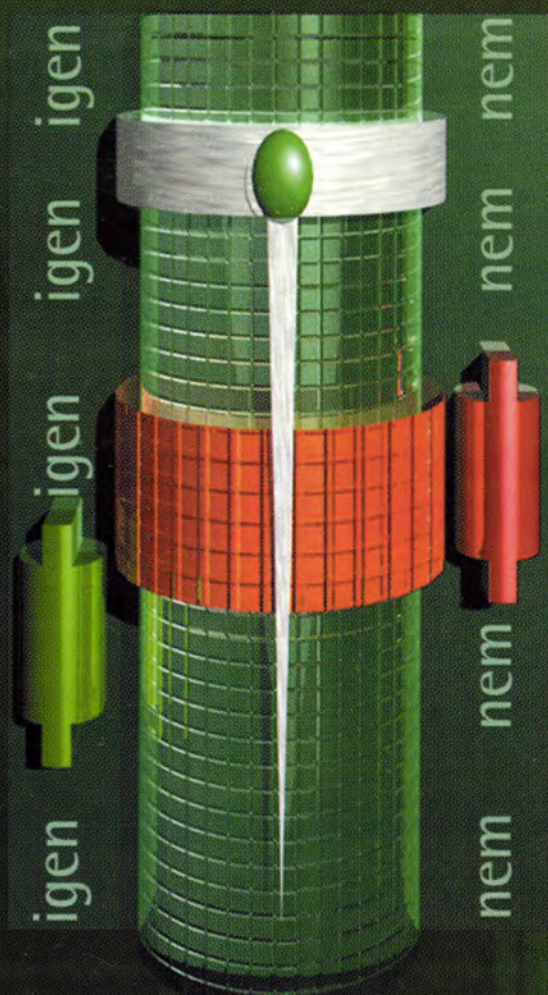
FORGALMAZÓ: MOKÉP RT. VIDEOKIADÓ

n a p l ó

M é r l e g e n

a valóság

Riportmagazinunkban mérlegre tesszük a valóságot.

Ön melyik oldalon áll?

Mérlegeljen velünk a műsor alatt hívható telefonszám segítségével!

A megújult Napló
Sváby Andrással
vasárnap este
18:30-kor a tv2-n.

